

**T.C. AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI  
SOSYAL YARDIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**YOKSULLUK VE TERÖR İLİŞKİSİ**

**Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi**

**Hazırlayan  
OĞuz ÖZDEMİR**

**Tez DanıŐmanı  
Samet GÜNEŞ**

**Ankara  
2013**

ISBN: 978-605-4628-82-7

Yayın Tarihi: 10 Mayıs 2013

Bu çalışma Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının görüşlerini yansıtmaz. Tezin her hakkı ve sorumluluğu yazara aittir. Yayın ve referans olarak kullanılması Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının iznini gerektirmez.

Bu tez Genel Müdür Yrd. V. Şebnem AVŞAR KURNAZ başkanlığında, Doç. Dr. Selim COŞKUN, Samet GÜNEŞ, Huriye SEVEN ve Dr. Nevzat Fırat KUNDURACI'dan oluşan Yeterlilik Sınav Komisyonu tarafından değerlendirilmiştir.

## **ÖZET**

ÖZDEMİR, Oğuz. *Yoksulluk ve Terör İlişkisi*, Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Ankara, 2013.

Bu çalışmada yoksulluk ve terör ilişkisinin irdelenmesi bağlamında terörün yoksulluk üzerine ve yoksulluğun terör üzerine etkisinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu amaçla öncelikle yoksulluğun ve terörün kavramsal çerçevesi, dünyadaki ve Türkiye'deki boyutları açıklanmaya çalışılmış ve bu iki kavramın neden ve sonuçlarına değinilmiştir. Sonrasında terör ve yoksulluk arasındaki ilişki birbirlerine etkisi üzerinden tartışılmış ve endekslerden örnekler sunulmuştur. Son olarak bu ilişki değerlendirilerek birtakım çözüm önerilerine yer verilmiştir.

## **Anahtar Kelimeler**

Yoksulluk, terör, endeks

## **ABSTRACT**

ÖZDEMİR, Oğuz. *The Relationship Between Poverty and Terrorism*, The Thesis of Family and Social Policy Expertise, Ankara, 2013.

In this study, it is aimed to reveal the impact of terrorism to poverty and poverty to terrorism within the context of the relationship between poverty and terrorism. For this aim, first of all it is tried to explain conceptual framework of poverty and terrorism and magnitudes in the world and in Turkey and mentioned cause and effects of these two concepts. Then, the relationship between poverty and terrorism is discussed on the impacts of each other and presented instances of indices. At last by evaluating this relationship a set of solution suggestions is given.

## **Keywords**

Poverty, terrorism, index

## İÇİNDEKİLER

<b>ÖZET .....</b>	<b>ii</b>
<b>ABSTRACT.....</b>	<b>ii</b>
<b>İÇİNDEKİLER .....</b>	<b>iii</b>
<b>KISALTMALAR .....</b>	<b>vi</b>
<b>TABLolar DİZİNİ.....</b>	<b>vii</b>
<b>ŞEKİLLER DİZİNİ.....</b>	<b>viii</b>
<b>GİRİŞ .....</b>	<b>1</b>
<b>YOKSULLUĞUN TANIMI VE YOKSULLUK İLE İLGİLİ TEMEL</b>	
<b>KAVRAMLAR.....</b>	<b>4</b>
1.1. YOKSULLUK .....	4
1.1.1. Mutlak Yoksulluk – Görelî Yoksulluk .....	5
1.1.2. Objektif Yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk.....	6
1.1.3. Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk.....	7
1.1.4. İnsani Yoksulluk .....	7
1.1.5. Yoksulluk Kavramı Olarak Sosyal Dışlanma .....	9
1.1.6. Diğer Yoksulluk Tanımları .....	9
1.2. YOKSULLUĞA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR .....	10
1.2.1. Klasik Malthusçu Yaklaşım.....	10
1.2.2. Klasik Marksist Yaklaşım.....	10
1.2.3. Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı.....	10
1.2.4. Neo-liberal Yaklaşım .....	11
1.2.5. Sosyal Demorât Yaklaşım.....	11
1.2.6. Diğer Yaklaşımlar .....	11
1.3. DÜNYADA YOKSULLUK .....	12
1.4. TÜRKİYE’DE YOKSULLUK .....	14
1.5. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ VE SONUÇLARI .....	21
1.5.1. Dünya Bankası Yaklaşımı.....	21
1.5.1.1. Gelir ve Varlık Yoksulluğu .....	21
1.5.1.2. Sessizlik ve Güçsüzlük .....	22
1.5.1.3. Kırılganlık.....	23

1.5.2.	Ekonomik Neden ve Sonuçlar .....	23
1.5.3.	Kişisel Neden ve Sonuçlar .....	24
1.5.4.	Eğitim ile İlgili Neden ve Sonuçlar .....	25
1.5.5.	İşgücü ile İlgili Neden ve Sonuçlar.....	25
1.5.6.	Demografik ve Çevresel Neden ve Sonuçlar .....	25
1.5.7.	Sosyal Neden ve Sonuçları .....	26
<b>TERÖR TANIMI VE TERÖR İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....</b>		<b>28</b>
2.1.	TERÖR.....	28
2.2.	TERÖR TÜRLERİ.....	30
2.2.1.	Siyasal Terörizm .....	30
2.2.2.	Karşı-Siyasal Terörizm .....	31
2.2.3.	Devlet Destekli Terörizm.....	32
2.2.4.	Uluslararası Terörizm .....	33
2.2.5.	Biyolojik ve Kimyasal Terörizm .....	34
2.2.6.	Nükleer Terörizm.....	35
2.2.7.	Teknolojik Terörizm .....	35
2.2.8.	Asimetrik Terörizm.....	37
2.2.9.	Bir Terör Çeşidi Olarak Dördüncü Nesil Savaş.....	37
2.2.10.	Dini Motifli Terörizm .....	38
2.2.11.	Etnik-Ayrımcı Terörizm .....	39
2.3.	DÜNYADA TERÖRİZM .....	40
2.3.1.	İngiltere-İRA Meselesi.....	43
2.3.2.	İspanya-ETA Meselesi.....	45
2.3.3.	Sri Lanka-Tamil Kaplanları Meselesi.....	46
2.4.	TÜRKİYE’DE TERÖRİZM .....	47
2.4.1.	ASALA Meselesi .....	49
2.4.2.	PKK Meselesi .....	50
2.4.2.1.	Tarihçe .....	50
2.4.2.2.	Siyasal Alandaki Faaliyetler .....	54
2.4.2.3.	Üye Profili .....	55
2.4.2.4.	Finansman Kaynakları .....	56
2.4.2.5.	Vekaleten Savaş Olgusu .....	56

2.4.2.6. Türkiye'ye Maliyeti .....	57
2.5. TERÖRİZMİN NEDENLERİ .....	57
2.5.1. Dış Siyasi ve Jeopolitik Nedenler .....	58
2.5.2. İç Siyasi Nedenler .....	59
2.5.3. Ekonomik Nedenler .....	60
2.5.4. Sosyal ve Kültürel Nedenler .....	61
2.5.5. Kişisel ve Psikolojik Nedenler .....	61
2.5.6. Hukuki Nedenler .....	61
<b>YOKSULLUK VE TERÖR İLİŞKİSİ .....</b>	<b>64</b>
3.1. TERÖRİZMİN YOKSULLUK ÜZERİNE ETKİSİ .....	64
3.2. YOKSULLUĞUN TERÖRİZM ÜZERİNE ETKİSİ .....	67
3.2.1. Etkinin Bulunduğuna Dair Görüşler .....	68
3.2.2. Etkinin Bulunmadığına Dair Görüşler .....	70
3.3. ENDEKSLER.....	83
3.3.1. Küresel Terör Endeksi .....	83
3.3.2. İspanya'da Bir Endeks Çalışması .....	92
3.3.3. Terörizm Endeksi .....	93
3.3.4. RAND Kuruluşu .....	93
<b>SONUÇ VE ÖNERİLER .....</b>	<b>96</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>101</b>

## **KISALTMALAR**

<b>ABD</b>	: Amerika Birleşik Devletleri
<b>ASALA</b>	: Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu
<b>BM</b>	: Birleşmiş Milletler
<b>ÇBYE</b>	: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
<b>DPT</b>	: Devlet Planlama Teşkilatı
<b>ETA</b>	: Bask Vatanı ve Özgürlük
<b>FBI</b>	: Federal Soruşturma Bürosu
<b>GKK</b>	: Geçici Köy Korucusu
<b>GSMH</b>	: Gayri Safi Milli Hasıla
<b>GSYİH</b>	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
<b>HPI/İGE</b>	: İnsani Gelişme Endeksi
<b>İRA</b>	: İrlanda Cumhuriyet Ordusu
<b>KİS</b>	: Kitle İmha Silahları
<b>KTE</b>	: Küresel Terör Endeksi
<b>NATO</b>	: Kuzey Atlantik Paktı
<b>PKK</b>	: Kürdistan İşçi Partisi
<b>SSCB</b>	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
<b>TBMM</b>	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
<b>TCEE</b>	: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi
<b>TDK</b>	: Türk Dil Kurumu
<b>TÜİK</b>	: Türkiye İstatistik Kurumu
<b>UNDP</b>	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
<b>UNDP</b>	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

## TABLolar DİZİNİ

<b>Tablo 1.</b> Günde 1 \$' dan Az Gelirle Yaşayan Nüfus Sayısı (Milyon) .....	12
<b>Tablo 2.</b> Dünyanın Çeşitli Bölgelerinde Bulunan Yoksulluk (%) Oranları. ....	13
<b>Tablo 3.</b> Kişi Başına Düşen Milli Gelir Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesi (Kişi Başına Düşen GSMH (\$), 2008 - Satın Alma Gücü Paritesi İle) .....	14
<b>Tablo 4.</b> Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2002-2011 .....	18
<b>Tablo 5.</b> Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlere Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar, 2010-2011 .....	19
<b>Tablo 6.</b> Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerin Lorenz Eğrisi .....	20
<b>Tablo 7.</b> Terör Örgütleri Listesi .....	42
<b>Tablo 8.</b> PKK Terör Örgütündeki Yaş Dağılım Oranları.....	55
<b>Tablo 9.</b> PKK Terör Örgütü Militanların Öğrenim Durumu Dağılımı .....	56
<b>Tablo 10.</b> Uluslararası Sermayeli Şirketlerin Sayılarının İllere Göre Dağılımı .....	67
<b>Tablo 11.</b> Bazı Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bölgede Yaşanılan Terörün En Önemli Sebebi (% Dağılımı) .....	82
<b>Tablo 12.</b> Faktörlerin Ağırlıkları.....	84
<b>Tablo 13.</b> Maddi Zarar Seviyeleri .....	85
<b>Tablo 14.</b> Hesaplama Örneği.....	85
<b>Tablo 15.</b> Ham Puanın Endekse Çevrilmesi.....	86
<b>Tablo 16.</b> Ağırlıklı Ortalama Yüzdeleri .....	86
<b>Tablo 17.</b> 2011 Yılında Terörizmden En Çok Etkilenen 10 Ülke.....	88
<b>Tablo 18.</b> İlk 10'da Yer Alan Ülkelerin Gelir Seviyeleri.....	89



## ŞEKİLLER DİZİNİ

<b>Şekil 1.</b> Filistin Nüfusu ve Filistinli İntihar Bombacılarının Yoksulluk Oranları Karşılaştırılması.....	73
<b>Şekil 2.</b> Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Olay Sayısı.....	89
<b>Şekil 3.</b> Küresel Terör Endeksi Haritası (2011).....	91

## GİRİŞ

Yoksulluk ve terör olgularının her ikisi de gelişmiş olsun olmasın tüm ülkelerin karşı karşıya kaldığı önemli sorunların başında gelmektedir. İki olgu da bireyler, toplum ve devlet açısından “risk” faktörü taşımaktadır. Bu nedenle tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de gerek devletler gerekse uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları çeşitli yollarla hem yoksullukla hem de terörizmle mücadele etmektedir.

İnsanlığın mücadele ettiği bu meselelerden biri olan yoksulluğun objektif ve üzerinde görüş birliğine varılan bir tanımı bulunmamaktadır. Genel kullanım itibarıyla ekonomik yokluk içinde bulunma durumu olarak görülen yoksulluğu temelde “şey” yokluğu görmek mümkündür. Bu yokluk durumu, hayatını idame ettiremeyecek derecede gıda ve barınma gibi temel gereksinimlere sahip olamama durumu olabileceği gibi eğitim imkânlarına erişememekten siyasal mekanizmalara katılamama gibi toplumsal ve siyasal bir yelpazeye kadar genişletilebilir. Bu doğrultuda yoksulluk kavramı sadece ekonomik bir sorun olmayıp ekonomik olmasının yanında toplumsal ve siyasal yönleri de içinde barındırmaktadır.

Benzer şekilde terör kavramı, tanımlanışından etkilerinin ortaya konulmasına kadar farklı yaklaşımlara konu olmuş bir kavramdır. Tanımlamanın niteliğine bağlı olarak mevcut etkilerinin ortaya konulmasında da önemli yaklaşım farklarına rastlamak sıklıkla mümkün olmaktadır.

İnsanlar terörist olarak doğmamakta ya da bir sabah uyanarak ansızın sokaklarda bombalama yapmaya karar vermemektedir. Terörizm bir süreçtir ve terörizm aslında pek çok seçenek arasından yapılan bir siyasal strateji tercihidir. Bu terörizm sürecinin tarihsel arka planı bulunmakta doğru ya da yanlış bir şekilde mevcut siyasal sistemin kendilerini merhametsizce tehdit ettiği algısından kaynaklanmaktadır. Bu sert biçimdeki tehdidin atalarına kadar dayanması da mümkündür.

Silahla yapılan siyasetin en uç örneği savaştır. Siyasetin en radikal biçimi olan terörizm de aslında bir savaş türüdür ki bu durum alçak gerilimli savaş olarak da

adlandırılmaktadır. Bununla birlikte terörizmin zayıfın silahı olduğu vurgulanmakta ancak onun fakirin ve yoksulun da silahı olduğu anlamına gelmemektedir.

Terörizm ve yoksulluk ilişkisi konusunda literatürde bir mutabakat sağlanabilmiş değildir. Bir kısım yazarlar ve siyasa yapıcılar tarafından yoksulluğun teröre neden olduğuna yönelik iddialar savunulmaktayken ikisi arasında böyle bir ilişkinin bulunmadığı da sıklıkla ifade edilmektedir. Bu ilişkinin anlamlandırılması açısından yoksulluğun nedenlerine bakıldığında aşikâr bir biçimde sayılmamasına rağmen terörizmin doğrudan ve dolaylı birçok maliyete neden olduğu açıktır. Terörizm ile mücadele alanında kullanılan kaynağın verimli ve üretken sektörlerde kullanılmamasının neden olduğu fırsat maliyetlerinin yanında ülkenin kaybettiği can, para, enerjinin yoksulluğa neden olduğu ya da yaygınlaştırdığı kabul edilebilir. Bu çerçevede terörizm dolaylı bir biçimde de olsa yoksulluğun nedenleri arasında bulunmalıdır. Yoksulluk ve terör arasındaki ilişkinin görece daha tartışmasız bu yönünün aksine yoksulluğun terörizme neden olup olmadığı diğer bir ifadeyle terörizmi yoksulluğun bir sonucu olarak görmenin mümkün olup olmadığı konusunda fikir birliğine varılmış değildir. Benzer sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde bakıldığında neredeyse hiçbir çalışmada terörizm, yoksulluğun doğrudan sonuçları arasında sayılmamaktayken bazı çalışmalarda yoksulluk terörizmin nedeni olarak ifade edilmektedir.

Bu bağlamda, üç bölümden oluşan tez çalışmasının birinci bölümünde yoksulluk olgusunun kavramsal çerçevesi ifade edilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda tanımlardan ve kuramsal yaklaşımlardan başlayarak Dünyada ve Türkiye’de yoksulluğa ilişkin verilere yer verilmektedir. Bu bölümde terörizm ile bağlantının kurulması açısından yoksulluğun neden ve sonuçları ayrıntılı biçimde sıralanmaktadır.

İkinci Bölümde terör olgusu ve kavramsal çerçevesine değinilmektedir. Birinci bölüme paralel biçimde tanımlardan başlanarak dünyada öne çıkan terör örgütlerine ve Türkiye’nin özellikle son 30 yılına mal olan PKK meselesine yer verilmektedir. Yoksulluk bağlantısı çerçevesinde ise terörizmin nedenleri sıralanmaktadır.

Üçüncü ve son bölümde ise yoksulluk ve terör ilişkisi incelenmektedir. Bu iki kavram arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı; var ise bunun yönünün ne olduğu tartışılmaktadır. Bu kapsamda özellikle terörizmle mücadele eden ülkelere strateji geliştirme noktasında ciddi katkıları olabilecek terörizm endekslerinin ne olduğu, ne amaçla ve nasıl kullanıldığı çeşitli örneklerle irdelenecektir.

Söz konusu iki meselenin de tek başına bile yeterince ciddi bir sorun olduğu göz önünde bulundurulduğunda terörizmle mücadelenin yoksullukla mücadeleye katkı sağlayacağı benzer biçimde yoksullukla mücadelenin de terörizmin yok edilmesinde etkili olabileceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda genel bir değerlendirme, sonuç ve önerilerle çalışma tamamlanmaktadır.

## **BİRİNCİ BÖLÜM**

### **YOKSULLUK TANIMI VE YOKSULLUK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR**

#### **1.1. YOKSULLUK**

İnsanlık tarihi ile yaşıt olan yoksulluk, her zamanda her coğrafyada bir şekilde tezahür etmiş bir olgudur. Aynı zamanda az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin, düzeyleri farklı da olsa, ortak bir sorunu olan bu olgu TDK Güncel Türkçe Sözlük'teki kelime anlamıyla geçinmekte çok sıkıntı çekme, varlıksız olma durumu olarak tanımlanmaktadır. Temel olarak “yokluk” kökünden gelen yoksulluk kavramı, aslında eşya kelimesinin tekili anlamında şey sözcüğü yerine konabilecek her şeyin yokluğu durumunu ifade için kullanılabilir.

İnsanlığın her zamanda ve her yerde mücadele etmek durumunda kaldığı bu kavramın objektif ve üzerinde görüş birliğine varılan bir tanımı bulunmamaktadır.

Yoksulluk teriminin ilk tanımı, 1901 yılında Seebom Roventree tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre; yoksulluk toplam gelirin, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi olarak gerçekleştirilmiştir. Yoksulluğu sadece açlık ya da yeterince beslenebilecek gıdaya sahip olamama şeklinde algılamak yanlış olacaktır. İnsan sadece yemek ihtiyacı olan bir varlık değildir. Başta gıda olmak üzere giyim, barınma, eğitim, sağlık, altyapı, kültür, ortak yaşama ve buna benzer ihtiyaçları olan kutsal bir varlıktır. Ekonomik ve sosyal sorunların doruklara ulaştığı geçtiğimiz çeyrek yüzyılda, yoksulluk da ürküntü verecek boyutlara ulaşmıştır (Dumanlı, 1996: 2).

Yoksulluk tanımıyla ilgili olarak öncelikle karar verilmesi gereken; yoksulluğun sırf ekonomik bir sorun mu, yoksa buna ek olarak sosyal hatta siyasal, son zamanlardaki tartışmalar göz önüne alındığında yönetsel bir sorun olarak mı ele alınacağına ilişkindir (Şenses, 2003: 62).

Yoksulluk denilince aklımıza çoğu zaman fakirlik, sefalet, açlık, yokluk, muhtaçlık, hayatta kalma savaşı, temel ve zorunlu ihtiyaçlarını yeterince karşılayamama, yeterli varlığa sahip olmama, düzenli gelirden mahrum olma ve beklenilmeyen durumlarda

ortaya çıkan maddi zorluklardan dolayı sıkıntı çekme hali gelmektedir (Seyyar, 2003: 40).

Niteliği ve içerdiği bileşenler bakımından çok yönlü olan yoksulluk kavramının, bakış açılarına ve ölçüm metotlarına göre çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bu bölümde yoksullukla ilgili çeşitli tanımlamalara yer verilecektir.

### **1.1.1. Mutlak Yoksulluk – Göreli Yoksulluk**

Yoksullukla ilgili en yaygın kullanılan yoksulluk kıstasları, kolay ölçülebilir oldukları için, parasal gelir veya tüketim harcamalarıdır. Tüketim harcamaları hesaplamaları çoğunlukla yeterli miktarda temel gıda maddesinden oluşan gıda sepetinin maliyeti veya asgari bir kalori miktarına erişmek için gereken tüketim harcamalarına göre yapılmaktadır. Bu durumda hayatta kalabilmek için gerekli en düşük maliyetli gıda harcamalarının parasal değeri bir yoksulluk çizgisi oluşturmakta ve bu gelir düzeyine ulaşamayanlar yoksul sayılmaktadır (Şenses, 2003: 63).

Rowntree (1901) tarafından yaş ve cinsiyet farkına göre, tıbbi ölçütlerle hesaplanan, minimum kalori ihtiyacını karşılamak için gerekli besinler “standart diyeti” oluşturmaktadır. Bu diyet o dönemde resmi olarak kabul edilen en düşük yaşam standardını belirlemektedir. Ancak Rowntree daha sonra farklı büyüklüklerdeki hane halkları için bu standart diyete tek bir mali bedel belirlenmesinin olanaksızlığını da düşünüp iki yetişkin ve üç çocuktan oluşan bir aile için standart diyeti sağlayacak minimum haftalık geliri hesaplamış ve buna “yoksulluk sınırı” demiştir. O günden bu yana minimum besin veya kalori gereksinimi üzerinden tanımlanan yoksulluk sınırı metodu yoksulluğun resmi olarak belirlenmesinde politika yapanlar ve yoksullukla mücadele politikalarında kullanılmıştır.

Temelini Rowntree'nin bahsi geçen çalışmalarının oluşturduğu mutlak yoksulluk tanımı yoksulluğun sadece hayatı idame meselesi olmadığından bahisle eleştirilmiş toplumlara göre çeşitli biçimler alacağı ifade edilmiştir. Bu noktadan hareketle göreli yoksulluk tanımı geliştirilmiştir. Göreli yoksulluk, bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur (Tüsiad, 2000: 97). Dumanlı'ya (1995) göre göreli yoksulluk kavramı, yoksul hane halkı veya birey

ile o toplumda yaşıyan ve mevcut koşullara göre ortalama bir gelire sahip olan hane halkı veya birey arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma kabiliyeti arasındaki farkı ifade eder.

Townsend'e (1984) göre görece yoksulluk, bir toplumda geçerli ve geleneksel olarak o toplumda belli bir zamanda toplumun üyeleri tarafından kabul edilmiş yaşam standardına görece olarak belirlenir. Bu tür standartlar zamana ve yere göre değiştiğinden yoksulluk sınırı da sürekli değişir. Buna göre yoksulluğun anlaşılması ve ölçülmesi bir toplumda sürekli değişen ve kabul edilen ve edilemeyen standartlara görece belirlenmelidir.

### **1.1.2. Objektif Yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk**

Objektif yoksulluk tanımlaması yaklaşımına göre mutlak yoksulluk tanımına benzer şekilde genel, kişiye özel olmayan ve normatif ölçütlerle değerlendirilir. Yoksulluğu tanımlarken yoksul insanların kendilerini yoksul olup-olmama konusundaki değerlendirmelerini esas almayıp, önceden belirlenmiş normatif değerlendirmelere dayalı yoksulluğun ortaya konulması söz konusudur (Aktan ve Vural, 2002:6).

Diğer taraftan sübjektif (öznel) yaklaşım, yoksulluğun objektif değerlendirmesinin yapılmasının mümkün olmadığını, bireylerin kendi algılarının esas alınması gerektiğini öne sürmektedir.

Adam Smith'e göre insanlar eşit fırsat ve seçeneklere sahiptir ve onların fırsat ve seçeneklerini çeşitlendirme haklarını kullanması gerekir. Smith bu bağlamda "topluluk içinde var olmaktan utanmaksızın" diğer insanlarla bir arada bulunarak onlarla bütünleşmekten söz eder. Kendinden ve çevresinden utanacak durumda olmak ise yoksulluk düzeyinin zımni sınırı olarak görülmektedir. Adam Smith tarafından zımnen geliştirilmiş olan bu tanım günümüz yoksulluk tanımları içinde "sübjektif yoksulluk" olarak büyük ölçüde yeniden vücut bulmaktadır (DPT, 2001: 103).

### **1.1.3. Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk**

Kırsal-kentsel ayrımı yoksulluğun yaşandığı coğrafi alana göre geliştirilen bir tanımlama yaklaşımıdır. Kırsal yoksulluk, gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün hızla çözülerek gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşmesi olgusuna dayanmaktadır. Bu terimi Uluslararası Çalışma Örgütü de kırsal alandaki açık veya gizli işsizlik olarak tanımlanmakta, azalan gelir düzeyleri nedeniyle kırsal alanda hızlı bir yoksullaşma sürecine dikkat çekmektedir (DPT, 2001: 105).

Kentsel yoksulluk ise kent özelinde yaşanan yoksulluk olarak ifade edilmektedir (Dumanlı, 1996: 3). Kent yoksulu, “kentleşmesini büyük ölçüde kırdan kente olan göç üzerinden gerçekleştirmiş ülkelerde kent yoksulu ile gecekondulu büyük ölçüde özdeşleşmektedir” şeklinde tanımlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2009: 12).

Dünyada pek çok ülkede kırsal yoksulluk oranının kentlere göre daha fazla olduğu ifade edilirken, TÜİK tarafından yapılan yoksulluk çalışmaları da Türkiye’de kırsal yerlerde yaşayanların yoksulluk riskinin kentsel yerlerde yaşayanlardan daha fazla olduğunu göstermektedir.

### **1.1.4. İnsani Yoksulluk**

İlk kez Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu’nda ifade edilen insani yoksulluk kavramı yapabilirlik yaklaşımına dayanmakta ve yoksulluğu salt gelir yetersizliği olarak görmeyip aynı zamanda temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, sosyal ve kültürel bazı olanaklara sahip olmayı da ifade etmektedir. Aynı raporda insani yoksulluğu ölçmek amacıyla “İnsani Yoksulluk İndeksi” (Human Poverty Index) geliştirilmiştir.

Bu indeks gelişmekte olan ülkeler için (HPI-I) şu üç kriterden yola çıkarak hesaplanmaktadır:

1. Yaşam süresi: 40 yaşın altında yaşam beklentisi olanların oranı
2. Eğitim: Okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin oranı
3. Makul bir yaşam standardı:
  - Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfusun oranı



- Temel sağlık imkânlarından yoksun olan nüfusun oranı
- 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfusun oranı

Gelişmiş ülkeler için hesaplanan İnsani Yoksulluk Endeksi'ni (HPI-II) oluşturan ölçütler ise şunlardır:

- Yaşam süresi: 60 yaşın altında yaşam beklentisi olanların oranı,
- Eğitim: OECD tarafından tanımlanan fonksiyonel cahillik oranı,
- Makul bir yaşam standardı: Yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı,
- Sosyal dışlanma: Uzun dönem işsizlik oranı (Gündoğan, 2008: 44).

İnsani Gelişme Raporu'nda insani gelişme, kişilerin seçeneklerini artırma süreci olarak tanımlanmaktadır. Bütün gelişme aşamalarında ifade edilen seçenekler;

- Tatminkâr bir yaşam sürmeyi sağlayacak kaynaklara ulaşmak,
- Uzun ve sağlıklı bir yaşam,
- Bilgi edinme (UNDP aktaran Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 64).

Bunların dışında, siyasi özgürlük, garanti edilmiş insan hakları ve öz saygınlık da diğer seçenekler arasındadır. Bu anlayışa göre gelir, insani gelişmişliğin göstergesi olarak önemli bir faktör olmakla beraber tek başına yeterli değildir. Kişisel gelir yanında, kredi olanaklarına, kamu mallarına ve verimli üretim araçlarına erişim, akraba ve arkadaşlardan sağlanan transferler gibi insanların kaynaklara erişim düzeyinin bir bütün olarak değerlendirilmesini amaçlamaktadır (Şenses, 2001:101).

İGE hesaplama yöntemi; refah standardı, eğitim standardı ve sağlık standardı olmak üzere üç ölçüte dayanmaktadır. Refah standardı tatminkâr bir yaşam sürmeyi sağlayacak kaynaklara ulaşmaya, sağlık standardı uzun ve sağlıklı bir yaşama, eğitim standardı ise bilgi edinmeye karşılık gelmektedir.

2011 İnsani Gelişme Raporuna göre; çok yüksek insani gelişmeye sahip ilk 5 ülke; Norveç (0.943 endeks değeri ile), Avustralya, Hollanda, Amerika Birleşik Devletleri, Yeni Zelanda. Yüksek insani gelişmeye sahip ilk 5 ülke; Uruguay, Palau, Romanya, Küba, Seyşeller, orta düzey insani gelişmeye sahip ilk 5 ülke; Ürdün,

Cezayir, Sri Lanka, Dominik Cumhuriyeti, Samoa, düşük insani gelişmeye sahip ilk 5 ülke; Solomon Adaları, Kenya, Sao Tome ve Principe, Pakistan, Bangladeş'tir. En düşük değerde yer alan ise 0,286 ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti'dir (UNDP, 2011).

#### **1.1.5. Yoksulluk Kavramı Olarak Sosyal Dışlanma**

Sosyal dışlanma bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve grupların ulaşamaması süreçleridir (Walker ve Walker, 1997: 8). Oppenheim'a (1998) göre sosyal dışlanma; ekonomik, sosyal, politik ve kültürel hayattan dışlanma ve yabancılaşmayı ifade etmektedir.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere sosyal dışlanma aynı yoksulluk gibi çok yönlü bir olgudur. Yoksulluk, sosyal dışlanma kavramı ile birebir ilişkili ve sosyal dışlanma içerisinde önemli bir bileşen olmakla birlikte tek unsur değildir.

İngiltere' deki Sosyal Dışlanma Ünitesi'ne göre, sosyal dışlanma, insan topluluklarının işsizlik, düşük beceri özellikleri, düşük gelirler, elverişsiz koşullarda barınma, yüksek suç oranları, sağlıkta meydana gelen bozulmalar ve aile yapılarının çözülmesi gibi birbirlerine bağlı sosyal problemler nedeniyle ortaya çıkan durumu ifade eder (Social Exclusion Unit, 2001: 10).

#### **1.1.6. Diğer Yoksulluk Tanımları**

FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı) ve WHO (Dünya Sağlık Örgütü), Dünya Bankası'nca saptanmış olan "mutlak yoksulluk" ölçütü gelir yoksulluğu olarak da adlandırılmaktadır. Bu ölçüt esas alınarak, gelirinin tamamını harcadığı halde, mutlak yoksulluk ölçütünde esas alınan günlük kalori miktarının yalnızca %80'ini karşılayabilenler "ultra yoksul" olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan WHO'nun belirlemesine göre ultra yoksulların yoksulluk durumlarının beş yıldan daha fazla sürmesi halinde onların durumlarının düzeltilmesinin olanaksız olduğu savunularak bu kategoridekiler "kronik yoksul" olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2001: 106).

Fikir birliğine varılmış tek tanım bulunmamasına rağmen, farklı bakış açılarından yansıyan tanımlardan çıkan sonuç, yoksulluğun insan hayatının birçok yönünü

etkileyen ve ilgilendiren sosyal bir olgu olduğu ve çok yönlü olarak değerlendirilmesi gerekliliğidir.

## **1.2. YOKSULLUĞA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR**

Kalaycıoğlu'nun (2007:7-9) ifade ettiği üzere, Harvey ve Reed'e göre yoksullukla ilgili beş farklı ana akım bulunmaktadır.

### **1.2.1. Klasik Malthusçu Yaklaşım**

Yoksulluğun nüfus ile kaynaklar arasındaki dengesizlikten kaynaklandığını iddia etmektedir. Diğer bir ifadeyle yiyecek arzı aritmetik olarak, nüfus arzı ise geometrik olarak artmaktadır, dolayısıyla nüfus yiyecekten fazla artmakta ve dengesizlik ortaya çıkmaktadır. Çok çocuk yapan yoksullun "hak etmeyen yoksul" olduğu fikrini savunur.

### **1.2.2. Klasik Marksist Yaklaşım**

Yoksulluk kapitalist toplum yapısından kaynaklanan özelliklerin sonucudur. Yoksulluğu geçici tedbirlerle engellemeye çalışmak, sorunu gidermeyecektir. Yoksulluğu önlemek için ekonomide var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve sömürü mekanizmalarını yok etmek gerekmektedir. Piyasa ekonomisinin ortaya çıkardığı eşitsizliklerin ve toplumsal adaletsizliklerin üstesinden gelebilmek, gelir dağılımını daha adil bir hale getirmek ve yoksullara insanca bir yaşam düzeyi sağlamak için ekonomiye müdahale yapılması zorunludur (Gül ve Gül, 1997: 14). Yoksulluk gelir dağılımı adaletsizliğinin bir sonucu olduğuna göre gelirin dengeli dağıldığı toplumlarda yoksulluk oranı azalacaktır.

### **1.2.3. Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı**

Temelini Oscar Lewis'in Amerika'daki Meksika göçmeni aileler üzerine yaptığı çalışma oluşturmaktadır. Bu ailelerin yoksulluğu bir kader olarak gördüklerini; yoksulluğun neden olduğu düşkün durumu varoluşun doğal durumu olarak kabullendiklerini; bu durumdan çıkabilmek için bir çaba göstermediklerini; geleceğe ve çocuklarına yönelik bir planlama ve strateji yapmadıklarını; günü kurtarmaya şartlandıklarını; Lewis'e göre yoksulluk kendine bir alt-kültür yaratır. Sadece ekonomik anlamda yoksulluk değil daha önemlisi zihinsel anlamda bir yoksulluğa sebep olur. Yoksulluk kültürü kurbanı suçlamak değil eğer radikal önlemler alınmaz

ise toplumu giderek yok edebilecek bir potansiyele dönüşebilir (Shekhar aktaran Dinçoflaz, 2009: 22). Ancak daha sonraları Lewis'in bu tespitleri, yoksulların yoksulluklarından dolayı suçlanmasına kadar varan yargılamaların yapılmasına dayanak oluşturulmuştur.

#### **1.2.4. Neo-liberal Yaklaşım**

Klasik İktisat Teorisinin “bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler” ilkesinden hareketle asgari devlet müdahalesini öngörmektedir. Yoksulluk dinamik piyasa koşullarına uygun hareket etmemekten kaynaklanır. Bireylerin ekonomik olarak verimliliklerinin düşmesi, rekabete ayak uyduramaması, becerilerinin piyasanın gerisine düşmesi, vb. nedenlerle oluşur. Çözüm olarak beşeri sermayenin geliştirilmesi gereklidir. Dolaylı bir yoksullukla mücadele stratejisi öngören bu yaklaşım, beşeri sermayenin geliştirilmesi yoluyla piyasanın dengeye gelerek sorunu çözeceğini iddia etmektedir.

#### **1.2.5. Sosyal Demokrat Yaklaşım**

Yoksulluk gelir dağılımındaki adaletsizliklerin sonucudur. Dengeli dağılım için gerekli mekanizmalar geliştirilmeli ve yoksulluk azaltılmaya çalışılmalıdır. Bu mekanizmalara örnek olarak, işsizlik azaltılmalı, maaş ve ücret gibi ödemeler artırılmalı, toplumun en dezavantajlı kadın, çocuk ve engelliler gibi kesimlere sosyal güvence ve gelir sağlanmalıdır.

#### **1.2.6. Diğer Yaklaşımlar**

Yukarıda sözü edilen 5 temel akım dışında; Feminist yaklaşım, hak eden/etmeyen yoksul bağlamında Muhafazakâr yaklaşım, bazı toplumsal unsurlara dayalı İndirgemeci (ırk ve etnik köken, alt-kültürler, vb.) yoksulluk yaklaşımları da vardır.

Diğer taraftan, Amartya Sen'in “yapabilirlik” yaklaşımı, yoksulluğun doğasının anlaşılabilmesi için eylemlilik ve aktivite fikrine odaklanan bir yaklaşımı benimsemektedir (Yuncu, 2000: 5). Bu yaklaşımdan hareketle UNDP'nin çok yönlü insani yoksulluk tanımlaması ve insani gelişme endeksi geliştirilmiştir.

### 1.3. DÜNYADA YOKSULLUK

Yoksulluk sadece az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de yaşanmakta ve küresel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya nüfusunun % 10'u, toplam mal ve hizmetlerin % 70'ini üreterek dünya gelirinin % 70'ini elde etmektedir ki, bu yaklaşık kişi başına yıllık ortalama 30,000 ABD Dolarına denk gelmektedir. Öte yandan 6 milyarlık dünya nüfusunun 2,8 milyarı - yaklaşık yarısı- günlük 2 dolarlık yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu nüfusun 1,2 milyarı ise (yaklaşık beşte biri), günlük 1 dolarlık sınırın altında yaşamlarını idame ettirmek zorundadır (DPT, 2007: 7).

**Tablo 1. Günde 1 \$' dan Az Gelirle Yaşayan Nüfus Sayısı (Milyon)**

Bölgeler	1981	1987	1990	1993	1999	2001	2005	2015*	2020*
<b>Doğu Asya&amp; Pasifik</b>	796	426	472	415	282	284	317	120	83
<b>Avrupa ve Orta Asya</b>	1	2	2	17	30	18	16	7	5
<b>Latin Amerika ve Karayipler</b>	36	45	49	52	54	50	45	30	27
<b>Ortadoğu ve Kuzey Afrika</b>	9	7	6	4	8	7	11	6	6
<b>Güney Asya</b>	475	473	462	476	453	428	595	388	352
<b>Sahra Altı Afrika</b>	164	219	227	241	292	314	387	366	352
* 2015 ve 2020 yılları tahmini değerlerdir.									

**Kaynak:** World Bank, 2004: 3 Global Economic Prospects 2010: 42 aktaran Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 66

Tablo-1'de Dünya Bankası verilerine göre 1981-2001 yılları arası açlık sınırında 1 \$ temel alınırken, 2005-2020f yılları arasında 1.25 \$ baz alınarak bölgeler itibariyle yoksul nüfus oranları hesaplanmıştır. Bu verilere göre yoksul sayısının en çok olduğu bölge Hindistan etkisi ve 595 milyon ile Güney Asya gözükmektedir. Ancak Tablo-2'den de anlaşılacağı üzere yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölge % 50,9 ile Sahra Altı Afrika'dır.

Diğer taraftan yıllar itibariyle dünya yoksulluk rakamlarının ciddi oranda düştüğü anlaşılmaktadır. 2015 ve 2020 yıllarındaki değerler tahmini olmakla birlikte Birleşmiş Milletler ve UNDP'nin üçüncü bin yıl için koydukları hedefleri yansıtmaktadır.

**Tablo 2. Dünyanın Çeşitli Bölgelerinde Bulunan Mutlak Yoksulluk (%) Oranları**

<b>Bölge</b>	<b>1990</b>	<b>2005</b>	<b>2015*</b>	<b>2020*</b>
<b>D.Asya&amp;Pasifik</b>	54.7	16.8	5.9	4.0
<b>Avrupa&amp;Merkezi Asya</b>	2.0	3.7	1.7	1.2
<b>Latin Amerika &amp;Karayipler</b>	11.3	8.2	5.0	4.3
<b>Orta Doğu&amp;Kuzey Afrika</b>	4.3	3.6	1.8	1.5
<b>Güney Asya</b>	51.7	40.3	22.8	19.4
<b>Sahra Altı Afrika</b>	57.6	50.9	38.0	32.8
* 2015 ve 2020 yılları tahmini değerlerdir.				

**Kaynak:** World Bank, Global Economic Prospects, Trade, Regionalism and Development (2005) aktaran Taş ve Özcan, 2012:425.

Yoksulluğun en önemli sebeplerinden biri olarak görülen gelir dağılımı adaletsizlikleri ülkelerin kendi içlerinde olduğu kadar ülkeler arası düzeyde de ciddi oranlara ulaşmıştır. Tablo-3'ten anlaşılacağı üzere kişi başına düşen milli gelir düzeyleri bakımından dünyanın en yoksul ülkesi 290\$ ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti iken en zengin ülkesi 58.500\$ ile Norveç'tir. En yoksul ile en zengin arasındaki fark yaklaşık 200 kat olarak gözükmektedir.

**Tablo 3. Kişi Başına Düşen Milli Gelir Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesi (Kişi Başına Düşen GSMH (\$), 2008 -Satın Alma Gücü Paritesi İle)**

<b>Malavi</b>	830	<b>Norveç</b>	58.500
<b>Togo</b>	820	<b>Singapur</b>	46.940
<b>Mozambik</b>	770	<b>ABD</b>	46.970
<b>Sierra Leone</b>	750	<b>İsviçre</b>	46.460
<b>Orta Afrika Cum.</b>	730	<b>Hong Kong Çin</b>	43.960
<b>Nijer</b>	680	<b>Avusturya</b>	37.680
<b>Eritre</b>	630	<b>İrlanda</b>	37.350
<b>Burundi</b>	380	<b>Danimarka</b>	37.280
<b>Liberya</b>	300	<b>Kanada</b>	36220
<b>Kongo Demokratik Cumhuriyeti</b>	290	<b>Finlandiya</b>	35660

**Kaynak:** World Bank, World Development Report 2010, s. 378-379 aktaran Arpacioğlu ve Yıldırım, 2011: 66

Dünyada yoksulluğun vardığı noktayı ifade için aşağıdaki istatistiklere bakmak faydalı olacaktır.

- Dünya nüfusun %80'i günlük 10\$'ın altında yaşamaktadır.
- Dünyanın en yoksul 48 ülkesinin gayrisafi milli hâsılası dünyanın en zengin 3 insanının servetlerinin toplamından daha azdır.
- Dünyada her yıl silahlara harcanan paranın yüzde 1'inden daha azı ile bütün çocuklar okula gidebilirlerdi.
- Gelişmiş ülkelerdeki nüfusun yüzde 20'si dünyadaki malların yüzde 86'sını tüketiyor.
- UNICEF verilerine göre, dünyada yoksulluk yüzünden her gün 30 bin çocuk hayatını kaybediyor (globalissues.org).

#### **1.4. TÜRKİYE'DE YOKSULLUK**

Türkiye'de yoksulluk konusunu tartışmanın önündeki en büyük engel bu alandaki veri eksikliğinin uzun yıllar giderilmemiş olmasıdır. Son yıllara kadar yoksullukla mücadele konusunda yetkili bir kurumu bile olmayan Türkiye'de yoksulluk envanteri çıkarılamamıştır.

Yoksulluk envanteri oluşturulması çalışmaları konusunda, (mülga) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan ve şu anda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile işbirliği içinde yürütülen Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi şüphesiz en önemli adımlardan birini oluşturmaktadır. Bu projenin yöneticilerinden Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanları Güneş ve Yeşilirmak (2010) bu projeyi “sosyal yardım alanının temel problemi olarak gösterilen sağlıklı işleyen ortak veri tabanı eksikliğini gidererek kurumsal bir sosyal yardım sisteminin alt yapısının oluşturulmayı hedefleyen” bir proje olarak tanımlamaktadır.

Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesinin hayata geçmesi ile birlikte;

- Sosyal yardım veren kurumlar arasında etkin eşgüdüm sağlanarak işlevsel anlamda tek çatı (ortak kullanılacak veri tabanı oluşturulması ile hizmetlerin eşgüdüm içinde yürütülmesi) sağlanacak,
- Sosyal yardım yararlanıcılarına ait sağlıklı bir veri tabanına kavuşulacak,
- Sosyal yardımlardan mükerrer yararlanmanın önüne geçilecek,
- Sosyal yardım hizmetlerinin sunumunda hane yaklaşımına geçilerek, ulaşılamayan yoksul kesimlere ulaşılabilecek,
- Oluşturulacak tek başvuru formu ile hizmetlerde standardizasyon sağlanacak,
- Sosyal yardım hizmetlerinin sunumunda bilgi teknolojileri kullanılarak zaman ve kaynak tasarrufu sağlanacak, yardıma ulaşma süreci kısaltılacaktır.

Proje kapsamında kişilerin gelir durumlarını gösteren;

- Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nden kimlik bilgileri,
- Sosyal Güvenlik Kurumu’ndan sosyal güvence ve aylık bilgileri,
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nden Evde Bakım Aylık bilgileri,
- Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı’ndan vergi kaydı bilgileri,
- Milli Eğitim Bakanlığı’ndan e-okul bilgileri,
- Sağlık Bakanlığı’ndan Aile Hekimliği Bilgi Sistemi verileri,
- Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden yardım bilgileri,



- İŞKUR'dan istihdam bilgileri,
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan hayvancılık bilgileri,
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nden gayrimenkul bilgileri,
- İçişleri Bakanlığı'ndan araç ve korucu bilgileri,

alınmakta ve anlık olarak sisteme yansıtılmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yürüttüğü sosyal yardım programlarının (yardım programları, proje destekleri, Genel Sağlık Sigortası- Gelir Testi işlemleri, 2022 sayılı Kanun aylıkları, Evde Bakım aylıkları) elektronik ortama aktarılması, bu bilgilerin veritabanında tutulması ve diğer kurumlar paylaşılması olarak tanımlanabilecek bu projede son aşamaya gelinmiş bulunmaktadır.

Proje, aşama aşama olarak tamamlanarak uygulamaya açılmaktadır. Sırasıyla;

- Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımları Modülü,
- Yardım ve Muhasebe Modülü,
- Genel Müdürlük Kaynak Talebi Modülü,
- Genel Sağlık Sigortası- Gelir Testi Modülü,
- Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Sosyal Yardım Modülü,
- İnsan Kaynakları Modülü,
- 2022 Sayılı Kanun Aylıkları Modülü

tamamlanarak devreye alınmış olup Evde Bakım Aylıkları Modülü, Projeler Modülü, Kısa Mesaj Modülü ve son olarak belediyeler ile sivil toplum kuruluşları ile bilgi paylaşımı modülünün kullanıma açılmasıyla tamamlanacaktır.

İfade edilen yardım programlarından faydalanan hedef kitlenin Türkiye'nin yoksul diye tanımlanabilecek kapsamdaki vatandaşları olduğundan hareketle bu projenin tamamlanması ile bu alandaki veri eksikliği köklü bir şekilde giderilecektir.

Bütünleşik Sistemi, 4,1 milyon hane ve bu hanelerde yaşayan 17 milyon kişinin tüm sosyo-ekonomik verilerinin, muhtaçlık seviyelerinin ve diğer kurumlardan aldığı yardım ve ödeme bilgilerinin tutulduğu bir "yoksulluk envanteri" niteliği taşımaktadır.

Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sisteminden elde edilecek veriler doğrultusunda hazırlanacak dönemsel raporlar en azından politika geliştirici ve karar

vericiler açısından yol gösterici olacaktır. Dönemsel raporların kamuoyu ile paylaşarak bu konudaki veri eksikliğinin giderilmesi ve şeffaflığın sağlanması faydalı olacaktır.

Mevcut durumda, Türkiye’de yoksulluğun ölçülmesi ile ilgili olarak biri ulusal diğeri uluslararası olmak üzere iki kaynaktan bahsedebiliriz.

Ulusal bir kaynak olan Türkiye İstatistik Kurumu Yoksulluk Çalışmaları bu alanın en önemli verilerini bize sunmaktadır. Dünya Bankası ile yapılan ortak çalışmalar sonunda belirlenen yoksulluk metodolojisine göre, TÜİK tarafından 2002 yılından itibaren, hane halkı bütçe anketi verilerine dayalı olarak yoksulluk göstergeleri hesaplanmaktadır. Ayrıca, 2006 yılından itibaren gelir ve yaşam koşulları araştırmasından da gelire bağlı yoksulluk göstergeleri hesaplanmaktadır.

TÜİK’in yayınlamış olduğu yoksulluk çalışmalarında tüketim harcamasına dayalı olarak mutlak ve göreceli yoksulluk sınırları, 1\$, 2.15\$ ve 4.3\$ olarak tanımlanan yoksulluk sınırları ile harcaması bu sınırların altında kalan yoksul nüfus oranları hesaplanmaktadır. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre Türkiye’deki yoksulluk oranları, 2011 yılı Yoksulluk Çalışması sonuçlarını da içerecek biçimde Tablo-4’te görülmektedir.

2009 ve 2011 Yoksulluk Çalışması Sonuçlarına göre;

- 2010 yılında Türkiye’de fertlerin yaklaşık % 0,4’ü sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 17,5’i ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Her iki yoksulluk türünde de yıllara göre ciddi azalışlar görülmekte özellikle gıda yoksulluğunda ciddi bir sorun gözükmemektedir.
- Eşdeğer kişi başına tüketim harcaması medyan değerinin % 50’sinin yoksulluk sınırı olarak belirlendiği durumda (harcama esaslı göreceli yoksulluk), 2010 için yoksulluk oranı %14,62’dir.

**Tablo 4. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2002-2011**

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı (%)									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008	2009	2010	2011
<b>Gıda Yoksulluğu (Açlık)</b>	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	0,40	
<b>Yoksulluk(Gıda+ Gıda Dışı)</b>	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	17,50	
<b>Kişi Başı Günlük 1\$ Altı**</b>	0,20	0,01	0,02	0,01	0	0	0	0	0	0
<b>Kişi Başı Günlük 2.15 \$ Altı**</b>	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14
<b>Kişi Başı Günlük 4.3 \$ Altı**</b>	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79
<b>Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk</b>	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12	14,62	
(*) 2007 yılından itibaren yeni nüfus projeksiyonları kullanılmaktadır.										
(**) 1 \$'ın satın alma gücü paritesi üzerinden karşılığı olarak 1 \$'ın satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2002 yılı için 618 281 TL; 2003 yılı için 732 480 TL; 2004 yılı için 780 121 TL ; 2005 yılı için 0,830 YTL, 2006 yılı için 0,921 YTL, 2007 yılı için 0,926 YTL, 2008 yılı için 0,983 YTL, 2009 yılı için 0,917 TL, 2010 yılı için 0,990 TL ve 2011 yılı için de 1,004 TL kullanılmıştır.										

**Kaynak:** TÜİK, 2009 ve 2011 Yoksulluk Çalışması Sonuçları

- 2006 yılı itibariyle kişi başı günlük harcaması, satın alma gücü paritesine göre 1 Doların altında kalan fert bulunmamaktadır. Buna karşın satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük 2.15 Dolar olarak tanımlanan yoksulluk sınırı altında bulunan fert oranı %0.14, yoksulluk sınırı 4,3 Dolar olduğunda yoksul fert oranı ise % 2.79 olarak tahmin edilmiştir.

TÜİK tarafından bu alanda yapılan ikinci araştırma ise Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'dır. Bu çalışmada Gini katsayısı ve sürekli yoksulluk riski altında bulunanlar gibi göstergelere yer verilmektedir. Bu göstergeler için Tablo-5 ve Tablo-6'ya bakınız.

**Tablo 5. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlere Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar, 2010-2011**

Yüzde 20'lik fert grupları	Türkiye		Kent		Kır	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
İlk yüzde 20 <sup>(*)</sup>	5.8	5.8	6.3	6.2	6.2	6.1
İkinci yüzde 20	10.6	10.6	11.0	10.8	11.0	10.9
Üçüncü yüzde 20	15.3	15.2	15.3	15.2	15.7	15.7
Dördüncü yüzde 20	21.9	21.7	21.6	21.5	22.8	22.5
Son yüzde 20 <sup>(*)</sup>	46.4	46.7	45.7	46.2	44.3	44.8
Gini katsayısı	0.402	0.404	0.389	0.394	0.379	0.385
Son yüzde 20/İlk yüzde 20(P80/P20)	8.0	8.0	7.3	7.4	7.1	7.4

Not: Gelir referans dönemleri bir önceki takvim yılıdır.

(\*) Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında; "İlk yüzde 20'lik grup" geliri en düşük olan grubu, "Son yüzde 20'lik grup" ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır.

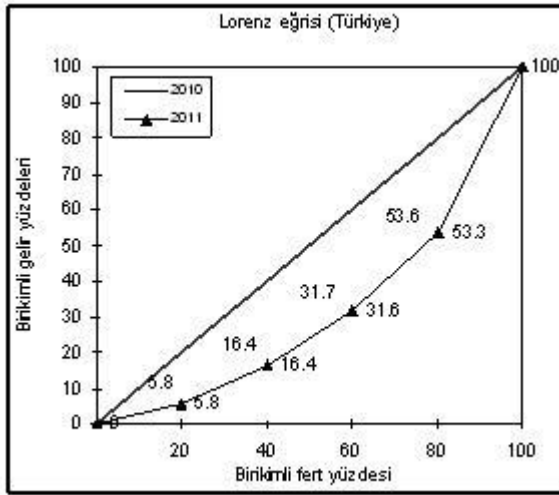
**Kaynak:** TÜİK, 2011 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

2011 Gelir ve Yaşam Koşulları Çalışması Sonuçlarına göre;

- Son yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay, ilk yüzde 20'lik gruba göre 8 kattır.
- 2011 yılı için eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlere göre oluşturulan yüzde 20'lik gruplarda, en yüksek gelire sahip son gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay % 46,7 iken, en düşük gelire sahip ilk gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay % 5,8'dir.
- Gelir dağılımı eşitsizlik ölçütlerinden Gini katsayısı 0,402 olarak tahmin edilmiştir.

Tablo-6'da 0 ile 100 arasında çizilen doğru tam eşitlik doğrusu olarak tanımlanmakta iken gelir dağılımı göstermek çizilen eğri Lorenz eğrisi olarak adlandırılmaktadır. Gini katsayısı ise eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alanın eşitlik doğrusu altında kalan üçgene bölünmesinden bulunan oranı ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle bu oranın "0" olduğu durumda tam eşitlik "1" olduğu durumda ise tam eşitsizlik var demekte olup bu durumda tüm geliri ilk %20'lik dilim alıyor anlamına gelmektedir.

**Tablo 6. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerin Lorenz Eğrisi**



**Kaynak:** TÜİK, 2011 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

Türkiye’de yoksulluk durumunu açıklayan diğer kaynak ise uluslararası nitelikte olan UNDP tarafından her yıl periyodik olarak açıklanan İnsani Gelişme Raporunda yer alan endekslerdir. Bu endeksler, insani yoksulluk başlığı altında tanımladığımız İnsani Gelişme Endeksi, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi’dir.

2011 yılı İnsani Gelişme Raporuna göre; Türkiye insani gelişme endeksi sıralamasında 0.699 endeks değeri ile 92. sırada ve yüksek insani gelişme sınıfında yer almaktadır. Doğumda beklenen yaşam süresi 74 yıl, beklenen okullaşma 11,8 yıl, ortalama okullaşma 6,5 yıl ve kişi başına gelir olarak 12.246 değerleri Türkiye için 2011 yılında 0.699’luk bir insani gelişme değeri oluşturmaktadır.

İnsani Gelişme Raporu’nda İnsani Gelişme Endeksi ile birlikte Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE) ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) de bulunmaktadır. Türkiye’nin TCEE değeri 0.443 olup bu değer ülkeyi 2011 endeksinde yer alan 146 ülke arasında 77’nci sıraya yerleştirmektedir. Ancak Türkiye’nin ÇBYE tahminleriyle ilgili olarak en yakın tarihli araştırma verileri 2003’e aittir. Buna göre; Türkiye’de nüfusun yüzde 6,6’sı çoklu yoksunluklar içindeyken buna ilaveten yüzde 7,3’lük bir kesim de çoklu yoksunluklar karşısında hassas konumda sayılmaktadır (Undp.org).

## **1.5. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ VE SONUÇLARI**

Yoksulluğun nedenleri ve sonuçları iç içe geçmiş olmakla birlikte nedenlerine ilişkin görüşler, ülkeden ülkeye ve ülke içinde de yaş, dini inanç, ırk, dünya görüşü, eğitim, gelir düzeyi gibi unsurların ötesinde, yerleşim yerleri ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak farklılıklar göstermektedir (Şenses, 2003:146).

Yoksulluğu meydana getiren ve etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Sadece ekonomik etmenler değil; sosyal faktörler, yaşanan çevre, ülkenin sosyo-ekonomik durumu ve altyapı da yoksulluğa neden oluşturabilmektedir.

Yoksulluğun nedenleri konusunda BM ölçeğinde yapılan çalışmalar genel olarak incelendiğinde neden tanımlamasından kaçınıldığı görülmektedir (DPT, 2001: 127).

### **1.5.1. Dünya Bankası Yaklaşımı**

Dünya Bankası 2000 yılı World Development Report'a göre; yoksulluğun başlıca üç nedeni bulunmaktadır. Bunlar; gelir ve mal değerlerinin olmaması, toplumda ve toplumsal kurumlarda sessizlik ve güçsüzlük duygusu, olumsuz şoklara karşı kırılganlık ve şoklarla baş edememe durumudur (Coşkun ve Tireli, 2008: 35).

#### **1.5.1.1. Gelir ve Varlık Yoksunluğu**

Gelir ve varlıktan yoksunluk; temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar yiyecek, giyecek, barınma ile kabul edilebilir seviyede sağlık ve eğitim imkânlarına sahip olma durumu olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu mal ve varlıklar;

- Temel işgücü kapasitesi, beceri ve iyi bir sağlık durumu gibi insani varlıklar,
- Arazi gibi doğal varlıklar,
- Altyapıya erişim gibi fiziksel varlıklar,
- Tasarruf ve krediye erişim gibi mali varlıklar,
- Temas ve karşılıklı yükümlülük ağlarına ihtiyaç anında erişebilme ve kaynaklar üzerinde siyasi etki gibi sosyal varlıklar

olarak ifade edilmektedir.

Bu varlıklara erişim kamu politikaları ve devlet müdahalelerinden etkilenebilmektedir. Diğer taraftan açık veya zımni bir şekilde cinsiyet, etnik köken veya sosyal statü temelli ayrımcılıkla da bağlantılıdır.

Ekonomik büyüme, yoksulluğun azaltılması ile sistematik bir şekilde ilişkili iken, büyümenin yoksulluğu düşürmesi gelir dağılımındaki eşitsizliğin başlangıç aşamasına ve zaman içindeki dağılımın nasıl değiştiğine bağlıdır. Büyüme ve büyümenin yoksulluğu azaltmadaki etkisi sağlam ve istikrarlı bir yönetim mekanizmasına da bağlıdır. Büyümenin sürdürülebilir olması ve yoksul insanların büyümeden önemli ölçüde kazanç sağlaması; sosyoekonomik eşitsizliklerle mücadele ve sağlam kurumların inşa edilebilmesi için önemli olabilir (worldbank.org).

#### **1.5.1.2.Sessizlik ve Gücsüzlük**

Sessizlik ve gücsüzlük, yoksulların toplumda ve toplumsal kurumlarda söz ve güç sahibi olamaması şeklinde tanımlanmaktadır. Maddî yoksunluk içinde olan kişiler kendilerini söz, güç ve bağımsızlıktan da mahrum hissetmektedirler. Bu acizlik; kabalık, aşağılanma, utanç, insanlık dışı muamele ve devlet ve toplum kurumlarında sömürü olarak ortaya çıkmaktadır. Hukukun üstünlüğünün bulunmaması, şiddet, şantaj ve korkutmaya karşı koruma olmaması ve kamu görevlileri ile etkileşim sırasında nezaket ve öngörülebilirlik eksikliği yoksul insanlara büyük bir yük getirmektedir. Bu eksiklikler de yoksul insanların ekonomik fırsatlardan yararlanmalarını engellemekte ve onları güvenlik alanının dışında faaliyetlerde bulunmaya çekmektedir. Fiziksel ya da keyfi bürokratik güç tehditleri; kamudaki işlerini yapmayı, bilinen çıkarlarını korumayı ve onları hesaba katmayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca sorumsuz ve tepkisiz devlet kurumları yoksul insanların varlıklarını arttırmasını yavaşlatan nedenler arasında bulunmaktadır.

Diğer taraftan toplumsal normlar ve engeller, bu sessizliğe ve gücsüzlüğe katkıda bulunmaktadır. Yerel kültürler içsel değerlere sahip olmasına rağmen bazen yoksunluğu azaltmanın aleyhinde olmaktadır. Kadın ve erkek arası eşitsizlik neredeyse tüm toplumlarda yaygındır. Yoksul kadınlara evde, dışarıda, işte ve kredi piyasalarında ayrımcılık yapılmaktadır. Bu da yoksulluğa neden olmakta ve

gelişmenin altını oymaktadır. Etnik, dini inançlar, sosyal statü ve ırka dayalı ayrımcılıklar da benzer etkilere sahiptir.

### **1.5.1.3.Kırılgnlık**

Kırılgnlık yoksulların olumsuz şoklara karşı açık ve korunmasız olması ve şoklarla baş edememe durumunu ifade etmektedir. Yoksulların maddi ve insani yoksunluklarıyla devamlı birlikte hareket etmektedir.

Yoksullar marjinal topraklarda ve düzensiz yağış alan alanlarda tarım yapmakta ve yaşamaktadırlar. Kalabalık kentsel yerleşim yerlerinde şiddetli yağmurlar tarafından evlerinin tahrip olduğu alanlarda yaşamakta, resmi ve gayri resmi sektörlerde güvencesiz istihdam koşullarında çalışmakta ve tüberküloz ve sıtma gibi hastalıklara yakalanma riski daha yüksektir. Keyfi tutuklama ve yerel otoritelerin elinde kötü muamele görme riskleri diğerlerine göre daha yüksektir.

Yoksul insanların karşılaştıkları risklerin bir sonucu olarak yaşadıkları koşullar kırılgnlıklarına neden olmaktadır. Fakat daha derin bir neden ise riski kırmada veya azaltmada ve şoklarla baş edebilmelerindeki yetersizlikleridir.

Dünya Bankası yoksulluğun nedenlerini sözü edilen üç başlık altında incelemiş, literatürde ise bundan başka birçok ayırım yapılmış ve çok çeşitli sebepler ileri sürülmüştür. Yoksulluğun sebep ve sonuçlarının iç içe geçtiğini ifade etmiştik. Bir yandan sebep olarak görülen bir faktörün aynı zamanda sonuç olduğu bu karmaşık durumda sebep ve sonuçlar birlikte ele alınacaktır. Bu etmenler temel olarak altı başlık altında toplanabilir (worldbank.org).

### **1.5.2. Ekonomik Neden ve Sonuçlar**

- İstikrarsız ve bozuk bir ekonomik yapı,
- Yeraltı ve yerüstü kaynakların yetersizliği veya yeterli olan kaynakların iyi değerlendirilememesi,
- Dengesiz gelir dağılımı; Üretilen ürünlerin karşılığında elde edilen değerlerin bireyler arasında, bölgeler arasında, sektörler arasında vs. adil bir şekilde paylaşılamamasından kaynaklanmaktadır. Doğal koşullar yönünden bazı ülkeler içinde bazı bölgeler daha fazla üretim kapasitesine



sahip olabilmekte bu durumda o ülkede ya da bölgede yaşayan insanlar ister istemez daha yoksul olmaktadır.

- Yoksul kesimleri gözetmeyen ekonomi politikaları,
- Ekonomik krizler; hem yoksul kişileri hem de yoksul olmayanları olumsuz yönde etkilediği tartışılmaz ancak yoksul olanlar üzerinde bu krizlerin etkileri daha fazla tahripkârdır. Ekonomik olarak en hassas kesim olan yoksul kesim üzerinde kolay etki göstermektedir. Bunun yanında krizler etkilediği ülke ya da bölgeleri külliyen görece yoksullaştırmakla birlikte yeni yoksullara neden olmakta yoksul sayısını arttırmaktadır.
- Yolsuzluklar; Ekonomik büyüme oranı, gelir gibi birçok ekonomik değişken üzerindeki etkileri olan yolsuzluk bunlarla sınırlı olmayıp aynı zamanda gelir eşitsizliği ve yoksulluğa neden olmaktadır. Yoksullukla savaş, yolsuzlukla savaş gerektirmektedir. Aslında, her iki değişken arasında karşılıklı ilişki mevcuttur.
- Ekonominin büyüme potansiyelinin düşmesi (İlik aktaran SYGM, 2008: 26-27, Kara, 2011: 122).

### **1.5.3. Kişisel Neden ve Sonuçlar**

- Yaş, cinsiyet gibi özellikler; Kişiler yaşlı olmaktan ya da sadece kadın olmaktan dolayı yoksul olabilmektedir.
- Fiziksel ve ruhsal sağlık bozukluğu,
- Engellilik,
- Madde bağımlılığı ve kumar gibi kötü alışkanlıklar,
- Hayatta yalnız kalma; Boşanma, eş ölümü, terk edilme gibi nedenlerle ailenin dağılması; özellikle devlet yardımlarının ve toplumsal yardımlaşma düzeyinin yetersiz olduğu ortamlarda gelir kazandıran bireyin ölmesi veya sürekli hastalığı en sık karşılaşılan durumlardan biridir.
- Bireylerin düşük ömür beklentisine sahip olması,
- Fiziksel, ruhsal sağlığın bozulması,
- Yetersiz ve kötü beslenme, hatta açlıkla karşı karşıya kalma,
- Kötü koşullarda barınma,

- Fiziksel, sosyal ve ruhsal anlamda kendini güçsüz hissetme; bu nedenle kendine güvenmeme, toplumsal karar mekanizmalarına katılmama (Şenses, 2003: 171).

#### **1.5.4. Eğitim ile İlgili Neden ve Sonuçlar**

- Eğitim yetersizliği, düşük eğitim düzeyi,
- İstihdam piyasasıyla yeterince ilişkilendirilmemiş bir eğitim modeli,
- Eğitim olanaklarından yoksun kalma ve eğitim oranının düşmesi

#### **1.5.5. İşgücü ile İlgili Neden ve Sonuçlar**

- Beceri yetersizliği; Var olan işler için gerekli beceriye sahip olamama ya da istediği koşullarda iş bulamamak olarak meydana gelmektedir.
- Ücretlerin düşük olması,
- İşyerindeki kötü yönetimden kaynaklanan sorunlar,
- Teknolojik gelişmelere paralel olarak insan gücüne duyulan ihtiyaçta azalma,
- İşsizlik ve kayıt dışı istihdam; hızlı nüfus artışı, göç ve kentleşme ile istihdam yapısı işsizliğin artmasına neden olmaktadır. Kayıtlı sektörde iş bulamayan işgücü, kayıt dışı istihdama yönelmektedir. Bir anlamda işsizlik ve kayıt dışı istihdam arasında doğrudan bir ilişki vardır. İşsizlik arttıkça kayıt dışı istihdamın boyutları da genişlemektedir.
- Düşük ücretli işlerde, uzun saatlerde ve iş güvencesi olmadan çalıştırılma nedeniyle emeğin sömürülmesi,
- Üretkenlikten uzaklaşma (DPT, 2001: 164; Aktan, 2002: 1; Eş ve Güloğlu, 2004: 5).

#### **1.5.6. Demografik ve Çevresel Neden ve Sonuçlar**

- Ülkedeki hızlı nüfus artışı, bir yandan ülkelerin daha fazla üretim yapmalarına imkân sağlarken öte yandan ülkelerin daha fazla tüketmelerine de neden olur. Üstelik iklim ve doğal koşullar açısından çok iyi konumda bulunmayan ülke ya da ülke içi bölgelerde hızlı nüfus artışı mevcutsa, bu takdirde yoksullaşma kaçınılmaz olur.
- Üretken olmayan nüfus yapısı,

- Yaşanılan coğrafyanın özellikleri (su, toprak, iklim vb. şartların elverişsizliği),
- Afetler ve kuraklık gibi olaylar,
- Çevre kirliliği ve çevrenin bozulması; Ekonomik faaliyetler yerine getirilirken ve üretim yapılırken bir yandan doğal kaynakların aşırı kullanımı, diğer yandan üretim sonucu açığa çıkan zararlı atıklar nedeni ile çevre üretim faaliyetinden olumsuz olarak etkilenmektedir. Bozulan çevre, bu çevreye dayalı üretimden gelir elde edenleri ve kirlilikten zarar görenleri yoksullaştırmaktadır. Yoksullaşan insanlar kaynak kullanımı ve üretim yöntemi seçimlerinde çevreye duyarlı olamamakta, bu durum çevre kirliliğini bir kısır döngüye dönüştürmektedir. Kalkınma, çevre ve yoksulluk arasında bir ilişki olduğu aşikâr olmakla birlikte, yoksulluk ve çevre ilişkisinin yönü konusunda fikir birliği bulunmayıp aralarında etkileşim olduğu kabul edilmektedir (Aktan, 2002: 1; Çondur ve Cömertler, 2010: 65).

#### **1.5.7. Sosyal Neden ve Sonuçlar**

- Sosyal imkânlardan yoksun olma,
- Toplumda yaşanan hızlı sosyal değişimler (göç, çarpık kentleşme vb); Kentleşme ekonomik büyüme ile birlikte yürümediğinden göç yoluyla kente gelenler işsiz kalmakta veya kayıt dışı sektörde çalışmaktadırlar. Bunun yanı sıra iç göç yalnız göçerler açısından değil, göç veren ve göç alan yöreler açısından da yoksullaşma nedeni olmaktadır.
- Aile kaynaklı olarak sosyal yapının bozulması,
- Toplum içinde yoksul bir kesimin oluşması,
- Toplum vicdanının yara alması,
- Çocukların çalıştırılması ve çocuk işçiliğinde artış,
- Sosyal dışlanma nedeniyle etiketlenme, ön yargı görme, izole edilme ve toplum yaşamına katılamama,
- Toplumda yabancılaşma,
- Yoksul kesimin sosyal dışlanmaya maruz kalması, toplumsal cinsiyet, etnik köken ve engellilik gibi kategoriler de yoksulluğu üreten bir toplumsal dışlanmaya neden olmaktadır. Özellikle toplumsal cinsiyet

merkezinde aile içi ya da dışı toplumsal ilişkilere bakıldığında, bölgesel ve etnik farklılıklarla beraber, kadın ve çocukların maruz kaldığı eşitsizliklerin yoksulluğu yeniden üreten bir faktör olarak dikkate alınması gerekmektedir.

- Suç kurbanı olmak,
- Eski hükümlü olmak,
- Savaş durumu,
- Şiddete ve suça yönelme ve suç oranlarında artış,

Yoksulluğun neden ve sonuçları arasında açıkça ifade edilmemiş ve doğrudan bir ilişki kurulmamış olan terör kavramı ikinci bölümde ayrıntılı olarak ele alınacak olup kavramsal çerçevesi izah edildikten sonra üçüncü bölümde yoksulluk ve terör arasındaki ilişki değerlendirmeye alınacaktır.

## İKİNCİ BÖLÜM

### TERÖR TANIMI VE TERÖR İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

#### 2.1. TERÖR

Terör kelimesinin kökeni Latince “terrere” kelimesinden gelmekle birlikte dilimize Fransızca “terreur” kelimesinden geçmiştir. TDK Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü’ne göre yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma ve tedhiş olarak tanımlanmaktadır. Terörizm ise siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka veya bireylere karşı şiddet eylemlerine başvurma olarak tanımlanmaktadır.

"Terörizm" terimini kullanan ilk kişi, antik-Grek düşünürü ve tarihçi Xenophon'dur. Xenophon, "terörün" savaş zamanında düşman nüfusa karşı psikolojik etki yaratmak amacıyla kullanıldığını söylemiştir (Ataman, 2006). Milattan önce 3 veya 4. Yüzyılda ilk kez kullanılan bu sözcük modern anlamda ilk kez 1789 Fransız İhtilali sonrası ifade edilmeye başlamıştır. İhtilal sonrası 1792-1794 yılları arasında ihtilale muhalif olanlara karşı uygulanan baskı rejimi “terör rejimi- regime de la terreur” olarak adlandırılmıştır.

“Terör” ve “terörizm” birbirlerinden farklı kavramlardır. Terör, uzun süreli şiddet ve korkuyu ifade ederken, terörizm bu durumun ortaya çıkarılmasını amaçlayan stratejiyi anlatır. Bu çerçevede terör, silahlı propagandanın silah-eylem aşamasını; terörizm ise, propaganda-savunma kısmını ifade eder.

İki yüzyılı aşkın zamandır gündemi ciddi manada işgal etmesine ve tartışılmasına rağmen dünyada veya literatürde üzerinde uzlaşmaya varılmış tek tanım bulunmamaktadır. Ortak bir tanım yapılamamasının nedeni terörle mücadele edenlerin, ettiğini iddia edenlerin ya da devletlerin bir takım faaliyetlerine meşruiyet kazandırmak adına, ihtiyaç duydukları tanımlamaları yapmalarıdır. Anonim bir atasözünde de ifade edildiği üzere “Birinin teröristi diğerinin özgürlük savaşçısı” halini alabilmektedir.

Terörizm ve ulaşım güvenliği uzmanı Brian Jenkins’e (1980) göre terörizm politik değişiklik meydana getirmek için güç veya tehdit kullanımüdür.

Walter Laqueur'e göre terörizm, masum insanları hedef alarak siyasi amacına ulaşmak için gayrimeşru güç kullanımından oluşmaktadır. (Aktaran Coady ve O'Keefe, 2003: 8)

FBI'a göre; terörizm, siyasi veya sosyal amaçlarına ulaşmak amacıyla hükümeti, sivil nüfusu veya onların bir bölümünü korkutmak veya zorlamak için bireylere ya da onların malvarlıklarına karşı yasadışı güç veya şiddet kullanımı olarak ifade edilmektedir (fbi. gov).

Terörizm en yaygın olarak; "belli bir amca ulaşmak için varolan otoriteye karşı, örgütlü, silahlı ve gizli bir mücadele ortaya koymak, bu mücadelenin kuralsız, tercihen çok ses getirme amaçlı, vahşi, hedeflerin masum-suçlu ayırımına gerek duyulmadan seçilmiş olması ve sonuçta vatandaşın varolan otoriteye güvenini yitirmesi ve ayaklanmasının sağlanması stratejilerinin tümü" şeklinde tanımlanmaktadır (Bahar, 2009: 240).

Diğer taraftan terör kavramı, Milletler Cemiyeti'nin 1937 tarihli "Terörizmin Cezalandırılması ve Önlenmesi için Uluslararası Sözleşme" ile ilk kez uluslararası bir sözleşmeye konu olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin birçok kararında "terörün kınandığı" belirtilmesine rağmen tüm üyelerin kabul edeceği ortak bir tanım yapılmamıştır.

İç hukukumuzdaki tanımı ise; 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun "Terör Tanımı" başlıklı birinci maddesine göre "Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir."

Terör teriminin diplomatik ve akademik yüzden fazla tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlara bakıldığında, bazı farklılıklar olmasına rağmen tanımlarda ortak unsurların bulunduğu görülmektedir. Bunlar:

- Her hangi bir amaç (bu amaç çoğunlukla siyasi)
- Sivillerin veya güvenlik görevlilerinin öldürülmesi gibi ses getirici eylemler
- Şiddet ya da şiddet tehdidi (psikolojik tehdit)
- Propaganda
- Toplumda büyük bir korku, güvensizlik, tedirginlik ve büyük bir tehlike altında bulunma duygusu

olarak sıralanabilir.

Ortak bir tanım yapılmasının önemi günümüzde terörün uluslararası boyuta ulaşması ve her şey gibi terörün de küreselleşmesinde yatmaktadır. Terörle mücadele eden devletlerin başarılı olması uluslararası işbirliğine ihtiyaç duyarken, küresel terörizm ile baş edebilmenin yolu da etkin bir küresel işbirliği ile mümkün olacaktır.

## **2.2. TERÖR TÜRLERİ**

Terörün tanımında olduğu gibi çeşitlerinin belirlenmesinde de bir uzlaşma sağlanmamıştır. Ortaya çıkan her terör olgusunun nevi şahsına münhasır özellikleri olduğu, ülkenin iç dinamiklerinden bulunduğu coğrafyaya, toplumsal yapıdan ekonomik şartlara kadar pek çok şeyden etkilenecek olduğu düşünülse dahi terörün nedenleri, kullandığı araçlar, açıkladığı amaçlar farklı terör türlerini doğurmakta ve çeşitli sınıflandırmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Literatürde bazı yazarlarca politik-ideolojik-bireysel ayrımına tabi tutulan terörizm, ekonomik, biyolojik, nükleer gibi açılardan incelenebilir. Bu bağlamda terör türlerini başlıca 11 başlık altında toplayabiliriz.

### **2.2.1. Siyasal Terörizm**

Devlet terörü ya da yukarıdan aşağıya terörizm olarak adlandırılan siyasal terörizm mevcut siyasi rejimi korumak maksadıyla devletin, kendi vatandaşlarına karşı evrensel hukuk kurallarını hiçe sayarak kötü muamele, sindirme, işkence, korkutma,

öldürme ve soykırım gibi eylemlerde bulunduğu terör türüdür (Yücel, 2011: 12). Sansür, işkence, iletişimin kontrolü, ani ev baskınları ile sık ve nedensiz ifade alma gibi eylemlerle gerçekleştirilmekte; bunlar yeterli olmazsa doğudan silahlı eylem yolu seçilmektedir (Kılıç, 2007: 28). Devlet, ulusal ve uluslararası hukuka uygun olarak ve insan haklarına saygılı bir şekilde kendi güvenliğini sağlayabilir ancak iktidar sahiplerinin kendi iktidarlarını sürdürebilmek için iç politika aracı olarak terörizme başvurmaları kabul edilemez.

Fransız ihtilali sırasında Robespierre ve 20.yüzyılda Lenin ile özdeşleşmiştir (Kılıç, 2007: 28). Almanya'da Hitler döneminde pek çoğu Yahudi olmak üzere 6 milyon insanın, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde (SSCB) ise Stalin döneminde 20 milyon insanın öldürülmelerini devlet terörüne örnek olarak gösterebiliriz (Yücel, 2011: 13).

Yukarıda bahsedilenlerin aksine, devlet terörizmi kavramının yanlış olduğunu savunanlar da vardır. Bunlar, devletlerin güçlerini kötüye kullanmaları durumunda, sadece savaş suçu işlemiş ya da evrensel insan haklarını ihlal etmiş devletler olarak nitelendirilebileceğini, asla terörist devlet olarak nitelendirilmemesi gerektiğini iddia etmektedirler (Yücel, 2011: 13).

### **2.2.2. Karşı-Siyasal Terörizm**

Devlete karşı terör şeklinde de adlandırılmaktadır. Devletin kurumsal varlığını ve yönetimini tehdit etmektedir. Siyasi, ekonomik, kültürel ve etnik çeşitli sebeplerden dolayı, devlete ve mevcut rejime karşı olan grupların, istek ve arzularını dile getirmede teröre başvurmalarıdır (Abdybaeva, 2005: 13).

Devlete karşı yapılan terörizmi ikiye ayırmak mümkündür. Birincisi, yıkıcı terör olarak adlandırılan, devletin mevcut düzenini yıkıp yerine başka bir düzen getirmeyi amaçlayan terörizm, ikincisi ise bölücü terör olarak adlandırılan, bölgesel olarak devletin himayesinden ayrılıp yeni bir devlet kurmak isteyen terörizmdir (Yücel, 2011: 13).

Çoğunlukla küçük şiddet eylemleri kullansalar da, şiddete başvurmayan ayrılıkçı hareketler de bulunmaktadır. Ayrılıkçı hareketler genellikle etnik ayrımcılıktan



kaynaklanmaktadır ancak bazı özel ayrılık hareketleri ve bunların şiddet kullanmamaları da değerlendirilerek etnik terörden farklı değerlendirilmektedir (Kılıç, 2007: 28).

### **2.2.3. Devlet Destekli Terörizm**

Devlet destekli terörizmde, bir hükümet doğrudan veya dolaylı olarak hedefindeki devleti zayıflatmak, izlediği politikaları engellemek, muhalefeti desteklemek adına terör faaliyetlerini kullanmaktadır. Bu terör tipi özellikle Soğuk Savaş sonrası sıkça görülmüş ve devletler kendi çıkarları adına rakip olarak gördükleri devletlerin zayıflatılması için veya ekonomik çıkarlar uğruna farklı coğrafyalardaki terör örgütlerini desteklemişlerdir (Yücel, 2011: 14).

Terörizmin devlet tarafından desteklenmesi dört şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, devletin terörizme sponsor olması, ideolojik, mali, askeri operasyonel destek sağlaması, terörist faaliyetlere tolerans göstermesi ve mücadele etme konusunda yetersiz kalmasıdır (Taşdemir, 2006: 45). Devletin dış politikasında kullanmak için terörizme verdiği destek, basit yardımlar seviyesinde kalabileceği gibi, sponsorluk noktasına da ulaşabilmektedir. Devletlerin sponsorluğu teröriste yargılanmaktan kurtulacakları güvenli yerler temin ettiği için bu tür desteğe sahip terörizmle mücadele de zorlaşmaktadır.

Karşıt blok veya devlet tarafından desteklenen terörizm tehditlerinin önü sadece askeri veya polisiye önlemlerle alınamamaktadır. Bu önlemlerin yanı sıra; yönetsel, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, vb. politikalardan oluşan bir önlemler paketinin de ordunun ve iç güvenlik güçlerinin mücadelesini desteklemek üzere mutlaka hazırlanması gerekmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 319).

Bu gerçekler tüm önemli devletleri iki ayrı alanda önlem almaya zorlamıştır: Bir yandan karşıt bloğun veya düşman devletin istihbarat servisi/servisleri ile özel eğitilmiş uzmanlarınca desteklenen terörizm tehdidiyle başa çıkabilecek özel eğitilmiş iç güvenlik birimleri ve askeri birlikler kurulurken, diğer yandan da terörizm tehdidinin oluşmasına zemin hazırlayan sosyoekonomik veya kültürel istismar alanlarına yönelik reformlar ve önlem paketleri hazırlanmıştır. Bu önlemleri birlikte ve yeteri düzeyde alma olanağına sahip olamayan az gelişmiş veya gelişmekte olan

devletler, her tür terörizm için uygun alan oluşturma özelliğini sürdürmüşlerdir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 319).

#### **2.2.4. Uluslararası Terörizm**

Terörist faaliyetlerin birden fazla ülkenin topraklarını veya insanlarını hedef alması durumunda uluslararası terörizmden söz edilir. Terörizm, özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları ile birlikte, ülke sınırlarını aşarak, küresel bir boyut kazanmış ve uluslararası güvenliği tehdit eden en büyük sorunlardan biri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Terörizmin devletler tarafından desteklenmesi, terör örgütlerine destekleyen ülkeler tarafından barınma imkânı hatta eğitim vermek gibi çeşitli imkânlar sağlanması, terörist eylemlerin faaliyet gösterilen ülkelerin sınırları dışına taşması terörizme uluslararası nitelik kazandırmıştır. Diğer taraftan belirli simgesel noktalarda gerçekleştirilen terörist faaliyetler gerçekleştiği ülkenin yanında başka ülkeleri de etkilemektedir (İpek, 2006: 142).

Örneklendirilirse, bir ülkenin teröristlerinin başka bir ülkenin diplomatlarını, yöneticilerini veya işadamlarını şu veya bu ülke ile temasları var diye öldürmeleri, uluslararası sefer halindeki uçaklara saldırımları veya onları başka ülkelere uçmaya zorlamaları, uluslararası terörizmdir (Ergil, 1980: 140).

Ortaya çıkan bu yeni özellikleriyle terörizm, batı değerlerinin dünyaya hakim olmasını ifade eden küreselleşmeyle mücadele etmek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda, 11 Eylül terörünün hedeflerinin simgesel özellikleri de son derece çarpıcıdır. Pentagon Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri gücünü, New York'taki Dünya Ticaret Merkezinin İkiz Kuleleri ise, uluslararası sermayenin ekonomik egemenliğini simgeleyen hedeflerdi. Yani 11 Eylül terörü, Amerika'yı vurmuş gibi görünse de, aslında küreselleşme sürecine karşı yapılmış bir saldırıdır. Amerika Birleşik Devletleri bu sürecin lideri olduğu için saldırıya uğramıştır.

#### **2.2.5. Biyolojik ve Kimyasal Terörizm**

Süper terör olarak da nitelendirilen bu terör tipi, biyolojik ve kimyasal kitle imha silahlarının terörist örgütler tarafından kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bunun en

önemli sonucu, terörist faaliyetlerinin yöntem ve hedef konusundaki yaklaşımlarının değişikliğe uğraması olmuştur. Kullanılan kimyasal ve biyolojik silahların nereden, ne zaman ve nasıl atıldığı ancak olaydan bir süre sonra anlaşılabilir. Bu nedenle “sessiz katiller” olarak adlandırılmakta ve görülmezler ve belirtiler ortaya çıkmadan anlaşılabilirler. Bu belirsizlik, ölümlerin yanı sıra panik ve paranoyaya da neden olmaktadır (Abdybaeva, 2005: 14).

Adli Tıp Kurumu eski yöneticisi Prof. Sevil Atasoy biyoterör tehdidini şöyle ifade etmektedir: Hastalık yapıcı bakteri, virüs, mantar ve parazitler, ayrıca canlı organizmalar tarafından sentezlenen zehir etkili toksinler; insan, hayvan ve bitkileri yok etmek üzere biyolojik silah olarak kullanılıyor. 1900-1990 yılları arasındaki sürede polis kayıtların geçen biyolojik nitelikte silahla işlenmiş suç sayısı 30'dan az iken, 1990'dan sonra bu sayı katlanarak 200'e yaklaşmıştır. Önümüzdeki 20 yıl içinde bunun çok üzerinde bir artış beklenmektedir. Özellikle biyoteknoloji ve nanoteknolojideki ilerlemelerle, geleceğin açık-kapalı birçok savaşında genomik araştırmalara dayak yeni kuşak biyolojik silahlar kullanılacağını öngörmek bir komplo teorisi değildir. Biyoterör, ulusal güvenlik açısından açık ve yakın bir tehlike olarak kabul edilmelidir (Atasoy aktaran Türkiye Barolar Birliği, 2006: 229).

Silah olarak adlandırılan biyolojik ve kimyasal maddeler kısa sürede büyük kitleleri yok etme kapasitelerinden dolayı etkili bir terörist yöntemdir. Teknolojinin gelişmesi ile paralel biçimde üretim, kullanım ve etki alanı büyüyen bu silahlar insanlık için yeni bir gelişme olmayıp eski çağlardan beri kullanılmaktadır. İçme suyu kuyularının kirletilmesi ya da zehirlenmesi gibi yöntemlerden bulaşıcı hastalıkların düşman ülkeye transfer edilmesi gibi pek çok yöntem kullanılmıştır. 11 Eylül sonrasında, ABD'de görülen şarbon vakaları, yakın zamandaki en iyi örneklerdir (Kılıç, 2007: 31).

#### **2.2.6. Nükleer Terörizm**

Kamuoyunun gündemine daha çok kitle imha silahları (KİS) ve bu KİS'lerin sınırlandırılması sorunu olarak yansıyan bu terör; terörist örgütlerin nükleer silahları veya radyolojik maddelerle takviye edilmiş konvansiyonel bombaları "kirli bomba" kullanarak gerçekleştirebilecekleri bir eylemin oluşturacağı tehdidi ifade etmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 229).

Özellikle SSCB'nin dağılmasıyla değişen dünya dengeleri ve siyasal boşluk sonucu nükleer terörizm meydana gelmiştir. Bunun nedeni, ortaya çıkan siyasal boşlukta kontrolsüz kalan nükleer silahların terörist grupların ya da terörü kullanan devletlerin eline geçmiş olmasıdır. Bu silahlar üzerindeki disiplinin bozulması ve maceraperest oldukları iddia edilen Irak, İran ve Libya gibi ülkelerin bunu yapabilecek teknolojiye ulaşmalarının nükleer silahları temin etme imkanına sahip olunması sonucunu doğurmaktadır (Abdybaeva, 2005: 14).

Konvansiyonel silahların çeşidine ve miktarına göre terörist tehditler de çeşitlilik göstermektedir. Nükleer silahların etki süresi oldukça kısa, etki alanı, boyutu ve şekli ise son derece büyüktür. Kullanımı, insanlığı geri dönüşü olmayan bir yola sürükleyebilir. Bu nedenlerden ötürü, nükleer terör tehdidi etkili ve verimli bir niteliğe sahiptir. Nükleer terörün 21.yüzyılda uluslararası terörizmin en etkili çeşidi ve dünyanın en önemli tehdidi olacağı düşünülmektedir (Kılıç, 2007: 33).

### **2.2.7. Teknolojik Terörizm**

Terörün en gelişmiş çeşidi olarak kabul edilen teknolojik terör, siber- terörizm ya da modern terörizm olarak da adlandırılmaktadır. Teknolojik gelişmeler insanların hayatını kolaylaştırdığı kadar, teröristlerinkini de kolaylaştırmış ve terörün yeni bir boyutunu ortaya çıkarmıştır. Teknolojik gelişmeler, terörist araçların çeşitliliğini artırmış, ulaşılabilir kılmış ve fiyatlarının da ucuzlamasını sağlamıştır. Taşınabilir telefonlar, bilgisayar ve internet sistemleri gibi telekomünikasyon alanında yaşanan gelişmeler teknolojik terörü oluşturan faktörlerdir.

Her dönemde olduğu gibi 21. yüzyılın da en önemli güç kaynağı hiç şüphesiz ki bilgidir. Bilgiyi elinde tutan, gücü de elinde tutmuş olur. Siber terörizm, bilgi çağının terör şekli olup, bilgi çağının araçlarının terörizm maksatlarıyla kullanılmasıdır. Bilgisayar teknolojisi ve internet sistemleri aracılığıyla, kurumların ve ülkelerin güvenliği tehdit edilerek, devletlerin gizli ve stratejik bilgilerine ulaşmakta ve bunlar terörist eylemlerin hazırlanmasında veri olarak kullanılmaktadır. Bilgisayar teknolojisi, modern askeri operasyonlara eklenmeye başladıkça, askeri planlamacılar, bu teknolojiyi aynı diğer unsur ve kuvvetler gibi, hem bir hedef, hem de bir silah olarak görmeye başlamışlardır. Teknoloji alanındaki gelişmeler, terörist araçlarının çeşitliliğini artırmıştır, ulaşılabilir kılmış, fiyatlarının

ucuzlamasını sağlamış ve teröristlerin hayatını kolaylaştırarak, terörün yeni bir boyutunu ortaya çıkarmıştır. Teröristlerin yakalanma riski azalmakta, bilgisayarlar eyleme karşı korunmasız hedeflere dönüşmekte ve terörist can güvenliğini tehlikeye atmamaktadır (Abdybaeva, 2005: 16).

Hayatın büyük bir bölümünün bilgisayar sistemleriyle düzenlendiği bir ortamda, tüm bunlarda ayrı olarak saatlerce ya da günlerce bu sistemleri kilitleyerek yaşamı felce uğratabilmektedirler. Teknolojik terör yeni bir terörist tanımlaması da geliştirmiştir. İyi eğitilmiş ve bilgisayar teknolojisini iyi kullanabilen bu tarz teröristleri “beyaz yakalı teröristler” olarak tanımlamak mümkündür.

Teknolojik terör; teröristlerin yakalanma riskini azaltmakta, bilgisayarlar eyleme karşı korunmasız hedeflere dönüşmekte ve terörist can güvenliğini tehlikeye atmamaktadır. Bu nedenlerle 21.yüzyılda teknolojik terörün insanlık için çok ciddi tehlikeler yaratacağından korkulmaktadır. Zira tüm ekonomik işlevlerini bilgisayar teknolojisi ile yürüten Amerika ve Batı Avrupa'nın, sağlık sistemleri, finans dünyası, ulaşım ağı, güvenlik sistemleri, telekomünikasyon sistemleri, askeri sistemler gibi bilgisayar ağlarının çökmesi çok ciddi ve onulmaz tehlikeler yaratabilir. Üstelik siber-terörizmde saldırının nereden geldiğini tespit etmek ve nasıl bertaraf edileceğini çözümlmek hiç de kolay değildir. Bu anlamda bilgisayarın bir savaş aleti haline dönüştüğünü belirtmekte yarar vardır; ve siber-terörizm bilgi savaşları sekline de gelmiştir. Ancak siber- terörizm bilgisayarı yalnızca savaş aleti olarak değil; aynı zamanda reklam yapma ve taraftar toplama aracı olarak da kullanılmaktadır. Web sistemleri sayesinde terörist örgütlerin çoğunun artık birer web-sayfaları da bulunmaktadır. Bu sayfalar, propaganda yapmak ve kendilerine karşı düşünceleri çürütmek amacını da taşımaktadır. Tüm web-sayfaları internette tüm dünya kamuoyuna açık olduğundan, terörist örgütlerin birbirleri hakkında bilgi edinmeleri de bu sistemlerle mümkün olmaktadır. Anılan bilgilenme ideolojilerin ve amaçların çakışması sonucunda tehlikeli işbirliklerini de doğurma tehlikesi içermektedir. Tüm bu nedenlerle teknolojik terörün gelecek yüzyılda uluslararası sistemin ve barışın en önemli tehdit unsurlarından biri olacağı düşünülmektedir (Kılıç, 2007: 37).

### **2.2.8. Asimetrik Terörizm**

Asimetrik tehdit kavramının temelinde saldırganın, muhatabı karşısındaki zayıflığına karşılık göreceli biçimde üstünlüklere sahip olmasının yattığı, asimetrik saldırıların da genellikle muhatabın zaaflarından yararlanılarak gerçekleştirildiği kabul edilir.

Bu kabulden yola çıkarak asimetrik terörizm; terör örgütüyle hedefi arasındaki nitelik ve nicelik asimetrisi nedeniyle, eylem yeri, zamanı, yöntemi ve kullanılan silahın sürpriz özelliği taşıdığı, aradaki güç farkının; çatışma alanı, örgüt, eleman ve lojistik destek unsurlarının belirsizliğini ve gizliliğini bir avantaj olarak kullanan terör örgütünce savaş hukuku da dâhil tüm hukuk ve ahlak kurallarına aykırı davranışını meşruiyet nedeni olarak deklare edildiği bir terör türü şeklinde tanımlanabilir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 10).

1983 yılında ABD'nin Lübnan, Beyrut'taki deniz güçlerine yapılan saldırı, 1988 Lockerbie, 1993 New York Ticaret Merkezi, 1995 Oklahama Murrah Federal Eyalet Binası, 1996 Suudi Arabistan, Dahran askeri lojmanları, 1998 Tanzanya ve Kenya ABD Büyükelçilikleri ve USS Cole savaş gemisi, 2001 Dünya Ticaret Merkezi, İstanbul, Madrid ve Londra Saldırıları da uluslararası asimetrik terör tehdidinin eylemleri kapsamında kabul edilmektedir.

### **2.2.9. Bir Terör Çeşidi Olarak Dördüncü Nesil Savaş**

İlk defa 1989 yılında Amerikalı bir analist takımı tarafından savaşın 5 aşama halinde ele alınmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu gruplandırmaya göre;

1. Aşama: Ulus-devlet öncesi savaşlar
2. Aşama: Birinci Nesil Savaş- Klasik savaşlar (1648-1830)
3. Aşama: İkinci Nesil Savaş- Topyekün endüstri savaşları (1830-1918)
4. Aşama: Üçüncü Nesil Savaş- Manevra savaşları (1914-1948)
5. Aşama: Dördüncü Nesil Savaş- Gayri nizami harp türleri (1948-...)

Dördüncü Nesil Savaş, savaş ile barış dönemleri arasındaki ayırımın bulanıklaştığı, mücadelenin belirlenmiş muharebe sahaları dışına taşıdığı, sivil ve askerler arasındaki farkların ortadan kalktığı ve asimetrik özellikleri de içinde barındıran askeri, yarı-

askeri ve bazen de sivil gayretler bütünü olarak tanımlanmıştır. Özellikle 11 Eylül sonrası ABD'nin Irak ve Afganistan İşgalleri örnek olarak gösterilebilir (Gürcan, 2012: 75).

4. nesil savaş kimilerince terörizm olarak nitelendirilse de Lind ve arkadaşlarına göre bu kavram terörizmden daha geniş, ancak onu da içine alan bir kavramdır.

### **2.2.10. Dini Motifli Terörizm**

İnsani değerleri hedef almakta olan terörü meşru kılabilecek dini veya siyasi hiçbir amaç veya sebep yoktur. Terörün hiçbir dinin ve inancın konusu olamayacağı, terör konusunda dinden referans gösterilemeyeceği ama inancın ideolojikleştirilerek ya da siyasallaştırılarak yapılan terörün "radikal dinci terör" olarak kavramlaştırılabileceği kabul edilmektedir. Bu tip terörizmde dini inanca yaslanma ve dini inancın araçsallaştırılması söz konusudur. Gerçekleştirdikleri terör eylemlerini dini gerekçelere dayandıran terör örgütleri, inandıkları dinin terörle birlikte anılmasına neden olmakta ve böylece bağlı oldukları dine en büyük zararı bizzat kendileri vermektedirler (Yücel, 2011: 17).

Şiddet kullanımı, amaçlar gerçekleştirilinceye kadar dini bakımdan da uygun bulunduğundan oldukça tehlikeli şekillere bürünebilmektedir, zira gerçekleştirilen eylemlerin Tanrı adına yapıldığı iddiası mevcuttur (Soyoğlu, 2006: 29).

21. yüzyılın potansiyel kırılma noktasının din olduğu iddia edilmekte dinler arası çatışma dönemi olması düşünülmektedir. Müslüman, Hıristiyan, Musevi ya da Konfüçyüs uygarlıkları arasında, kendilerinden olmayan topluluklarına karşı terörizme başvurmaları beklenen bir gelişmedir (Abdybaeva, 2005: 15).

Bu tip terörizmin modern hali 1980 civarında su yüzüne çıkmıştır. Bu ideolojilerin çöktüğü bir zamandı. 1980'lerde ve 90'larda, laik tanrılar başarısız olmuştu, laik ideolojideki boşluk dinin onu doldurabileceği derin bir hal aldı. Modern dinci terörizm, ideolojiyi din ile son derece etkili olacak şekilde birleştirmiştir (Kılıç, 2007: 33).

Hıristiyan ya da Musevi bir şahsın veya grubun teröre başvurması halinde; "Hıristiyan/Musevi Terörü" ifadesini kullanmak ne kadar yanlış ise, Müslüman bir

kişi veya grubun terör eylemlerinde bulunması nedeniyle “İslami Terör” ifadesini kullanmak da o kadar yanlıştır. İslam’ın şiddet kültürünü üreten ve terör kaynağı bir din olarak nitelendirilmesi de kabul edilemez. Dolayısıyla “İslami Terör” nitelemesi uygun bir niteleme değildir. Şiddet eylemleri esnasında çeşitli nedenlere başvurulabilmektedir. Önemli olan şiddetin kendisidir. Ancak her dine mensup insanların içinde kendi dini inanışı ile şiddet ve terör arasında doğrudan bir ilişki kuran ve buna dayanarak terör faaliyetine girişenler olmuştur. Ama bu tür kişilerin veya grupların varlığı, onların bağlı olduğu dini inanışın, terör ile mahkum edilmesini gerekli kılmamaktadır (Coşkun aktaran Keskin, 2007: 65).

### **2.2.11. Etnik-Ayrılcı Terörizm**

Küreselleşme dediğimiz batı değerlerinin dünya ölçeğinde yaygınlaşması, eski yapılar bakımından siyasal ufalanmaya yol açmaktadır. Bu siyasal ufalanma beraberinde etnik çatışmaları ve bu çatışmalarda kullanılan etnik terörizmi getirmektedir. Etnik terörizm, etnik iç savaşlarda kitle terörizmine dönüşebildiği gibi, ayrılcı hareketlerin bir aracı olarak da kalabilmektedir.

Etnik terör, belirli bir etnik kimliğe sahip bireylerin yaşadıkları ülkenin siyasi yapısı içerisinde tek unsur olmamaları durumunda toplum tarafından dışlandıklarını ve haksızlığa uğradıklarını iddia etmeleri sonucunda uzun dönemde kendi ulus devletlerini kurmak amacıyla üzerinde yaşadıkları ülkeden toprak talep ederek, şiddete başvurmaları sonucunda ortaya çıkan terör hareketleridir (İşeri, 2008: 24).

Etnik terörizm, genel anlamda ulusal, komünal ya da etnik grupların devletlerin bütünlüğüne ve kurumsal kimliğine tehdit eden çabaları ifade etmektedir. Bir devlete zaten sahip olan ve buldukları topraklarda çoğunluk konumunda bulunan etnik grupların da, diğer azınlıklara karşı terörist faaliyetlere girişebileceği gerçeğinden hareketle, etnik terörizmin kapsamını, etnik bir güdüyle girişilen her türlü siyasi amaçlı, yasadışı şiddet içeren hareket olarak tanımlamak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Devlete karşı terör ile benzer nitelikleri vardır. Bu bakımdan, uluslararası barışa ciddi bir tehdit de oluşturmaktadır (Abdybaeva, 2005: 16).

Etnik grupların etnik temele dayanan amaçlarına ulaşmak için gerçekleştirdiği terör faaliyetlerinin tümü etnik terörizmin konusunu oluşturur. Etnik temele dayalı terörizm, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyada gittikçe daha fazla



görülen bir terörizm türü olmuş ve ortaya çıktığı ülkelerde diğer terörizm türleriyle mukayese edildiğinde daha fazla şiddete yol açtığı görülmüştür. Terör örgütlerinin yeni bir devlet kurmanın neredeyse imkânsız olduğu gerçeğini bilmeleri, gerçekleştirilen terör eylemlerinin yeni bir devlet kurmaktan ziyade siyasal bir güç elde etmenin aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Etnik temelli terör örgütleri sadece belli bir etnik grubun çıkarlarına hizmet etmeyi amaç edinirler ve bir taraftan terör eylemlerine devam ederken, diğer taraftan da haksızlığa uğradıkları savını kamuoyuna duyurmaya çalışırlar. Türkiye’de PKK, Sri Lanka’da Tamil Kaplanları, İspanya’da ETA, Kuzey İrlanda’da IRA etnik terör temelli terör örgütlerine örnek olarak gösterilebilir (Yücel, 2011: 15).

### **2.3. DÜNYADA TERÖRİZM**

Dünyada terör eylemi denilince akla 11 Eylül 2001 tarihinde iki uçağın Dünya Ticaret Merkezi’nin ikiz kulelerine çarpması ve bunun sonucunda kulelerin yıkılması görüntüleri gelmektedir. Terörizm konusunda bir milat olarak kabul edilen 11 Eylül olayları, sadece olayların merkezindeki ABD’yi değil tüm dünyayı etkilemiş, takip eden yıllarda yapılan operasyonların ve savaşların nedeni olarak gösterilmiştir (Yücel, 2011: 90). 11 Eylül olayları sonrasında dünyada terörle mücadele konusunda ciddi tedbirler alınması yönünde ortak bir irade oluşmuştur (Kılıç, 2007: 78).

Tarihsel olarak ilk terör eylemi, Ortadoğu’da kutsal savaşçı Zealot/Sicarilerin Roma vatandaşlarına ve Roma İmparatorluğu yönetimine destek çıkanlara karşı M.Ö. 73-66 tarihlerinde yaptıklarıdır. Zealot/Sicarilerin hareketi terör olarak tanımlanmıştır. Çünkü şiddet eylemlerini, suikast ve vur-kaç eylemleri, Roma kurallarını savunan Romalılara, Yunanlılara ve Yahudilere karşı kullanarak, psikolojik tesir oluşturup, siyasal amaçlarına ulaşmada bunu yardımcı olarak kullanmaktadırlar. İlk terör eylemi, kabul edilen bu olayda da, terörün en önemli özellikleri arasında yer alan siyasal içerik ve sistemli şiddet unsuru bulunmaktadır (Abdybaeva, 2005: 18).

Tarihin en çok bilinen terör örgütü 1090 yılında Hasan Sabbah tarafından kurulan Haşhaşinlerdir. Haşhaşinler mezheplerini yaymak için çok sayıda devlet adamına suikast düzenlemişlerdir. En çok bilinen eylemleri Selahaddin Eyyubi’ye karşı

yapılan ve başarısızlıkla sonuçlanan bir suikast girişimi ile Selçuklu Veziri Nizamül Mülk'e karşı gerçekleştirilen suikasttır.

Tarihte en bilinen terör hareketlerinden biri 17. yüzyılın başında Hindistan'da "Tanrıça Kali"ye sunmak üzere masum insanları bir ilmikle boğarak öldüren "Thug" adlı grubun eylemleridir. 19. yüzyılın ortalarında yok edilmelerine kadar yaklaşık bir milyon insanı öldürmüşlerdir (Yücel, 2011: 11).

Modern anlamda terörizm Fransız ihtilâli ile ortaya çıkmış ve ihtilâl öncesi ve ihtilâl esnasında hem monarşinin hem de halkın elinde politik bir araç olarak kullanılmıştır.

Tarihin son derece etkili terör olaylarından birisi de Avusturya İmparatorluğu Veliahdı Arşidük Franz Ferdinand'ın Bosna'da öldürülmesidir ki Birinci Dünya Savaşının işaret fişeği olmuştur.

Terör eylemleri daha sonraki yıllarda da Avrupalı uluslar tarafından sağ-sol ideoloji veya militan milliyetçilik amacıyla öldürme, bombalama, suikast gibi değişik eylemler tarzında gerçekleştirilmeye devam etmiştir (Topal, 2004: 40).

Günümüzde ise ülke, bölge ya da küresel düzeyde tehdit oluşturan örgütleri kapsayan çeşitli listeler yayınlanmaktadır. Bu listelerin hazırlanması uluslararası bir kamuoyu oluşmasına ve terörizmle mücadeleye katkı sağlamaktadır. Her ne kadar bazı ülkeler için terörist olarak algılanan gruplar bazıları için özgürlük savaşçısı olarak nitelense de uluslararası kamuoyunun ittifak ettiği örgütler bulunmaktadır.

**Tablo 7. Terör Örgütleri Listesi**

	<b>Tanımlanma Tarihi</b>	<b>Terörist Örgüt</b>	<b>Ülke</b>
1	10.08.1997	Bask Yurt ve Özgürlük (ETA)	İspanya
2	10.08.1997	Aum Shinrikyo (AUM)	Japonya
3	10.08.1997	Hamas (İslami Direniş Hareketi)	Filistin
4	10.08.1997	Hizbullah	Lübnan
5	10.08.1997	Kahane Chai (Kach)	İsrail
6	10.08.1997	Kürdistan İşçi Partisi (PKK, Kongra-Gel)	Türkiye
7	10.08.1997	Tamil Elam Kurtuluş Kaplanları (LTTE)	Sri Lanka
8	10.08.1997	Filistin Kurtuluş Cephesi (PLF)	Filistin
9	10.08.1997	Kolombiya Devrimci Güçler Ordusu (FARC)	Kolombiya
10	10.08.1997	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephe (DHKP/C)	Türkiye
11	10.08.1997	Aydınlık Yol (Sendero Luminoso, SL)	Peru
12	10.08.1999	el-Kaide (AQ)	Afganistan
13	25.09.2000	Özbekistan İslami Hareketi (IMU)	Özbekistan
14	16.05.2001	Gerçek İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu (RIRA)	İngiltere
15	27.03.2002	El-Aksa Şehitleri Tugayı (AAMB)	Filistin
16	08.09.2002	Filipin Komünist Partisi/Yeni Halk Ordusu (CPP/NPA)	Filipinler
17	22.03.2004	Ensar el-İslam (AAI)	Nijerya
18	13.07.2004	Süreğen İrlanda Cumhuriyet Ordusu (CIRA)	İngiltere
19	17.12.2004	Libya İslami Savaş Grubu (LIFG)	Libya
20	10.11.2005	Fas İslami Muharebe Grubu (GICM)	Fas
21	03.05.2008	Harekat'ül-Cihad-i-İslami-Bangladeş (HUJI-B)	Bangladeş
22	18.03.2008	El-Şabaab	Somali
23	09.01.2010	Taliban (TTP)	Afganistan
24	11.04.2010	Jundallah	İran
25	19.09.2011	Hint Mücahitleri (IM)	Hindistan

**Kaynak:** State.gov, Foreign Terrorist Organizations.

28.09.2012 tarihi itibarıyla ABD tarafından yabancı terör örgütleri olarak ilan edilen 51 örgüt bulunmaktadır. Bunlardan öne çıkanlar yukarıdaki tabloda yer almakta olup söz konusu liste 10.08.1997 tarihinden itibaren yayınlanmaya başladığı için listede yer alan terör örgütlerinin ortaya çıkış tarihi daha eski tarihlere uzansa da tanımlanma tarihi yine de 10.08.1997 olarak belirlenmiştir (state.gov).

Bir yandan uluslaşan sömürge halklarındaki Neo-Marksist ve devrimci hareketlerin terörü bir mücadele stratejisi olarak benimsemesi, bir yandan Cezayir'in Fransa'dan bağımsızlığını kazanması sürecinde terörün geçerli bir yol olduğunun kanıtlandığı iddiasıyla Kuzey İrlanda'da İRA ve İspanya'da ETA hareketlerinin güç kazanması ve diğer yandan da 1970'lerin başlarından itibaren Uruguay'daki Tupamaroslar'dan itibaren Almanya'daki Kızıl Ordu Fraksiyonu'na (RAF) ve İtalya'daki Kızıl Tugaylara kadar birçok aşırı sol grubun, devrimci mücadele için illegal şiddet kullanımını geçerli bir araç olarak görmeleri sonucu, terör yaygın bir yöntem olarak kullanılmaya başlamıştır (Abdybaeva, 2005: 20).

Aşağıda, dünya genelinde terör sorunuyla uzun yıllardır karşı karşıya kalan, mücadele eden ve zaman zaman da dünya gündemini ciddi şekilde meşgul eden birkaç örneğe yer verilecektir.

### **2.3.1. İngiltere-İRA Meselesi**

İngiltere ile İrlanda arasındaki bu sorun dünyanın birçok bölgesinde koloni oluşturma yarışına girmiş olan İngiltere'nin 12. yüzyılda İrlanda adasını ele geçirmesiyle başlamıştır. İRA'nın oluşumuna zemin hazırlayan etkenlerin başında Katolik-Protestan çatışmasının geldiği görülmektedir.

1919 yılında İrlandalı gönüllü grupları bir araya gelerek silahlanmış ve İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA)'nu kurmuşlardır. İRA, 1920'li yıllarda eylemlerini kentlere taşımış, ardından bombalamalar, yaralamalar ve diğer terör eylemleri birbirini izlemiştir. İrlandalılar uzun yıllar süren mücadeleler sonrası, Birinci Dünya Savaşı sonrasında uygun atmosferden yararlanarak Bağımsız İrlanda Cumhuriyetini ilan etmiştir. İngiltere, İrlanda adasının kuzeyinde yer alan Ulster bölgesinin kendisine bağlı kalması şartı ile Bağımsız İrlanda Cumhuriyeti'ni tanımıştır.

1921 yılından itibaren pek çok İRA faaliyeti sonunda çok sayıda insan öldürüldü, İRA elemanları yakalandı. Ekim 1921'de İrlanda'daki İngiliz askeri sayısı 57.000'e, güvenlikle ilgili polis sayısı 14.200'e ve gene güvenlik güçlerine yardımcı milislerin sayısı 2.600'e çıkmıştı. Anlaşmanın imzalanmasıyla birlikte Güney İrlanda'daki İngiliz birlikleri 12 Ocak 1922'den itibaren çekilmeye başladılar. Anlaşma yanlıları ve İRA grupları arasındaki iç savaş 1923 yılı ortalarına kadar sürdü. Bir taraftan da

Serbest İrlanda devleti ile İngiltere arasındaki müzakereler sürdürülmekteydi. Bunların sonucunda 6 Aralık 1922’de Serbest İrlanda devleti de resmen kuruldu.

Kuzey İrlanda’daki çatışmalar 1960’lı yıllarda yeni bir boyut kazanmış ve ABD’deki sivil haklar hareketi örnek alınarak İnsan Hakları Hareketi başlatılmıştır. Ekim 1968’de Londonderry’de “Sivil halklar Yürüyüşçüleri” İngiliz polisler tarafından dövüldüler ve bu manzara televizyonlardan da gösterildi. Bunun üzerine eski IRA militanları tarafından “Geçici İrlanda Cumhuriyeti Ordusu” (PIRA) kuruldu. Her ne kadar PIRA olarak kurulsada, kamuoyunda “IRA” olarak anılmayı sürdüren bu İrlandalı örgüt, silahlandı. Ağustos 1969’da Kuzey İrlanda hükümeti İngiliz kuvvetlerini yardıma çağırdı. Temmuz 1970’te Belfast’a ulaşan İngiliz birlikleri sokağa çıkma yasağı ilan ettiler. Masum dört sivilin öldüğü çıkan olaylar sonucu 337 kişi tutuklanmış, tüm evler aranmıştı. Altı ay sürmesi düşünülen bu “Barışı koruma Harekâtı” bir türlü sonuçlanmamış, 38 yıl devam etmişti. Bu 38 yıllık mücadele toplam 1800 civarında can kaybına yol açmıştır.

1997 yılında Başbakanlığa gelen Tony Blair’in, yaklaşık olarak 150 yıl önce gerçekleşmiş olan ve İngiltere hükümetinin, birçok İrlandalı Katolik’in ölümüne neden olan ‘kıtlık’ dönemine ilgisizliği dolayısıyla özür dilemiş olması barış sürecine önemli katkı sağlamıştır. Kuzey İrlanda’yı İrlanda Cumhuriyeti ile birleştirme amacından vazgeçmemesine rağmen ABD’nin arabuluculuğu ile IRA, ateşkes ilan etmiş; fakat karşılıklı silah bırakma gerçekleşmediği takdirde kendilerini güvende hissedemeyecekleri için silah bırakmamıştır. 1998 yılında Kuzey İrlanda’daki tüm örgütlerin silahtan arındırılması gibi konuları içeren ‘Good-Friday’ (Hayırlı Cuma) Anlaşması imzalanmıştır.

1998 Kutsal Cuma Anlaşması ile taraflar, Kuzey İrlanda’nın geleceğine Kuzey İrlanda halkının karar vereceğini kabul etmişlerdi. İngiltere de İrlanda adası genelinde İrlandalıların “Self Determination” (kendi kendini yönetme) hakkını tanımaktaydı. İrlanda Cumhuriyeti için de federal yönetim yolunu açmaktaydı.

28 Temmuz 2005 tarihinde IRA terör örgütünün siyasi kolu Sinn Fein lideri Garry Adams, İRA’nın silahlı mücadeleye son vereceğini açıklamıştır. İngiliz askeri birlikleri ise, 1 Ağustos 2007’de Kuzey İrlanda’dan çekilmeye başlamıştır.

İRA-İngiltere çatışmasının sona ermesinde şu esaslara dikkat çekilmektedir:

- Güvenlik önlemlerinin yeterli olmadığını görme
- Sorunun gerçek yüzüyle tanınması ve kabullenilmesi
- Muhatap belirleme
- Eylemlerin durması ve ülke topraklarının silahlı teröristlerce arındırılması
- Silahsızlanma
- Af
- Haklar temeline dayalı politika geliştirilmesi
- Ekonomik kalkınma programları
- Toplumsal kaynaşma politikaları (Yavuz, 2011).

### 2.3.2. İspanya-ETA Meselesi

ETA ([Baskça](#): Euskadi Ta Alkatasuna) Bask Vatanı ve Özgürlük, [İspanya](#) ve [Fransa](#) sınırları içinde yaşayan [Bask](#) kökenli topluluğa ait bağımsız bir devlet kurma amacı güden [Marksist-Leninist](#) örgütün adıdır. [1959](#) yılında [Franco](#) diktatörlüğüne karşı kurulan örgüt, İspanya'nın kuzeydoğusundaki ve Fransa'nın güney batısındaki Bask bölgesinin bağımsızlığı için [1968](#) yılından bu yana faaliyetlerde bulunmaktadır.

Bask Milliyetçiliğinin oluşumu İspanya'nın modernleşme sürecine paralel olarak gelişmiştir. Başlangıçta şiddeti benimsemeyen geleneksel Bask milliyetçiliğinin kendine has dinamikleri bulunmaktadır. Basklıların ayrı bir ırk olmaları, Avrupa'da yaşayan milletlerden farklı bir dile sahip olmaları ve uzun yıllar boyunca merkeze minimum seviyede bağlı olarak yaşamaları, Bask milliyetçiliğinin anlaşılmasında temel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak Franco'nun iç savaşın galibi olması akabinde diktatörlüğe dayanan bir yönetim biçimi uygulamaya başlaması Bask milliyetçi çizgisinde radikal unsurların ön plana çıkmasına neden olmuştur. Fikirlerin normal kanallardan özgür bir şekilde ifade edilemediği bu dönemde özellikle Basklı gençler arasında şiddet kaçınılmaz bir yöntem olarak görülmeye başlanmıştır.

ETA'nın şiddet eylemlerine başladığı tarihten günümüze kadar eylemler sonucu hayatını kaybedenlerin sayısı 824'e ulaşmıştır.

Karşılıklı bir takım ateşkes ilanlarından sonra 5 Eylül 2010 tarihinde ETA örgütü bundan böyle 'demokratik' yollarla mücadele edeceğini ve 'silahlı mücadele'yi bıraktığını ilan etti. 10 Ocak 2011'de ETA, kalıcı ateşkes ilan ettiğini duyurdu. Ancak hükümet ETA'dan ateşkes değil, silah bırakmasını istediklerini vurguladı. [20 Ekim 2011](#)'de de silahlı mücadeleye son verdiklerini açıklamışlardır (Utsam, 2010).

Yoksulluk bağlamında ise ETA örneği bu bağlantı iddiasını köklü biçimde sarsmaktadır. Zira Bask bölgesi İspanya'nın en zengin bölgelerinin başında gelmektedir. ETA, yoksul bırakıldıkları için isyan etmek yerine sahip olduğu zenginliği paylaşmamak ve İspanya'nın diğer bölgelerine nazaran çok vergi vermemek gibi savlarla hareket etmektedir. Bu doğrultuda ETA'nın belki de zengin olduğu için ayrılmak istediği iddia edilebilir. Ancak terörizmin yoksullukla bağlantısı ne kadar zayıf ise zenginlikle de bağlantısı o denli zayıftır.

Basklar, kendilerine ait dilleri, kendilerine has karakterleri ve kendilerine has örf ve adetleri ile İspanyollardan çok farklı bir topluluktur. Bunlar geçmişte, yani milli şuurun hiçbir yerde uyanmamış olduğu devirlerde, Romalılara ve Araplara karşı bile en büyük direnci göstermiş insanlardır. Bu özelliklerinden dolayı Basklar biraz da zengin olmalarını hesaba katarak başkaları ile karışmadan ve kendi bildikleri gibi yaşamaya alışmış kimselerdir. Böyle oldukları için de daha 19. yüzyıl sonlarına doğru, Baskların bağımsızlığı gündeme gelmiştir (Turgut, 1994: 1).

### **2.3.3. Sri Lanka-Tamil Kaplanları Meselesi**

Daha önceleri pek adı duyulmayan 1972 yılına kadar Seylan olarak tanınan ve resmi adı Sri Lanka Demokratik Halk Cumhuriyeti olan bu ülke 1983 yılından itibaren hükümet güçleriyle ayrılıkçı Tamil Elam Özgürlük Kaplanları (LTTE) arasındaki çatışmalarla dünya kamuoyunun gündemine gelmiştir. Tamil Kaplanları olarak da adlandırılan bu örgüt ülkenin kuzey bölgelerinde bağımsız 'Elam Tamil' adında bir Tamil devleti oluşturmak için uzun ve kanlı bir savaşa girişmiştir.

Sri Lanka'daki iki önemli etnik grup arasında hiçbir zaman birliktelik sağlanmamıştır. İngilizler sömürgecilik döneminde merkezi bir hükümet oluşturdukları da Tamillerle Sinhalileri birleşik bir yönetim altında bir araya getirmekte başarılı olamadılar veya olmak istemediler. Tamillerle, Sinhaliler

arasındaki ihtilafların tarihi kökleri ve temelleri vardır. Bazı uzmanlar bu anlaşmazlığın temelinde Sinhalilerin oluşturdukları devlet aygıtına Tamillerin dâhil edilmemesi ve sistemin içine alınmamasından kaynaklandığı teorisini ileri sürmektedirler.

25 Ocak 1975 yılında bir belediye başkanı Tamil Özgürlük Kaplanları Örgütü'nün militanlarınca öldürülmüştür. Bu örgütün devlete karşı ilk silahlı eylemiydi. Şimdiye kadar yaklaşık 70.000 Sri Lanka vatandaşı bu çatışmalarda hayatını kaybetmiştir. On binlerce vatandaş yaralandı ve yüz binlercesi yerinden yurdundan olup mülteci durumuna düşmüştür. Ülkenin en önemli geçim kaynağı olan turizm olumsuz yönde etkilenmiş, ekonomik değerleri olan çay, kahve, pirinç bahçe ve tarlaları bombalamalar sonucunda kirlenip tahrip olup ülke fakirleşmiştir (Karaağaçlı, 2009).

Tamil Kaplanlarının imza olarak kullandığı terörizm biçimi intihar bombacısıdır ve intihar eylemcilerinin giydiği bomba yeleğini icat etmesi ve etkin olarak kullanmasıyla bilinmektedir. Hindistan Başbakanı Rajiv Gandhi ve Sri Lanka Cumhurbaşkanı Ranasinghe Premadasa'nın Tamil Kaplanları tarafından öldürüldüğü düşünülmektedir (Vaughn, 2011: 7).

Yaklaşık 30 yıl boyunca dönem dönem bazı bölgelerde hâkimiyet oluşturmuşsa da, nihayet 18 Mayıs 2009 yılında hükümet güçleriyle girdiği çatışmalarda büyük zayıflar vererek yenilmiş ve silahlı mücadeleye son verdiğini açıklamıştır.

Dünyada ve ülkemizde en çok konuşulan bu terör örgütlerinin yanında Japonya'da Aum Shinrikyo, Peru'da Aydınlik Yol, Fransa, İtalya, Almanya, Kolombiya gibi pek çok ülkede çeşitli örgütler bulunmaktadır.

#### **2.4. TÜRKİYE'DE TERÖRİZM**

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren varlığına ve ulusal güvenliğine yönelik çeşitli tehditlerle karşılaşmıştır. Bu tehditler, kimi zaman klasik şekilde topraklarının bir kısmına, toprak bütünlüğüne, karasuları ve hava sahası gibi konularda egemenlik haklarına yönelik iken; kimi zaman da bu genç devletin devrim ile oluşan rejimini, anayasal niteliklerini ve kuruluş felsefesini hedef almıştır. Türk Devleti'nin ülke topraklarını hedef alan tehditler temel olarak, Ermenistan, Suriye ve Soğuk Savaş



döneminde Sovyetler Birliği'nin toprak talepleri ile Yunanistan'ın Karasuları - Hava Sahası iddiaları ve Megali İdea (Büyük Ülkü) politikalarıdır (Bahçeşehir Üniversitesi, 2008: 3).

Türkiye'nin maruz kaldığı ve halen süregelen terörizm tehdidinin belirgin iki özelliği vardır: İlk özellik; etnik, radikal dinci ve ideolojik olmak üzere neredeyse bilinen tüm terörizm türlerinin Türkiye' de ortaya çıkmış olmasıdır. İkincisi de karşılaşılan tüm terörizm tehditlerinin arkasında güçlü bir dış desteğin varlığını hissettirmesidir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 532).

Kronolojik olarak bakıldığında, 1960'ların sonu ile 1980'li yıllar arasında Asala terörü, 1970-1980 yılları arasında ideolojik terörizm olarak "sağ-sol çatışması", 1980'lerden sonra etnik ayrılıkçı terörizm olarak "PKK terörizmi", 1990'lı yıllarının sonundan itibaren de dini motifli terörizm olarak "Tevhid-i Selam (Kudüs Ordusu), Hizbullah, El Kaide" tehdidiyle karşılaşmıştır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 532).

İdeolojik terörizm bağlamında, Soğuk Savaş'tan nasibini alan Türkiye'deki hareketlerin başlangıcı 1968 öğrenci hareketleriyle ilişkilendirilebilir. Gerçekten 1968 sonrasında önce "sağ-sol kavgası" olarak isimlendirilen ideolojik terörizmle karşı karşıya gelinmiştir. 1970 ile 1980 yılları arasında yaklaşık 5.000 can kaybı meydana gelmiş on binlerce insanımız da yaralanmıştır.

Dini motifli terörizm tehdidi 1970'ler sonrasında ortaya çıkan 40'tan fazla örgütün eylemleriyle hissedilmiştir. Bunlar arasında; AK DOĞUŞ-İBDA-C, Hizbullah, İslami Hareket-Tevhid Selam-Kudüs Savaşçıları, Türkiye İslami Hareketi-Malatyalıları- Şafak Grubu ve Ceyşullah hem adını duyurabilen ve hem de önemli terör eylemleri gerçekleştirebilen örgütlenmelerdir. Bu örgütlere kökenleri yurt dışında olan İCCB-AFİD (Kaplancılar), Hizb-üt Tahrir ve El Kaide'de eklenmelidir. Bu örgütler çok sayıda kişinin ölmesine ve yaralanmasına neden olan eylemler gerçekleştirmişlerdir. Bunlardan en önemlileri; İstanbul'da 60'dan fazla kişinin ölmesine neden olan bombalamalarla Gaffar Okan, Uğur Mumcu, Bahriye Üçok ve Muammer Aksoy gibi kişilere yönelik suikastlardır.

Diğer taraftan, terörist tehdit ve eylemlerini uluslararası konjonktürden ve dış güç desteğinden bağımsız değerlendirmemek gerekir. Özellikle gerçekleştirilen faili meçhul cinayetlerde ve bombalamalarda, yaptığı iddia edilen failden yola çıkarak yapılan yorumlar bizi yanıltabilir. Bu eylemlerin analizinde sonuçlardan sebeplere, sebeplerden faillelere doğru bir yöntem izlenmesi gerekmektedir.

#### **2.4.1. ASALA Meselesi**

Türkiye'nin uzun yıllarına, emeğine, parasına ve insanına mal olan ve olmaya da devam eden etnik ayrılıkçı terörün bir odağı olan Ermeni terörist örgütleri ise, ASALA başta olmak kaydıyla potansiyel tehdit pozisyonunda bulunmaktadır. Temelleri 19. yüzyılda meydana gelen Ermeni isyanlarına götürülebilecek olan bu terörizm yakın tarihte ASALA olarak ortaya çıkmıştır.

Kısa adı ASALA olan Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia), Agop Agopyan'ın liderliğinde 20 Ocak 1975'de Lübnan'da kurulmuştur (İşeri, 2008: 46).

23 Ocak 1973 tarihinde, ailesini Türkiye'de kaybetmiş, Ermeni asıllı Kaliforniyalı Geourgen Yanikian, Türkiye Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ile yardımcısı Bahadır Demir'i iki tablo hediye etmek için çağırdığı otelde vurarak şehit etmesiyle Ermeni etnik terörü tekrar gündeme gelmiştir. Ancak, bu saldırının bireysel olarak yapıldığı ve hiçbir terör örgütü ile alakası olmadığı yönünde bilgiler ortaya çıkmasına rağmen, 1975 yılından itibaren Türk Diplomatları ve vatandaşlara yönelik terör saldırıları ilk olarak Türkiye'nin Avusturya Büyükelçisi Danış Tunalıgil'in Viyana'da şehit edilmesi ile başlamış ve 12 Mart 1985'de bitmiştir. 27 Ocak 1973 19 Kasım 1984 tarihleri arasında 26 eylemde 32 kamu görevlisi ve yakını şehit edilmiştir (İşeri, 2008: 47).

ASALA'nın Türklere ve Türkiye'ye yönelik saldırıları 1980'lerin ortasında sona ermiştir. Bazı kaynaklara göre, bu durum Türkiye'nin başarısı iken bazı kaynaklara göre de örgütün içerisinde meydana gelen çözümler ile bazı Avrupa devletlerinin desteğini geri çekmesi ile bağlantılı bir sonuçtur. Ancak, Ermeni terör örgütü ASALA'nın bitiminde Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından gizli görevle

görevlendirilmiş özel timin (Abdullah Çatlı'nın dâhil olduğu) yurtdışında Ermeni teröristleri el altından yok etmesinin etkisi olduğu kadar Orly Katliamı'nın da etkisi bulunmaktadır (İşeri, 2008: 56).

15 Temmuz 1983 tarihinde Türk Hava Yolları'nın Orly bürosu önünde patlattığı bomba üzerine olay yerinde 28'i Türk olmak üzere 63 kişinin yaralanması ve 8 kişinin de hayatını kaybetmesi tüm dünyanın gözlerini ASALA'ya çevirmiştir. Nitekim, ASALA'nın sivil hedeflere yönelmesi birçok Avrupa devleti (özellikle Fransa) tarafından eleştirilmesiyle birlikte, Monte Melkonian ASALA'dan ayrılması ve Ulusal Ermeni Hareketi Lideri Ara Toranyan'ın da örgütten desteğini çekmesi örgütün sonunu hazırlamıştır (İşeri, 2008: 55).

## **2.4.2. PKK Meselesi**

### **2.4.2.1. Tarihçe**

PKK'nın (Partiye Karkeran Kürdistan=Kürdistan İşçi Partisi) kuruluşu 1972'de Abdullah Öcalan'ın Ankara'da bir grup öğrenci ile uzun vadede, Türkiye'nin güneydoğusunu, Irak'ın kuzeyini, İran'ın kuzeybatısını ve Suriye'nin kuzeydoğusunu içerisine alan bölgede 'bağımsız Kürdistan' kurma amacıyla gerçekleştirdiği ilk toplantıya dayanmaktadır. 1975'te grup, 'ayrılıkçı bir örgütle Kürdistan'ın bağımsızlığı için mücadele' olarak tanım getiren ve örgütün programını oluşturan 68 sayfalık 'manifesto'sunu yayınladı. 1977'de, grubun önderliği Güneydoğu'daki alt grupların faaliyetlerini değerlendirmek üzere bir araya geldi ve 'Kürdistan Devrimcileri' adı altında amaçlarını duyurdu. Kasım 1978'de, grup Lice/Diyarbakır'da daha sonra partinin birinci kongresi olarak nitelendirilecek olan bir toplantı yaparak, ismini resmen 'PKK' olarak duyurdu (Hashim, 2010: 70).

Terör örgütü PKK tarafından 15 Ağustos 1984'te Şemdinli ve Eruh'taki karakollar ile kamu binalarına terörist saldırılar düzenlenmiştir. Bu saldırılar ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal güvenlik algılamasını önemli ölçüde değiştirecek yeni bir sürecin başladığı değerlendirilmektedir. Bu süreci farklı kılan temel özellikler; tehdidin cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'nin toprak bütünlüğüne yönelik en ciddi meydan okuma niteliğini taşıması ve o döneme kadar Türk

güvenlik birimlerinin karşılaşmadığı türde bir terör tarzını temsil etmesidir (Özdağ, 2007: 11).

PKK terör örgütü 1984 yılından itibaren Kürt kökenli vatandaşlarımıza da yoğun bir terör uygulamıştır. Bu süreçte bölge halkı hedef alınmış ve gerçekleştirilen eylemlerde bazen ailelerin tüm mensupları öldürülmüştür. Seksenli yıllarda şu sorunun sıklıkla sorulduğunu hatırlarız. Nasıl, bir örgüt adına savaştığını iddia ettiği insanları topluca katledebilir? Cevabı oldukça açıktır. PKK argümanına göre, Kürtlere haklarını hatırlatmak, onları mobilize etmek ve ikna etmek başka türlü olanaksızdır. Dolayısıyla, terörün korkutucu gücünden ve sindirme etkisinden yararlanılacaktır. Bu yaklaşımı Öcalan, o yıllarda yalın bir şekilde ifade etmiştir; “Kürtler zorun gücünden anlar, onlarla fikri tartışmalarla bir sonuca ulaşmak olanaksızdır” (Bal, 2007: 77).

1984’te başlayan bu saldırılar günümüze kadar devam etmiş olup son günlerde oluşan bir çözüm havasına rağmen halen esaslı bir çözüm getirilebilmiş değildir. Bu süre zarfında toplu katliam olarak nitelendirilebilecek olan ve zamanlamaları itibarıyla ülkenin gündemine bomba gibi düşen pek çok olay yaşanmıştır. Hafızalardan halen silinmeyen birkaç örnek verecek olursak;

- 20 Haziran 1987: Mardin ili Ömerli ilçesi, Pınarcık köyü katliamı gerçekleştirilmiştir. 16 çocuk, 6 kadın, 8 erkek, toplam 30 kişi katledilmiştir. Öcalan, bu katliamın ardından “Öldürelim, otorite olalım” açıklamasını yapmıştır.
- 1 Ekim 1992: Bitlis’in Cevizdalı köyünü basan PKK’lı teröristler, aralarında çocuk ve kadınların bulunduğu 30 kişiyi öldürdüler, 25 kişiyi de yaraladılar. Köyü ateşe veren teröristler, 13 köy korucusunu da kaçırdılar.
- 6 Temmuz 1993: Erzincan’ın Kemaliye ilçesine bağlı Başbağlar köyüne silahlı baskın düzenleyen PKK’lı teröristler, aralarında kadınların da bulunduğu 28 kişiyi öldürdüler, 3 kişiyi yaraladılar. Köydeki 57 evi ateşe verip kaçtılar.
- 25 Ekim 1993: Erzurum’un Çat ilçesine bağlı Yavi beldesine baskın düzenleyen PKK’lı teröristlerin, evlerinden silah zoruyla aldıkları

vatandaşları bir kahvehaneye toplayarak PKK lehinde propaganda yaptıkları, daha sonra otomatik silahlarla taradıkları bildirilmiştir. Saldırıda, aralarında çocuk, kadın ve yaşlıların da bulunduğu 35 kişi ölmüş, 50 kadar kişi de yaralanmıştır. Teröristler, evleri de ateşe verdikten sonra kaçmışlardır (Bal, 2007: 146).

Kanlı Terör eylemlerinin başladığı 15 Ağustos 1984 – 30 Eylül 1999 tarihine kadar geçen dönemde 21.631 terör olayı gerçekleşti. Olaylardan 6.742'si saldırı, 8.511'i güvenlik kuvvetleriyle çatışma, 3473'ü mayın döşeme ve bombalama suretiyle patlama, 411'i gasp, 1076'sı yol kesme ve adam kaçırma, 758'i kanunsuz toplantı düzenleme, 660'ı bildiri dağıtma şeklinde gerçekleşti. Bu olaylarda 4.018'i asker, 1.264'ü GKK, 254'ü polis olmak üzere 5.536 güvenlik görevlisi şehit oldu. 8.644'ü asker, 1723'ü GKK, 987'si polis olmak üzere 11.354 güvenlik görevlisi yaralandı. 4.558 vatandaş bu olaylarda hayatını kaybetti. 5.853 vatandaş da yaralandı (Yılmaz, 2007: 64). Bununla birlikte aynı dönemde yaklaşık 25.000 terörist ölü olarak ele geçirilmiştir.

Öcalan'ın 1999'da yakalanmasına kadar geçen 15 yıllık sürede PKK ile mücadele, tahmini 35.000 can kaybına ve milyarlarca dolarlık maddi kayba yol açtı (Özhan ve Ete, 2008: 8). Diğer taraftan yönetsel olarak bu çapta terörist mücadelenin sürdürülmesinin; istihbarat servislerinin profesyonel yardımı, gerekli paramiliter eğitimler, yoğun silah ve mühimmat desteği, gelişmiş lojistik alt yapı gibi unsurlar sağlanmadan mümkün olamayacağı ortadadır (Bahçeşehir Üniversitesi, 2008: 7).

Öcalan, Türkiye'nin kararlı bir şekilde Suriye'yi savaşa tehdit etmesiyle birlikte 9 Ekim 1998 tarihinde Yunanca bilen ve Yunanistan temsilcisi Rozerin kod adlı Ayfer Kaya ile birlikte Suriye'den sınır dışı edilmiştir. Öcalan'ın 9 Ekim'de başlayan yolculuğu Suriye'den Atina'ya (Yunanistan), Atina (Yunanistan)'dan Moskova (Rusya)'ya, Moskova (Rusya)'dan Roma (İtalya)'ya, Roma (İtalya)'dan Minsk (Rusya)'e, Minsk (Rusya)'den Atina (Yunanistan)'ya, Atina (Yunanistan)'dan Minsk (Rusya)'ya, Minsk(Rusya)'den Atina (Yunanistan)'ya, Atina (Yunanistan)'dan Kos Adası (Yunanistan)'na, Kos Adası (Yunanistan)'dan Kenya'ya, Kenya'dan Türkiye'ye şeklinde 152 gün seyahat etmiş ve 15 Şubat 1999 tarihinde son bulmuştur (İşeri, 2008: 69).

Öcalan'ın yakalanmasının ardından İmralı Adası'nda kurulan Mahkeme ile 31 Mayıs 1999 tarihinde yargılamasına başlanmış ve Türk Ceza Kanunu'nun 125. Maddesi'ne göre oy birliği ile ölüm cezasına çarptırılmıştır. Ancak, Türkiye'de idamın kaldırılması ile birlikte Öcalan ömür boyu müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır (İşeri, 2008: 70).

AB tarafından terör örgütü listesine alınacağını düşünerek, yeni bir başlangıç yapmak için 4- 10 Nisan 2002 tarihinde Irak'ın Kuzeyi'nde gerçekleştirdiği 8. Kongresi'nde terörle eşdeğer tutulan PKK ismini KADEK (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi) olarak değiştirmiştir. Bu sayede, uluslararası kurum ve kuruluşlara terörden arındığını ve terörist muamelesi görmek istemediğini, yeni bir başlangıç yapmak istediğini ve siyasal alanda demokratik yollarla gerçekleştirme yanlısı olduğunu göstermeye çalışmıştır (İşeri, 2008: 72).

Terör örgütü tarafından KADEK adı altında şiddet içerikli (308) (silahlı saldırı, molotof, patlama, kundaklama vb) eylem gerçekleştirilmiştir. 27 Ekim-06 Kasım 2003 tarihleri arasında ise sözde 9.Kongre ile terör örgütü bu defa da KONGRA-GEL adını almıştır (İşeri, 2008: 73).

Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 25.05.2009 tarih, 2009/1827 soruşturma numaralı ve 2009/827 esas sayılı KCK soruşturması kapsamındaki iddianamede PKK'nın KCK'ya gelene kadar geçirdiği aşamalar ve KCK sistemi kısaca şöyle tanıtılıyor: PKK/KONGRA-GEL örgütünün sözde yasama meclisi olarak kabul ettiği KONGRE GEL'in 17 Mayıs 2005 tarihinde amaçlarının gerçekleştirilmesi hususunda örgütün anayasası gibi değerlendirdiği KCK sözleşmesini Ortadoğu (4 parça) ve Avrupa'dan katılan sözde 213 delegenin katılımı ile kabul etti. ( KCK Sözleşmesinin 14.Bölüm Ek Maddeler kısmının Ek Madde 2'de Kabul Ediliş Tarihi olarak Kongra GEL Genel Kurulunun 17 Mayıs 2005 tarihli oturumunda kabul edilmiş denilmiştir.)

KCK sözleşmesinin 36. maddesinin PKK için ayrıldığı ve "PKK'nın KCK sisteminin ideolojik gücü olduğunu, Önderlik felsefe ve ideolojisinin hayata geçirilmesinden sorumlu olduğu ve "KCK sistemi içerisinde her çalışanın PKK nın

ideolojik ve ahlaki ölçülerini esas aldığı belirtilmiştir ifade edilmektedir (Çiçek, 2010).

#### **2.4.2.2. Siyasi Alandaki Faaliyetler**

Örgüt, 1990'da bir taraftan terörist eylemlerle Devletle karşı karşıya gelirken diğer taraftan siyasal alanda da mücadele etmek için 7 Haziran 1990'da Ankara'da HEP'i (Halkın Emek Partisi) kurmuş ve 1991 Genel Seçimleri'nde de HEP'li adaylar SHP listelerinden meclise girmiştir. SHP listesinden TBMM'ne giren HEP'li vekillerden bazılarının TBMM'de Kürtçe yemin etmesi ve 1992 yılının Nevruz kutlamalarında çıkan olaylar nedeniyle HEP hakkında kapatma davası açılarak kapatılmıştır (İşeri, 2008: 64).

Abdullah Öcalan'ın direktifleriyle 7 Mayıs 1993 tarihinde Demokrasi ve Değişim Partisi (DEP) Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle Başkanlığı'nda kurulmuştur. Ancak, partinin PKK terör örgütü ile ilişkilerinin belgelerle kanıtlanması üzerine Anayasa Mahkemesi tarafından 1994'te kapatılmıştır (İşeri, 2008: 65).

DEP'in Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasının üzerine 1994'te PKK'nın misyonuna hizmet etmek amacıyla HADEP (Halkın Demokrasi Partisi) kurulmuştur (İşeri, 2008: 67). Bu parti de 13 Mart 2003 tarihinde kapatıldı. Anayasa Mahkemesi Başkanı Mustafa Bumin, kapatma kararının oy birliğiyle alındığını belirterek ve gerekçeyi şöyle açıklamıştır:

"Partinin PKK'ya yardım yataklık ettiği ve yasadışı eylemlerin odağı haline geldiği anlaşıldığından Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri ile 2820 sayılı siyasi partiler kanununun 101 ve 103. maddeleri gereğince kapatılmasına karar verilmiştir."

Bumin, alınan karar gereği beyan ve eylemleriyle partinin kapatılmasına neden olan kurucuları dâhil üyelerinden 46'sının da "Anayasanın 69. maddesinin 9 fıkrası gereğince gerekçeli kararın resmi gazetede yayınlanmasından başlayarak 5 yıl süre ile bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamayacaklarına" karar verildiğini açıkladı (ntvmsnbc.com).

24 Ekim 1997'de Demokratik Halk Partisi (DEHAP) kuruldu. 2002'de Anayasa Mahkemesi'nde, "örgütlenmesini tamamlamadan seçimlere girdiği" iddiasıyla hakkında kapatma davası açıldı. DEHAP da 19 Kasım 2005'te kendini feshetti.

9 Kasım 2005 tarihinde kurulan Demokratik Toplum Partisi (DTP) için ise Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 16 Kasım 2007'de DTP hakkında kapatma davası açıldı. Davanın ana gerekçesi partinin "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü aleyhine eylemlerin odağı haline gelmesi." 2007'de açılan bu dava 11 Aralık 2009'da sonuçlanarak DTP de kapatılmıştır.

Son olarak 12 Haziran 2011 seçimlerine bağımsız adaylarla seçime katılan milletvekilleri 2 Mayıs 2008 kurulan Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) çatısı altında toplanmıştır.

#### 2.4.2.3. Üye Profili

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün çalışması sonucu hazırlanan Tablo 3 ve Tablo 4 incelendiğinde, terör örgütü PKK'nın genç kitleye sahip olduğu ve örgütün yaklaşık yarısının ya ilkokul mezunu ya da eğitimsiz kişilerden oluştuğu açıkça görülmektedir. Ayrıca, bu veriler terör örgütünün 14 - 25 yaş aralığındaki gençlerle eğitimsiz kişileri kolayca ağına düşürdüğüne de bir göstergesidir (İşeri, 2008: 85).

Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 262 tutuklu terör örgütü PKK mensubu üzerinde yapılan bir anket verilerine göre PKK terör örgütü üye profilleri şöyledir:

**Tablo 8. PKK Terör Örgütündeki Yaş Dağılım Oranları**

YAŞ GRUPLARI	% DAĞILIM
14 – 25 YAS ARASI	54
26 – 37 YAS ARASI	34
38 – 58 YAS ARASI	12

**Kaynak:** Emniyet Genel Müdürlüğü aktaran İşeri, 2008: 84



**Tablo 9. PKK Terör Örgütü Militanların Öğrenim Durumu Dağılımı**

ÖĞRENİM DURUMU	% DAĞILIM
YÜKSEKOKUL	11
LİSE	16
ORTAOKUL	13
İLKOKUL	39
OKUR – YAZAR	12
CAHİL	9

**Kaynak:** Emniyet Genel Müdürlüğü aktaran İşeri, 2008: 85

#### **2.4.2.4. Finansman Kaynakları**

İlk zamanlar dış devletlerden aldığı desteklerin yanında bölgedeki işadamlarından zorla alınan haraç, soygun, gasp ve örgüt yandaşlarının bağışları ile ayakta durmaya çalışmış ancak, örgütün yurtdışına açılması ile birlikte basta uyuşturucu, insan ve silah ticareti olmak üzere her türlü kaçakçılık faaliyetlerine girişmiştir.

#### **2.4.2.5. Vekâleten Savaş Olgusu**

Kavramsal olarak, bir(kaç) devletin örgütlediği bir veya daha çok paramiliter kuvvet ya da terör örgütünün başka bir(kaç) devlete yönelik; örgütleyici devlet(ler) adına ve o devlet(ler)in kontrolünde ve desteği ile yürüttüğü; bozguncu–yıkıcı faaliyetler, istihbarat operasyonları, suikastlar, sabotajlar, terör eylemleri gibi unsurları da içeren sistematik silahlı faaliyetler Vekâleten Savaş olarak adlandırılabilir (Bahçeşehir Üniversitesi, 2008: 16)

Yabancı hareketlere maşalık etmek olarak tanımlanan vekâleten savaş niteliği göstermeyen bir sosyal sorunun, NATO'nun ikinci büyük ordusunu yirmi dört yıl boyunca meşgul etmesi olası değildir. Nitekim Şemdin Sakık, PKK'nın “bir parça Avrupa, bir parça ABD ve bir parça da Ortadoğu istihbarat örgütlerinin malı” haline geldiğini belirtmekte; örgütün kısa sürede çok farklı yönelimler içine girebilmesini de bu odakların güç çatışmasına bağlamaktadır.

Benzer biçimde; Mahir Kaynak (2007), kitleleri yönlendirmek için kullanılan terör eylemlerini açıklamakta kullanılan genel yaklaşımı eleştirmekte ve failin kimliği,

bağlı olduğu ya da olması muhtemel örgüt, kullandığı malzemelerin cinsi ve bunların daha önce kimler tarafından kullanıldığı göz önünde tutularak eylemin kaynağı belirlenmesi ve buna göre bir mücadele yürütülmesinin yanlışlığına dikkati çekmektedir. Bu yolun gerçek eylemcinin bizi götürmek istediği sonuca ulaştıracağını, onun amaçlarına uygun bir analiz yapılmış olunduğunu ve eylemin başarısını sağlamaya neden olacağını vurgulamaktadır.

Bu sebeple analizlerde, önce yapılan eylemin nasıl bir sonuç yaratacağını tahmine çalışmak ve bunu yaparken ne failin kimliği, ne olası örgüt, ne de kullanılan malzemeyle hiç ilgilenmemek gerekir. Eylemin sonuçlarını örgütler düzeyinde değil ülkedeki hatta dünyadaki siyasi gelişmeler boyutunda değerlendirilmelidir. Kısacası sonuçlardan sebeplere, sebeplerden faillere doğru bir yöntem izlenmesi gerekmektedir.

#### **2.4.2.6. Türkiye'ye Maliyeti**

Terörizm Türkiye'de on binlerce insanın ölümüne, daha çok sayıda insanın yaralanmasına veya sakat kalmasına neden olmuş, ciddi ekonomik kayıplar ortaya çıkmıştır. Sadece 1984 sonrasındaki etnik /ayrılıkçı terörizmin faturasının 100 Milyar doların üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. 1984-2004 periyodunda Türkiye'de meydana gelen terör olaylarının sayısı ise 51.500 civarındadır. Bu olayların yaklaşık 22.000'i (% 43) etnik/ayrılıkçı terörizm kaynaklıdır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 531).

[Sedat Laçiner](#), "Bazıları terörün Türkiye'ye ekonomik maliyetini 400 milyar dolar civarında hesaplıyor." hatırlatmasında bulunarak 2008'de USAK'ta yapılan bir hesaplama dikkat çekmektedir. Buna göre terörün Türkiye'ye maliyeti dolaylı maliyetleriyle birlikte 1,5-2 trilyon dolar arasında değiştiğini ifade etmektedir ([aktifhaber.com](#))

### **2.5. TERÖRİZMİN NEDENLERİ**

Terörizmin temel gerekçesi olarak adlandırılan "haksızlığa uğramışlık" duygusu ile beslenen; açlık, geri kalmışlık, sömürülme, aşağılanma, ikinci sınıf muamele görme, ezilme ve dayatmalar tarzında ortaya çıkan dışsal uyarılarla sürekli olarak

karşılaşma-sistematik bir biçimde kültür erozyonuna tabi tutulmaya, etnik farklılıkların ilişkilerde başat etmene dönüşmesi gibi nedenlerle açıklanmasına çalışılan terör olgusu, günümüzde tüm bu genel kavram ve inanışları asan yeni bir düzleme oturmuş ve ulus ötesi bir savaş yöntemine dönüşmüş bulunmaktadır (Kılıç, 2007: 9).

Dünyanın kuzey yarımküresi'nde yer alan zengin ülkelerin terörizmin nedenleri yaklaşımlarıyla, güney yarımkürede yer alan yoksul ülkelerin terörizmin nedenlerine bakış açıları arasında farklılıklar mevcuttur. Zengin kuzey, terörün nedenini bazı dinlere, kültürlere ve siyasi ideolojilere mensup insanların terörizme yatkın oluşuna bağlamak istemektedir. Fakir güneye göre ise, terörizm, belli sosyal, siyasal ve ekonomik şartların olumsuzluğundan kaynaklanmaktadır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 173).

Aslında yukarıda da ifade edildiği üzere pek çok terörizm çeşidi bulunmakta ve her birinin altında farklı sebepler yatmaktadır. Uluslararası terörizm bağlamında, BM Genel Kurulu'nun 27.09.1972 günü yaptığı 1314 nolu toplantısında aldığı karar sonucu hazırlanan "Terörizmin Temel Nedenleri ve Uluslararası Terörizm" başlıklı raporda; "Sefalet, hüsrana, dert, keder ve umutsuzluk terörizme götürür. Teröristler ulusal ve uluslararası siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmelerden etkilenirler, kişisel nedenleri de bulunabilir. Ancak, teröristleri somut eylemlere yönelten somut nedenleri bilimsel bir doğrulukla saptamak imkanı yoktur". Görüşlerine yer verilmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 144).

Terörizmin nedenleri irdelenirken tek bir perspektiften değil konunun bütün boyutları ve etkenleriyle incelenmesi gerekmektedir. Terörizmin nedenlerini aşağıdaki gibi 6 ana başlık altında toplamak mümkündür.

### **2.5.1. Dış Siyasi ve Jeopolitik Nedenler**

- Sömürgecilik,
- Diğer bir ülke tarafından işgal,
- İnsanların kendi ülkelerinden kovulmaları,
- Sürgünde olanların ülkelerine dönüşlerine izin verilmemesi,

- Self-determinasyon (kendi geleceğini belirleme) ve bağımsızlık hakkının inkârı,
- Bazı dünya organizasyonlarının, bazı insanlara veya gruplara ilişkin sosyal ve siyasal problemler karşısında takındığı tavrın ve dünya kamuoyunun düşüncelerinin nazarı itibara alınmaması,
- Güçlü ülkelerin petrol, su kaynakları, maden rezervleri bol olan ve olası bir savaş durumunda köprü görevi görecektir bölgelerde söz sahibi olmak istemeleri,
- Dünyanın birçok ülkesinde o bölgeyi bölünmenin veya ele geçirmenin ön safhası olarak sivil savaşın başlatılması ve sınıf savaşının ve anlaşmazlıklarının provokasyonu,
- Bazı devletlerin düşmanlarından kurtulmak için milletlerarası terör eylemlerini desteklemesi,
- Devletlerin diğer devletlerin milletlerarası meselelerine karışması,
- Uluslararası destekler (İşeri, 2008: 20; Demir, 2007: 21).

### 2.5.2. İç Siyasi Nedenler

- Dini baskılar,
- Özgürlüklerin baskı altında tutulması,
- Siyasi kısıtlamalar,
- Kişisel ve toplumsal hak ve özgürlüklerin kısıtlı düzeyde olması,
- Belirli ideolojilerin öngördüğü şekilde siyasî ve sosyal yapıyı değiştirme isteği,
- Azınlık unsurlarının varlığı,
- Ülkedeki rejimin oturmamış olması,
- Hükümet otoritesinin yetersizliği,
- Eski rejimin özleminin çekilmesi,
- Hükümet otoritesinin bazı grupların çıkarları için kullanılması,
- Mevcut siyasal partilerin ideolojileri arasındaki mesafenin açıklığı,
- Siyasi partiler arası çekişmelerin uzlaşmazlığa dönüşmesi,
- Yasama, yargı ve yürütme erkleri ve devlet organları arasında kuvvetli fikir ayrılıklarının doğması,
- Hükümet bunalımlarının kronik hale gelmesi,

- Devlet kuruluşlarının yozlaşması,
- Yolsuzlukların çoğalması,
- İktidarın çağın gereklerine göre kendisini yenilememesi,
- Devletin yeteneksiz, inançsız, cesareten uzak ve faziletten yoksun bir siyasi kadro ile yönetilmesi,
- Demokrasi ile toplum güvenliği ve temel hakların güvence altında tutulması arasındaki dengenin hassaslığını yitirmesi,
- Güvenlik zafiyetleri,
- Güvenlik güçlerinin kamuoyunda itibarını yitirmesi (İşeri, 2008: 20; Demir, 2007: 21; Türkiye Barolar Birliği, 2006: 142; Kılıç, 2007: 17).

### **2.5.3. Ekonomik Nedenler**

- Yoksulluk, açlık, üzüntü, hayal kırıklığı ve ekonomik eşitsizliğin yarattığı ruhi bunalım,
- Sermayeye zorla el koyulması,
- Tarım, endüstri, ticari, yer altı zenginlikleri veya haberleşme alanlarında bazı kimselerin maddi menfaatlerine zarar verme,
- Mevcut milletlerarası ekonomik sistem,
- Toplumun ortalama gelir seviyesinin çok düşük ve gelir dağılımının dengesiz olması,
- Gelir dağılımı adaletsizliğinin sınıflaşmaya yol açması,
- Gizli ve açık işsizlik oranının giderek yükselmesi,
- Ekonomik yönden dışa bağımlılık,
- Ekonomik kurumların yetersizliği,
- Toplu grevlerin ve lokavt uygulamalarının baş göstermesi,
- Toplu işten çıkarmaların artışı,
- İşçi sendikalarının ideolojik açıdan kamplaşması,
- Devletin ekonomi üzerindeki kontrolünü kaybetmesi,
- Kronik enflasyonun ortaya çıkması ve kontrole alınamaması,
- Dış borçların artması nedeniyle ülke üzerindeki dış baskıların yoğunlaşması (Demir, 2007: 21; Türkiye Barolar Birliği, 2006: 143)

#### **2.5.4. Sosyal ve Kültürel Nedenler**

- Çocuğun sosyalleşmesinde büyük rolü olan ailelerin bu vazifelerini yeterince yerine getirememeleri,
- Etnik ayrılıklar ve ırka dayalı hoşgörüsüzlükler,
- Milletlerarası hukuku ve cezaları küçük görme,
- Yoksulluk ve zor içinde yaşayan insan veya gruplara yardım sağlama isteği,
- Milli şuurdaki zayıflamalar,
- Kültürel yozlaşma,
- Genel ahlak anlayışının yozlaşması,
- Sosyal yapının bozulması,
- Göç,
- İstismara açık toplumsal sorunların varlığı,
- Dine dayalı hoşgörüsüzlükler,
- Toplumda feodal kalıntıların bulunması,
- Kan davası geleneği,
- Din, mezhep ve tarikat ayrılıklarının olması,
- Toplumun ideolojik kamplara ayrılması,
- Toplumun bölünmezlik bilincini kaybetmesi (İşeri, 2008: 20; Demir, 2007: 21; Türkiye Barolar Birliği, 2006: 142; Kılıç, 2007: 17).

#### **2.5.5. Kişisel ve Psikolojik Nedenler**

- Özel bir borcun ifasından veya bir hükmün yerine getirilmesinden kaçma,
- Şan şöhret düşkünlüğü,
- Ruhi bozukluklar,
- Eğitim eksikliği (İşeri, 2008: 20; Demir, 2007: 21).

#### **2.5.6. Hukuki Nedenler**

- Otorite boşlukları,
- Yasal boşluklar,
- Hukuk müesseselerin geç ve ağır işlemesi,
- Hukuk kurallarının ve hukuk kurumlarının çağın gerisinde kalması,

- Mahkemelerin yozlaşması ve taraf haline gelmesi,
- Terörizmin birçok şeklini cezalandırmada iç hukukta başarısız olunması,
- Cezaların, hukuk kurallarının ve müeyyidelerinin caydırıcılık özelliğini yitirmesi,
- Toplumun adalete olan inancının sarsılması (İşeri, 2008: 20; Demir, 2007: 21; Türkiye Barolar Birliği, 2006: 143).

Terörizmi yalnız bir güvenlik sorunu olarak ele almak ve çözüm üretmeye çalışmak yeterli değildir. Çünkü terörizm, bir güvenlik sorunu olmanın ötesinde siyasî, ekonomik, sosyal ve kişisel sebeplere dayanan bir problemdir.

Bu nedenlerin terörizmle karşılaşan ülkelerin genel ve özel şartlarına ve terörün ortaya çıktığı çağın konjonktürüne göre veya terör olgusunu irdeleyen; kişi, teorisyen, kurum ve devletlerin bakış açılan doğrultusunda farklılaşması, öne çıkması veya yok sayılması da mümkündür.

Bu faktörlerin çok büyük bir bölümüne katılmamak olanaksızdır ve bu nedenlerin pek çoğunun ülkemizdeki terör olgusunu tetiklediği de bir gerçektir. Olsa olsa bu nedenler arasında bir öncelik ve önemsellik sıralaması yapılabilir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 176).

Bununla birlikte terörizmin sebebi olarak gösterilen bir takım faktörler sebep olmaktan ziyade rakip ya da düşman ülkelerin hedef ülkede karışıklık çıkartma ya da bölme projelerine bahane olarak kullanılmaktadır. Bu noktada önemli olan bu tür amaçlara zemin oluşturabilecek pozisyonlar vermemektir. Ayrıca bazı sebepler ise terörizmi ve şiddet kullanımını meşrulaştırıcı amaçlarla manipüle edilmekle birlikte kabul etmek gerekir ki hiçbir ideoloji, din ya da sebep terörizmi ve şiddet kullanımını meşruiyet zeminine oturtamaz.

Terörist, toplumun içinden çıkmakta ve yine o toplum adına, topluma ve onun oluşturduğu devlete karşı faaliyette bulunmaktadır. O halde teröristi harekete geçiren veya kişileri terörist olmaya iten sebepler nelerdir? Bu bağlamda terör olgusunu yalnızca iç ve dış düşmanların varlığına bağlamak yeterli olmayabilir.

Başka bir deyişle, terörü toplumun ekonomik ve sosyo-kültürel yapısından da ayırmamak gerekmektedir (adana.pol.tr).



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### YOKSULLUK VE TERÖR İLİŞKİSİ

Birinci ve ikinci bölümde yoksulluk ve terörizmin kavramsal çerçeveleri ele alınmış olup bu bölümde ise bu iki meselenin birbirleri arasındaki ilişki incelenmeye çalışılacaktır.

İlk iki bölümden de anlaşılacağı üzere hem yoksulluk hem de terörizm ikisi de pek çok ülkenin mücadele ettiği çözmeye çalıştığı problemlerin başında gelmektedir. Her ikisi de tek başına yeterince ciddi bir problem olarak kabul edilen bu iki durumun bir arada bulunması ve aralarında etkileşimin olması iki sorunu da içinden çıkılması zor bir noktaya getirebilmektedir.

#### 3.1. TERÖRİZMİN YOKSULLUK ÜZERİNE ETKİSİ

Terörizm ve yoksulluk arasındaki ilişkinin belki de en tartışmasız tarafı terörizmin yoksulluk üzerindeki etkisidir. Bu etkiyi ve ilişkiyi değerlendirmenin ilk akla gelen yöntemi bu iki mesele arasında neden sonuç ilişkisinin bulunup bulunmadığının irdelenmesidir.

Öncelikle terörizm açık bir şekilde yoksulluğun nedenleri arasında sayılmamaktadır. Bununla birlikte terörizmin doğrudan ve dolaylı birçok maliyete neden olduğu açıktır. Terörizm ile mücadele alanında kullanılan kaynağın verimli ve üretken sektörlerde kullanılmamasının neden olduğu fırsat maliyetlerinin yanında ülkenin kaybettiği can, para, enerjinin yoksulluğa neden olduğu ya da yaygınlaştırdığı kabul edilebilir. Bu çerçevede terörizm dolaylı bir biçimde de olsa yoksulluğun nedenleri arasında bulunmalıdır. Diğer taraftan yoksulluk terörizmin sonuçları arasında sıklıkla ifade edilmektedir.

Terörizmin iki boyutla toplumu yoksullaştırdığı söylenebilir. Birincisi terörizmin ülkeye maliyeti nedeniyle yoksullaştırmasıdır ki ülke kaynaklarının daha verimli ve üretken alanlara aktarılması yerine askeri harcamaların artması ve yatırımın yapılamamasıdır. İkincisi terörizmin yoğun olarak yaşandığı bölgelere yatırımların ulaştırılmaması nedeniyle yoksullaştırması güvenli olamayan bölgeye girişimcinin gelmemesidir.

BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'a göre bir nükleer terör saldırısı her yerde meydana gelebilir, Londra, Delhi, ya da New York ve sadece hedeflenen şehirde yaygın ölümlere yok açmayacak, aynı zamanda dünya ekonomisine darbe vuracak ve on milyonlarca kişiyi yoksulluğa sürükleyerek, gelişmekte olan dünyamızda ikinci bir katliam yaratacaktır (Hashim, 2010: 89).

Nükleer, biyolojik, kimyasal veya radyolojik terörist saldırılar kapsamlı ve harap edici bir etkisi bulunmaktadır. Çok büyük sayılarda ölüm veya yıkıma neden olmasının yanında dünya ekonomisi üzerine çok ciddi bir darbe vurmakta ve milyonlarca insanın dehşetli bir yoksulluğa düşmesine neden olmaktadır (BMGK, 2006: 10).

Örneğin 2002 yılında yapılan bir Dünya Bankası çalışmasına göre Filistin-İsrail çatışmasının İsrail ekonomisi üzerine yükü GSYİH'nin %4'üne denk gelmektedir. 2003 yılında yapılan bir Dünya Bankası çalışmasına göre ise Filistin topraklarına maliyeti ise 1992'den 2004 yılına kadar GSYİH'de %50'lik bir düşüştür (Barth, Li, McCarthy, Phumiwasana ve Yago, 2006: 9).

Bununla birlikte Filistin-İsrail çatışmasının terörizm başlığı altında değerlendirilmesi pek yerinde olmayacaktır. Bu çatışmanın başladığı dönemde özellikle batı literatüründe terörist faaliyetler gibi yansıtılsa da iki ülke arasında yaşanan altında işgal gibi ciddi sorunların yattığı bir tür savaştır.

Terörizmin yarattığı güvensizlik ortamı, daha fazla risk üstlenmek zorunda kalan işletmeler için de pazarın çekiciliğini azaltmaktadır. Teröristler belirli endüstrilerin tedarik zincirlerine ya da ulaşım yollarına saldırılar düzenleyerek terörizme duyarlı ülkelerde ticareti doğrudan hedef alabilmektedirler (Saran ve Bitirim, 2010: 94).

Türkiye'de sadece güvenlik güçlerinin PKK terörü ile yaptığı mücadelenin ülke ekonomisine maliyeti 100 milyar dolar civarındadır. Bu miktarın ülkenin geri kalmış bölgeleri olarak belirtilen Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine aktarılması durumunda bölgede yaşanacak sosyoekonomik gelişme ölçüleri tartışmasız boyutları bulacaktır (Keskin, 2007: 42). Ayrıca 2008'de USAK'ın yaptığı bir hesaplama göre terörün Türkiye'ye maliyeti dolaylı maliyetleriyle birlikte 1,5-2

trilyon dolar arasında değişmektedir. Benzer şekilde Türkiye'nin sosyal yardım alanına aktardığı yıllık kaynağın yaklaşık 10 milyar dolar olduğu göz önünde bulundurulduğunda meselenin boyutu daha net ortaya çıkmaktadır.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan 16.02.2013 tarihinde Mardin'de yaptığı konuşmada bu ilişki şu şekilde ifade etmiştir. “Yoksulluğun en büyük nedeni terördür. Eğer şu terör bitsin, Tunceli'de Van'da Şırnak'ta Bitlis'te yoksulluk diye bir şey kalmayacaktır, o zaman oraya yatırım gidecektir. Yatırım gidiyor mu şimdi gitmiyor. Niye? Yatırımcı huzur arar. Riskli olan bir yere gitmez. Kendi insanlarına, dükkânlarının kepenklerini indiren teröristin olduğu yere yatırımcı gider mi? Dükkânlarının kepenklerini indiren teröristin olduğu yere yatırımcı gitmez.” ([haberturk.com](http://haberturk.com)).

Terörizmin Türkiye'ye maliyetini yansıtan bir diğer veri ise Temmuz 2008'de bir soru önergesi üzerine İçişleri Bakanı tarafından yapılan açıklamada terör nedeniyle boşalan köylere geri dönüşe ilişkin son durum ise şu şekilde ifade edilmiştir: “Terör nedeniyle yaşadığı yerden ayrılan 386 bin 360 kişiden 151 bin 469'u geri döndü. Boşalan 945 köyün altyapısı için şimdiye kadar 68 milyon 283 bin YTL harcandı. Terör nedeniyle geçmiş yıllarda Adıyaman'da 6, Ağrı'da 8, Bingöl'de 137, Bitlis'te 125, Elazığ'da 3, Hakkâri'de 45, Muş'ta 31, Tunceli'de 100, Van'da 33, Batman'da 37, Diyarbakır'da 134, Mardin'de 129, Siirt'te 96, Şırnak'ta 61 olmak üzere toplam 945 köy boşaltılmıştır. Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesinin uygulandığı 14 ilde, toplam 62 bin 448 hanelik 386 bin 360 kişi terör nedeniyle yaşadığı yerleşim yerinden ayrılmış, 2008 Mayıs ayı sonu itibarıyla 25 bin haneden 151 bin 469 kişi eski yerleşim birimine dönüş yapmıştır.” (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2009: 22).

Öztürk ve Çelik'in (2009) yaptığı çalışmaya göre terörizmin Türkiye'de, yatırımlar, tarım sektörü, turizm sektörü ve sosyal yapı üzerine olumsuz etkiler yarattığı tespit edilmiştir.

DPT tarafından yapılan “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” adlı araştırma incelendiğinde, son yirmi sırayı paylaşan illerin neredeyse tamamının terör faaliyetlerinin yoğun olarak görüldüğü Doğu ve Güneydoğu illerimiz olması dikkat çekicidir. Doğu ve Güneydoğu illerinde görülen bu az gelişmişliğin ve fakirliğin

mutlaka başka sebepleri de bulunmaktadır, ancak terör olgusunun bunların başında geldiği şüphesizdir (DPT Aktaran Öztürk ve Çelik, 2009: 93).

Devlet özel sektörü teşvik kanunlarıyla desteklemiş ancak buna rağmen bölge yatırımcısı bile yatırım yapamamıştır. Yabancı yatırımcıların ülkemizde kurduğu şirketler incelendiğinde ilk 10 ilimiz arasına Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden bir ilin bile olmaması terörün etkisinden başka bir şekilde izah edilemez (Tablo 1). Aynı şekilde bölgeye kamu veya özel sektörden giden görevlilerinin şehit edilmesinin, yaralanmasının ve kaçırılmasının yatırımı doğrudan olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür (Öztürk ve Çelik, 2009: 94).

**Tablo 10. Uluslararası Sermayeli Şirketlerin Sayılarının İllere Göre Dağılımı**

İLLER	ŞİRKET SAYISI (1954-2008)
İstanbul	11.457
Antalya	2.710
Ankara	1.397
Muğla	1.256
İzmir	1254
Bursa	422
Aydın	379
Mersin	353
Kocaeli	258
Adana	161
Diğer İller	1.857
<b>TOPLAM</b>	<b>21.504</b>

**Kaynak:** Hazine Müsteşarlığı, Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni, Ocak 2009 aktaran Öztürk ve Çelik, 2009: 94

### **3.2. YOKSULLUĞUN TERÖRİZM ÜZERİNE ETKİSİ**

Yoksulluk ve terör arasındaki ilişkinin görece daha tartışmasız bu yönünün aksine yoksulluğun terörizme neden olup olmadığı diğer bir ifadeyle terörizmi yoksulluğun bir sonucu olarak görmenin mümkün olup olmadığı konusunda fikir birliğine varılmış değildir. Benzer sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde bakıldığında neredeyse

hiçbir çalışmada terörizm, yoksulluğun doğrudan sonuçları arasında sayılmamaktayken bazı çalışmalarda yoksulluk terörizmin nedeni olarak ifade edilmektedir.

### **3.2.1. Etkinin Bulunduğuna Dair Görüşler**

Yoksullukla terörizmin ilişkili olduğu iddiasını ortaya atanların temel dayanağı, bir yanda açlığın, işsizliğin, yokluğun, yoksulluğun belini büktüğü milyarlarca umutsuz insan, öte yanda sınırsız ekonomik ve teknolojik gelişmelerin yarattığı çok az sayıda varlıklı insanın bulunmasıdır (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 10).

İngiliz Bakan Patricia Hewitt “Eğer gelişmekte olan dünyadaki açlık, yoksulluk ve eziklik ile uğraşmazsak asla terörizmle ve dünya barışına yönelik diğer tehditlerle baş edemeyiz. Avrupa bunu kendi tarihinden öğrenebilir. Kalıcı refah sağlanmadıkça Avrupa’ya kalıcı barış gelmemiştir. Fransa, Almanya ve Avrupa Ekonomik Topluluğunun diğer kurucu üyeleri birbirlerine ticaret ile bağlı olduğu için tekrar savaşa girmeyeceklerdir. Barış ile refah arasında ilişki olduğu gibi aşırı yoksulluk, savaş, çatışma ve terörizm arasında da bağlantı vardır. Eğer biz batıda adil ve özgür bir dünya ticaret sistemi kuramazsak gelişmekte olan ülkeler bedelini ödeyecektir. Ancak biz de bedelini dünya çapında yükselen terörizm ve güvensizlik olarak ödeyeceğiz.” İngiliz Bakan terörizmi yoksulluk için ödenen bedel olarak görmektedir (newstatesman.com).

CNN’in kurucusu Ted Turner, Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırının sebebinin pek çok insanın berbat bir yoksulluk içinde yaşaması ve daha iyi bir yaşam için umudu olmaması olduğunu iddia etmektedir (Blair, 2002: 19).

Güney Afrika Cumhuriyeti’nin eski devlet başkanı Thabo Mvuyelwa Mbeki, 2001 yılındaki Birleşmiş Milletler konuşmasında yoksulluğun derin anlamda adaletsizliği beslediğini söylemiştir (Blair, 2002: 19).

Güney Kore’nin eski cumhurbaşkanı Kim Dae-jung terörizmin en altında yoksulluk olduğunu beyan etmiştir (Blair, 2002: 19).

Nobel Barış Ödülü sahibi Güney Afrikalı Piskopos Desmond Tutu'ya göre yoksulluk ve kindarlık duygusu gibi dışsal durumlar ve adaletsizlik insanları dargınlık ve ümitsizlikle doldurmaktadır (Blair, 2002: 19).

İngiltere'nin Uluslararası Kalkınma Sekreteri Clare Short'a göre şüphesiz ki, teröristlerin hoşnutsuzluk ve nefretlerinin beslendiği koşullar yoksulluk ve adaletsizlik ile ilişkilidir (Blair, 2002: 19).

Bush da 2002 Eylülünde yaptığı bir konuşmada; "11 Eylül olayları bize güçlü devletler gibi Afganistan benzeri zayıf devletlerin de ulusal çıkarlarımıza büyük bir tehdit oluşturabileceğini öğretti. Yoksulluk, zayıf kurumlar ve yolsuzluk zayıf devletleri sınırları dâhilindeki terörist ağların ve uyuşturucu kartellerinin tehdidine maruz bırakmaktadır. Bu bağlamda terörle ve teröristlerle mücadelede özellikle üzerine durulması gereken konulardan biri, bu türde zayıf devletlerin zafiyetlerinin ortadan kaldırılarak, sorun yaratmayacak güçlü, organize, özgür ve serbest girişime önem veren, demokratik ulus devletlerin oluşturulması ve bu yapıların korunmasıdır." diyerek bu konuya verdiği önemi ifade etmiştir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 104).

Yoksulluğun terörizme neden olduğu tezi politika yapıcıları arasında epey popülerdir. 11 Eylül saldırıları sonrası ABD eski Başkanı Clinton ve 7 Temmuz 2005 Londra saldırılarından sonra dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair basın açıklamalarında yoksulluk ile terörizm arası linkten bahsetmiştir. Yakın zamanlarda ise Pakistan eski cumhurbaşkanı Pervez Müşerref yoksulluk ve cehaleti küresel terörizmin anahtar tetikleyicisi olarak tanımlamıştır. Tüm bunlara rağmen deneysel literatürde sosyoekonomik faktörler ile terörizm arasında bir bağlantı bulunduğuna ilişkin yeterli bir sonuç elde edilmiş değildir (Piazza, 2011: 339).

Bu noktadan hareketle özellikle siyasetçilerin ve siyasa yapıcıların yoksulluğu terörün nedeni olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Öncelikle bu bağlantı iddiasının söz konusu kişilerin küresel terörizm bağlamında açıklama yapmalarından kaynaklı olduğu düşünülebilir. Zira ikinci bölümde ifade edilen terör çeşitlerinden biri olarak küresel terörizm ile yoksulluk arasında bir ilişki olduğu kabul edilebilir. Diğer taraftan bu yaklaşımın genellikle siyasetçiler tarafından öne sürülüyor olması

terörizmin belki de en önemli nedeni olan siyasal yapının temsilcileri olmasından kaynaklanmaktadır.

Yoksulluğun bir zemin olduğunu düşünülürken bu zeminde çeşitli problemlerin yeşermesi mümkün olabilecektir. Bu noktada önemli olan terörizme birinci dereceden etki etsin etmesin yoksulluk olgusunun en aza indirilmesi ve bu zeminin ortadan kaldırılması gerekliliğidir.

### **3.2.2. Etkinin Bulunmadığına Dair Görüşler**

Terörizmin sebeplerine bakıldığında terörist hareketlerin sebebi olarak gösterilen birçok faktörün aslında propaganda malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Buna rağmen propaganda malzemesi olarak kullanılıyor olsa da bu faktörlerin ortadan kaldırılması hem ülke vatandaşlarının yaşam kalitesini artıracak hem de terörist faaliyetlere zemin hazırlaması engel olunacaktır.

Her toplumda bir takım hoşnutsuzluklar bulunabilir ancak önemli olan bu rahatsızlıkları sürdürülebilir bir toplumsal yaşamı sağlamak adına en aza indirmek gerekir. Devlet, toplumsal ve ekonomik imkânları tüm vatandaşlarına yeterli bir şekilde sağlamak durumundadır. Bu imkânlar tatmin edici bir biçimde vatandaşlara sunulmuyor ya da sunulmuyorsa bu durum iç, dış mihraklar ve terörist örgütler tarafından kendi amaçlarına hizmet etmesi için kötüye kullanılabilir. Jeopolitik ve jeostratejik öneme haiz bir ülkenin rakip ülkeleri iç farklılık, çelişki ve olumsuzluklarla özellikle ilgilenir ve bunu suistimal etmenin yollarını arar.

Yoksul ve çaresiz insanların büyük çoğunluğu toplumsal refah dağılımının adil olmadığını düşünmektedir. Bu düşünceden hareketle terörist örgütler güçlenme sürecinde yoksul ve gelişmemiş topluluklarda daha başarılı olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, hoşnut olmayan insanlardan oluşan topluluklarda yoksulluğun devletin yanlış politikalarından kaynaklı olduğu düşüncesi hâkimdir. Terörist örgütler de bu durumu propaganda malzemesi olarak kullanır ve başarılı propagandalar neticesinde devlete düşman olan bir toplum kesimi oluşmaya başlar. Bu propagandalar genellikle şu şekilde ifade edilir. “Devlet kasten yeterli iş imkânı sağlamamakta bu

sebeple ekonomik problemler yaşamaktasınız. Hadi devlete karşı savaşalım!” (Erdem ve Özdemir, 2009: 272).

Bu propagandaların haklılık payı olabileceği gibi bu sebeplerin ifade edilme biçimi de ciddi önem kazanmaktadır. Kişilerin demokratik bir şekilde düşüncelerini ifade etmesi bu sorunun çözümüne katkı sağlayacağı aşikâr olmasına rağmen demokratik olmayan yollarla bu mücadelenin sürdürülmesi mücadelenin kendisine de zarar verecektir.

Başarılı modern demokrasiler, vatandaşları için güvenli ve toleranslı bir ortam oluşturmak için çifte yükümlülüklerini dengelemek üzere hareket eder (Matthew, 2005: 223). Bu çifte yükümlülük bir yandan bireylerin güvenliklerini sağlamak iken diğer taraftan da kişinin hak ve özgürlüklerine müdahale etmeksizin hareket etmesi gerekir. Olağan dönemlerde bu otorite-hürriyet dengesini sağlamak mümkün olmasına rağmen terörizmin yoğun olduğu ortamlarda bu dengeyi sağlama konusunda çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalınmaktadır.

ABD’de son dönemde gerçekleşen terör eylemleri sonrasında Başkan ve Amerikan politikalarına, halkın verdiği destekteki değişim, tarihsel olarak demokrasilerdeki sarkaç benzeri politika değişiklikleri şablonuna uymaktadır. Sarkaç politikası, söz konusu çifte yükümlülük dengesinin sağlanmasına yönelik çabaları ifade etmektedir. ABD’ye yönelik dışarıdan gelen bir tehdide karşı kamuoyu, politikalarda dramatik değişiklikler yaratacak şekilde hızla harekete geçirebilmekte, ancak kısa süre içerisinde günlük kaygılar tekrar boy gösterir ve toplu hareket etme sorunu birleşik hareketin ivmesini azaltınca, sarkaç aşırı olandan uzaklaşıp toplumdaki orta kesim oy verenin tercihlerine yaklaşır. Bir terör olayının hemen sonrasında bile, kamuoyu uygun politikaları değerlendirme konusunda beklenenden çok daha temkinli davranmaktadır. Terörizme dönük kaygılar hızla büyümekle birlikte, bu Başkanın veya Amerikan politikasında kalıcı değişikliklerin kayıtsız şartsız desteklenmesi şekline dönüşmemektedir (Matthew, 2005: 226).

ABD gibi liberal demokrasilerin teröre karşı oldukça korumasız olmakla birlikte, aynı derecede esnek de olduklarını ve saldırıları izleyen kısa dönemler dışında,



kesinlikle anayasal değerleri ve uygulamalarını çökertecek şekilde davranmadıklarını göstermektedir (Matthew, 2005: 231).

Bu itibarla, aşırı baskıcı ortamda ve demokratikleşmiş ve ifade özgürlüğünün oturmuş olduğu toplumlarda terörizm azalmakta ancak geçiş sürecinde zirveye çıkmaktadır. Aşırı baskı ortamında devlet terörizmi olarak tanımlanabilecek bir toplumsal ortam bulunduğu için aykırı görüşler ve eylemler anında ve sert biçimde engellenmektedir. Demokratikleşmesini tamamlamış ülkelerde ve toplum kesimlerinin karşılıklı hoşgörü çerçevesinde yaşadığı toplumlarda da benzer şekilde terörizmin vuku bulma ihtimali azalmaktadır. Bununla birlikte geçiş sürecinde özellikle ekonomik ve siyasi gelişmişlik düzeylerinin düşük olmasından kaynaklı toplumda rahatsız kesimler bulunmaktadır. Bu rahatsızlıklar ne baskıyla ne de demokratikleşmeyle azaltılamadığından rakip ülkelerin de bu durumu manipüle etmesiyle birlikte terörizm ortaya çıkmaktadır. Bu tür toplumlarda terörizm meselesi genellikle sadece güvenlik boyutu ile ele alınmakta ve silahlı mücadeleye ağırlık verilmekte diğer taraftan demokratikleşme çabaları ise terörizme taviz olarak görülmektedir. Bu ikilemde toplumlar ve devletler çeşitli gelgitler yaşamakta ve çözüme bir türlü ulaşamamaktadır.

Terörizm her yerde meydana gelebilir ancak fakir ya da zengin ülkeler ayrımından ziyade özellikle hızlı modernleşen toplumlarda ve gelişmekte olan ülkelerde daha yaygındır (Çınar, 2009: 107).

Yoksulluk, eğitim ve terörizm arasında nedensel bir ilişki olup olmadığını araştıran bir çalışmada aralarında dolaylı, karmaşık ve büyük olasılıkla zayıf bir bağlantı olduğu iddia edilmektedir. Terörizmi doğrudan ya da dolaylı olarak yoksulluğa bir tepki olarak görmek yerine siyasal koşullara, uzun süreli aşağılanma ve ekonomik koşullarla az ilişkisi bulunan eziklik hissiyatına tepki olarak görmek daha doğru olacaktır.

Geniş bir literatürü bulunan yoksulluk ve suç arasındaki ilişki çalışmalarına göre yoksulluk ve eğitim eksikliğinin yasadışı faaliyetlerle özellikle de malvarlığına yönelik suçlarla doğrudan bağlantısı olduğu kabul edilmekte ancak benzer

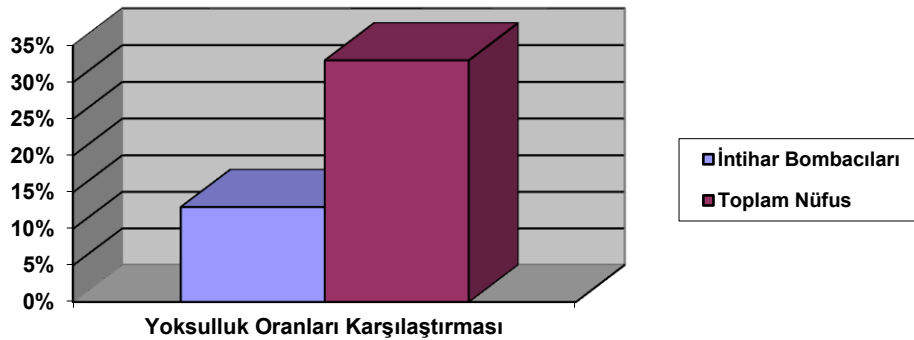
bağlantının terörizm ile olmak zorunda olmadığı ifade edilmektedir (Kruger ve Maleckova, 2003: 121).

Birinci bölümde de ifade edildiği üzere suç olgusu yoksulluğun sonuçlarından biri olarak görülmekte suçu artıran sebeplerden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak benzer sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde terörizmin yoksulluğun sonuçlarından biri olarak sayılmadığı görülmektedir.

Yoksulluğun terör üzerine etkisinin bulunduğunu iddia eden yukarıda sayılan örneklerde yoksulluğun terörizme neden olduğu iddia edilmesine rağmen teröristlerin birçoğunun zengin olduğu bilinmektedir. Usame bin Ladin, Dünya Ticaret Merkezinde Ladin'in kiralık katilleri tarafından öldürülen insanların yıllık toplam kazançlarından daha zengindir. Bu kiralık katiller ise orta sınıftan olmakla birlikte 11 Eylül saldırıları öncesi birinin babası ile yaptığı son telefon görüşmesinde Lübnan'a sonraki gelişinde yeni bir araba alacağı sözünü vermiştir (Blair, 2002: 19).

16-50 yaşları arasında olan Filistinli intihar bombacıları ile Filistin nüfusu içindeki yoksulluk oranları açısından karşılaştırma yapılan bir araştırmaya göre toplam nüfustaki yoksulluk oranının intihar bombacılarının arasındaki yoksulluk oranına göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Genel nüfus içinde yaklaşık %33 olan yoksul olarak nitelendirilebilecek kişi sayısı intihar bombacıları arasında yaklaşık %13'tür (Kruger ve Maleckova, 2003: 136).

### Şekil 1. Filistin Nüfusu ve Filistinli İntihar Bombacılarının Yoksulluk Oranları Karşılaştırılması



**Kaynak:** Claude Berrebi aktaran Kruger ve Maleckova, 2003: 136

Terörizm ve yoksulluk arasında yanlış, haksız ve gerekçesiz bir bağlantı kurmak tehlikeli bir durum meydana getirebilir. Uluslararası yardım yapabilecek toplumun destek sağlama konusundaki ilgisini azaltabileceği gibi bu yanlış bağlantılandırma terörizmin gerçek temel sebeplerinden sapmalara neden olabilmektedir (Kruger ve Maleckova, 2002: 27).

Benzer şekilde İsraili aşırıların ezici çoğunluğu iyi eğitim görmüş ve yüksek ücretli işlerde çalışanlardan oluşmaktadır. Bu listenin içinde; öğretmen, yazar, üniversite öğrencisi, coğrafya uzmanı, mühendis, savaş pilotu, kimyager ve bilgisayar programcıları bulunmaktadır (Kruger ve Maleckova, 2002: 32).

Bir diğer örnek ise aynı yaş grubu ve aynı bölgeden seçilen Hizbullah militanları ile genel Lübnan nüfusu karşılaştırıldığında militanların küçük bir kesimi yoksul hanelerden gelmekte ve birçoğu da ortaokul ve üzeri eğitim düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar bize militanların düşünüldüğünün ya da iddia edildiğinin aksine toplum içinde en az fırsatlara sahip kesimden oluşmadıklarını göstermektedir (Kruger ve Maleckova, 2002: 31).

New York Times gazetesinde yer alan bir habere göre Irak Mart ayında Batı Şeria ve Gazze’de intihar bombacısı olanların ailelerine yapılan ödemeyi 10.000 Dolar’dan 25.000 Dolara çıkarmıştır. Irak’ın bu kararını takip eden ayda intihar bombası olaylarının arttığı görülmekle birlikte terörizmin yoksullukla ilişkisinin sebepsel olup olmadığı net değildir (Kruger ve Maleckova, 2002: 28).

1996-1999 yılları arasında yaklaşık 250 Filistinli militanla görüşme yapan Nasra Hasan’ın intihar bombacısı olanlar üzerindeki gözlemlerine göre hiç biri eğitimsiz, fakir, saf veya bunalımlı değildir. Birçoğu orta sınıftan gelme ve firari olmadıkları sürece iş sahibi insanlardır. Öyle ki iki tanesi milyoner kimselerin çocuğudur (Kruger ve Maleckova, 2002: 28).

Eğer yoksulluk terörizme ve siyasi motifli şiddete desteğin kaynağı olsaydı işsiz kimselerin tüccarlardan ve profesyonellerden daha fazla desteği olması beklenirken yapılan kamuoyu araştırmaları tam tersini göstermektedir (Kruger ve Maleckova, 2002: 30).

Lübnan, Filistin ve İsrail örneklerinin paylaşıldığı söz konusu çalışmaların Orta Doğu bölgesi odaklı yapıldığı, çıkan sonuçların Orta Doğu için geçerli olduğu ve bu sonuçların diğer bölgeler ve durumlar için genelleştirilemeyeceği unutulmamalıdır.

Ancak yalnızca Orta Doğu odaklı yapılan bu çalışmaya ek olarak Latin Amerika, Avrupa, Asya ve Orta Doğu'da 18 farklı devrimci grubun aralarında bulunduğu 1966-1976 yılları arasında gazete raporları üzerinden bir araştırma yapılmıştır. Örneklemin içinde yer alan 18 grubun içinde; Japonya'dan Kızıl Ordu, Kuzey İrlanda'dan İRA, İtalya'dan Kızıl Tugaylar ve Türkiye'den Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu bulunmaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre terörist faaliyetlere karışan bireylerin büyük çoğunluğu veya liderleri oldukça iyi düzeyde eğitilmiş öyle ki üçte ikisi üniversite mezunudur. Ayrıca yakalanan teröristlerin üçte ikisi içinde buldukları bölgenin ve toplumun orta ve üst sınıflarından gelmiş kişilerden oluşmaktadır (Kruger ve Maleckova, 2002: 32).

Terörist faaliyetlerde bulunan kimselerin daha çok gelir düzeyi görece yüksek ve eğitilmiş olan kesimlerden oluşmasının iki sebebi olabilir. Birincisi, siyasal katılımın aşırı da olsa bir biçimi olarak kabul edilen terörizme müdahil olmak için dahi belli bir ekonomik düzeye ulaşmak gerekliliğidir. Ayrıcalıklı bir geçmişe sahip, ekonomik olarak hayatını idame ettirme derdinden ziyade asgari de olsa müreffeh durumda olan ve görece eğitilmiş olan kimseler daha çok siyasete katılım sağlamaktadır. İkincisi, terörizmin talep tarafında yer alan terörist örgütlerin gelir ve eğitim düzeyi yüksek olan bireyleri tercih etmesidir (Kruger ve Maleckova, 2002: 32).

Yoksulluğun mevcudiyeti terörizmin oluşumunun tek nedeni değildir ancak etnik ve dinsel terörizmin oluşup gelişmesinde hızlandırıcı bir etken olmaktadır (Topateş ve Göz, 2009: 1).

Yoksulluk tek başına doğrudan doğruya terörizmi bırakın bir anlaşmazlığa ya da çatışmaya dahi neden olmaz. Dünya çapında yoksulların büyük bir çoğunluğu yoksunlukları için birini eleştirerek karşılık vermekten ziyade enerjilerini gelir, yiyecek ve çocukları için fırsat sağlamak için mücadeleye adanmaktadır (Wolfensohn, 2002: 42).

Yoksulluğu bitirmekte temel amaç içerme, toplumsal adalet ve ötekileştirilmiş kesimlerin küresel ekonomi ve topluma kazandırmaktır (Wolfensohn, 2002: 42).

Terörizm aslında ekonomik bir problem olmayıp siyasal bir sorundur. Bununla birlikte siyaset ekonomik politikalarının dizaynı ile ekonomiyi etkilemektedir. Eğer bu politikalar daha fazla haksızlık, gelir adaletsizliği ve yoksulluğa neden olursa bundan mağdur olan insanlar siyasetçilere karşı seslerini yükseltmeye başlar. Bu itibarla, ekonomik koşullar ile terörizm arasında bir bağlantı bulunmaktadır ancak bu ilişki doğrudan değildir (Çınar, 2009: 106).

PKK ve İRA gibi terörist grupların liderleri kendi topluluklarında yoksulluğu sömürmektedir. Yoksulluk terörizm sürecinde hayati önemde rol oynamaktadır. Örneğin, Kuzey İrlanda ve Türkiye'nin doğusu içinde buldukları ülkenin görece yoksul kesimleridir (Çınar, 2009: 108).

Diğer taraftan ETA örneği bu yoksulluk bağlantısı iddiasını köklü biçimde sarsmaktadır. Zira Bask bölgesi İspanya'nın en zengin bölgelerinin başında gelmektedir. ETA, yoksul bırakıldıkları için isyan etmek yerine sahip olduğu zenginliği paylaşmamak ve İspanya'nın diğer bölgelerine nazaran çok vergi vermemek gibi savlarla hareket etmektedir. Bu doğrultuda ETA'nın belki de zengin olduğu için ayrılmak istediği iddia edilebilir. Ancak terörizmin yoksullukla bağlantısı ne kadar zayıf ise zenginlikle de bağlantısı o denli zayıftır.

Basklar, kendilerine ait dilleri, kendilerine has karakterleri ve kendilerine has örf ve adetleri ile İspanyollardan çok farklı bir topluluktur. Bunlar geçmişte, yani milli şuurun hiçbir yerde uyanmamış olduğu devirlerde, Romalılara ve Araplara karşı bile en büyük direnci göstermiş insanlardır. Bu özelliklerinden dolayı Basklar biraz da zengin olmalarını hesaba katarak başkaları ile karışmadan ve kendi bildikleri gibi yaşamaya alışmış kimselerdir. Böyle oldukları için de daha 19. yüzyıl sonlarına doğru, Baskların bağımsızlığı gündeme gelmiştir (Turgut, 1994: 1).

Diğer taraftan İtalya'da benzer kıpırdanmalar göze çarpmakta zengin kuzey bölgesi Roma'dan bağımsızlık istemektedir. Bir zamanlar dünyanın en güçlü deniz devleti olan Venedik'i de içine alan Veneto bölgesi bağımsızlık için referandum için

yürüyüşler düzenlemektedir. Genellikle fakir, haklarını alamamış, baskı altında olan bölge ve halkların bağımsızlık istediği sanılır. Avrupa'da ayrılmak isteyenler zenginler.

Türkiye açısından da, bölgenin ekonomik kalkınmasının meseleyi uzun dönemde çözebileceği kanaati de doğru unsurlar barındırmakla birlikte sonucu belirsiz bir iyimserlik gibi görünmektedir. Ekonomik kalkınmanın kimi zaman bu tür gerilim alanlarını daha da tırmandırdığı yönünde önemli alan çalışmaları mevcuttur. Yugoslavya'nın parçalanmasının ülkenin en gelişmiş ekonomik altyapısına sahip olan Slovenya'dan başlaması, SSCB'den kopan ilk devletlerin yine göreceli olarak çok daha iyi bir ekonomik altyapıya sahip olan Baltık ülkeleri olması dikkat çekicidir (Davutoğlu, 2004).

Burgoon'un yaptığı araştırmalara göre sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, transferler gibi sosyal refah politikalarının terörizmin tercih elde edilmesi arasındaki ilişki çift yönlüdür.

- Gelir adaletsizlikleri (yüksek Gini katsayısı)
- Yoksulluk ve düşük kalkınma düzeyi (düşük kişi başı gelir)
- Dini-siyasi aşırıcılık (düşük siyasi katılım düzeyi)
- Ekonomik güvensizlik (ekonomi hakkında genel endişe)

durumlarını ortadan kaldırmak için gerçekleştirilen sosyal refah politikaları terörizmi azaltırken yasadışı siyasi hareketi organize etmek ve gerçekleştirmek için gerekli zaman ve parayı elde etmek açısından terör kapasitesini arttırabilmektedir (Çınar, 2009: 110).

2007 yılında İhsan Bal tarafından yapılan bir değerlendirmeye göre, "Son beş yıllık ekonomik göstergeler bu bölgede önemli kalkınma hamlelerinin olduğunu, yerli ve yabancı yatırımcıların bölgeye her geçen gün ilgisinin arttığını, turizmin yeniden canlandığını, yaşamın normale döndüğünü, Olağanüstü Hal Yasasının tüm illerde uzun yıllar sonra tamamen kalktığını göstermektedir. Hak ve özgürlüklerin oldukça genişlediği bir dönemde bombaların patlamaya başlaması ise eylemlerin temel hedefinin bölgedeki bu iyileşme ve gelişmeler olduğunu açıkça ortaya koymaktadır." (Bal, 2007: 81).

Bu değerlendirme ışığında sosyoekonomik birçok faktörde gelişmeler sağlanmış olmasına rağmen terörizmin yükselmesi bize ekonomik koşullar belki de yoksulluk ile doğrudan bir ilişki kurmanın gerçekçi bir çıkarım olmadığı sonucuna götürmektedir.

Gassebner ve Luechinger'in 2011 yılında yaptıkları çalışmada terörizmin nüfus ve demokratik özgürlük olmak üzere iki tane güçlü açıklayıcı değişkeni olduğunu bildirmektedir. 65 farklı değişkenin çeşitli kombinasyonlarını içeren 43 farklı çalışmada 13,4 milyon farklı regresyondan elde edilen bu çalışmanın sonuçlarına göre, terörizm ile kişi başına düşen gelir arasında önemli bir sebepsel etkileşim bulunmamaktadır (Enders ve Hoover, 2012: 267).

Yoksulluğun her bir terör çeşidi üzerine çok farklı etkisi bulunmaktadır. Yoksulluğun iç terörizmin üzerinde çok güçlü etkisi olmakla birlikte uluslararası terörizm üzerinde küçük fakat önemli etkisi bulunmaktadır (Enders ve Hoover, 2012: 267).

Krueger, Laitin ve Piazza'nın tüm bu sonuçlarına rağmen bu çalışmaların bazı potansiyel eksiklikleri olduğu iddia edilmektedir. Öncelikle ABD Dışişleri Bakanlığı verileri sadece birden fazla ülkenin vatandaşları ya da malvarlıklarını içeren uluslararası terörizm olaylarını kapsamaktadır. Halbuki uluslararası terörizm terörist faaliyetlerin sadece küçük bir kısmını temsil etmektedir. Örneğin 2003 yılında 1.536 iç terörizm olayı yaşanmışken uluslararası terörizm olarak yalnızca 240 olay gerçekleşmiştir. Günümüzde küresel terörizmin büyük bir bölümü zengin ülkelere olan kinden kaynaklanmaktadır (Abadie, 2006: 50).

Abadie yaptığı çalışmasında terörizm ve ekonomik değişkenler arasında önemli bir ilişki bulma konusunda başarısız olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte otoriterlikten demokrasiye geçiş aşamasında terörizm sorunuyla karşı kaldığını ve belli coğrafi özelliklerin terörizmin ortaya çıkmasından etken olduğunu tespit etmiştir (Abadie, 2006: 55).

Bu ilişkinin incelenmesine bir başka boyut ekleyen çalışma ise Piazza tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu boyut Piazza tarafından azınlık gruplara karşı ekonomik ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır. Azınlık kesimlerin karşılaştığı kolektif dezavantajlar, ötekilik hissiyatı, devlet ve ana akım toplumdaki yabancılaşma müteessir alt gruplar içinde uzun dönemli kindarlığa neden olmaktadır. Bu kindarlık ise siyasal şiddete ve terörizme neden olmaktadır. Çalışmanın iki önemli sonucu bulunmaktadır. Birincisi ekonomik ayrımcılığın bulunduğu ülkeler terörizme karşı daha açık ve korunmasız olmaktadır. İkincisi ise terörizm ülkedeki genel ekonomik statüden ziyade ülkedeki azınlık grupların ekonomik statüsünden daha çok etkilenmektedir (Piazza, 2011: 341).

Bu noktadan hareketle ülkedeki yoksulluk durumu ile terörizm arasında az etkileşim bulunmasına rağmen azınlık grupların karşılaştığı yoksulluk terörizmi daha çok tetikleyici olabilmektedir. Piazza'nın bu sonuçları yoksulluğun tek başına belirleyici olmadığını ancak siyasi ve toplumsal etkenlerle birlikte meydana geldiğinde terörizme neden olduğunu ifade etmektedir.

"Yoksulluk ve eşitsizlik" faktörlerinin terörizmin doğuşundaki etkenlik dereceleri, Madrid toplantılarında da tartışılmıştır. Ted Robert Gurr'un koordinatörlüğünü yaptığı Ekonomik Faktörler Çalışma Grubu, bu konuda ayrıntılı bir sonuç bildirgesi hazırlamıştır:

"Yoksulluk tek başına terörizmin doğrudan bir nedeni değildir. Büyük ölçekli çalışmalar terörizmin herhangi bir yerde oluşabileceğini, ancak fakir veya zengin ülkelerden ziyade daha çok gelişmekte olan toplumlarda yaygın olduğunu ve çoğunlukla hızlı modernizasyonun karakterize ettiği toplumlarda ortaya çıktığını göstermektedir. Ekonomik değişiklik istikrarsızlığa, militan hareketlerin ve köktendinci ideolojilerin ortaya çıkmasına neden olan koşulları yaratır. Gelişmekte olan toplumlarda esaslı bir risk faktörü, güvensiz istihdam manzaralarıyla yüzleşen genç erkek nüfusun oransal büyüklüğündeki artıştır. Özetle, ülkelerdeki yapısal eşitsizlikler genel olarak şiddetli politik hareketlerin, özel olarak terörizmin ortaya çıkma nedenidir" (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 174).



Eğer açlık-sefalet-geri kalmışlık-ezilme-aşağılanma-sömürülme öğelerini içinde barındıran haksızlığa uğramışlık, terörizmin bugüne kadar kabul edildiği üzere temel gerekçesini oluşturuyor olsaydı, o takdirde günümüz terör örgütlerinin çok büyük bir bölümünün Afrika ülkelerinden çıkması ve Afrikalıların terörizmle özdeşleşmiş olmaları gerekirdi. Yok eğer; bir ülkenin haksız işgaline, bu işgalin getirdiği aşağılanma, baskı, dayatma ve insan onuruna aykırı davranışlara muhatap olmak gerek intikam gerek işgale karşı direniş hareketlerini terörizmi içeren uygulamalara dönüştüren temel etkenlerden birisi ise bu takdirde akla gelen soru; gerek Fransa, gerek Amerikan işgali döneminde Vietnamlıların niçin günümüzde sıkça rastlanan terör eylemlerine hiç bir zaman başvurmadıklarıdır. Vietnamlıların verdiği bağımsızlık savaşının boyutları ile kayıpları düşünüldüğünde, herhalde Vietnamlıların ülkelerini, örneğin Iraklılardan daha az sevdikleri ve daha az bağlı oldukları söylenemez. Ya da, bir ülkenin haksızlığı tartışılmayacak gerekçelerle işgale uğramış olması, o ülkenin yurttaşlarını terörizme özendiriyor veya güç dengesizliği nedeniyle terör eylemlerine başvurmanın dışında başkaca bir seçenek bırakmıyorsa o takdirde; New York, Madrid, İstanbul, Londra ve Kahire’de gerçekleştirilen terörist saldırıların faileri arasında niçin bir tek Iraklı ya da Afganlı olsun yoktur? (Kılıç, 2007: 10).

Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi’nin (2009) yaptığı bir araştırmada görüşülen kişilere, bölgede yaşanan terörün en önemli sebebi hakkındaki düşünceleri sorulmuş olup; Tablo 11’de seçilmiş bazı sosyo-demografik özelliklere göre görüşülen kişilerin verdiği yanıtlar sunulmaktadır. İşsizlik % 31.6 ile en önemli sebep olarak öne çıkarken, ayrımcılık ikinci neden olarak kişilerin % 19.7’si tarafından belirtilmiştir. Bu konuda bir fikri olmadığını, konuyu bilmediğini ifade edenler % 17.7 iken, yabancı güçlerin terörün en önemli sebebi olduğunu söyleyenler % 12’dir. En önemli neden olarak diğer bir neden belirtenlerin bir kısmı eğitimsizlik ve cahilliğe vurgu yaparken, çok az yüzdeler ile “hainlik”, “çekememezlik”, “kıskançlık”, “nankörlük”, “menfaat”, “kendilerine ait toprak olsun diye”, “ayrı bir devlet” “özgürlük”, “din ve ırk farklılığı”, “Ergenekon”, “yoksulluk” ve “maddi imkânsızlık” gibi çeşitli nedenler sıralanmıştır.

‘İşsizlik’, anadili Arapça olan ve etnik köken olarak Arap olanlarda daha belirgin bir yüzde ile ifade edilmiştir. Diğer taraftan en önemli sebep olarak belirtilen

‘Ayrımcılık’ cevabının özellikle anadili Kürtçe olanlarla etnik kökeni Kürt olan kişilerce diğer anadil ve etnik kökene sahip kişilere göre daha yüksek yüzde ile ifade edildiği görülmektedir. ‘Yabancı güç’ cevabı, Kürtler dışında kalan tüm etnik kökenlerde % 10’un üstünde verilen cevap olarak görülürken, Kürtlerin % 6.6’sı tarafından, yabancı güçler terörün en önemli sebebi olarak ifade edilmiştir. (Bahçeşehir Üniversitesi, 2009: 141)

**Tablo 11. Bazı Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bölgede Yaşanılan Terörün En Önemli Sebebi (% Dağılımı)**

	İşsizlik	Ayrımcılık	Bölgesel Gelişmişlik Farkı	Etnik Farklılık	İdeolojik Güç	Yabancı Güçler	Diğer	Bilmiyor-Fik. Yok	Toplam	Sayı
<b>Yaş</b>										
18-29	29,2	22,1	3,7	5,1	1,2	10,2	13,4	15,1	100	326
30-39	33,5	19,4	3,1	2,3	1,1	15,7	7	17,9	100	181
40-49	40,2	18,1	-	3	0,3	9,2	11,7	17,6	100	101
50-65	28,2	14,3	2,8	2,6	0,7	13,7	11,1	26,5	100	90
<b>Cinsiyet</b>										
Erkek	35,8	20	3	4	0,9	14,3	9,7	12,3	100	338
Kadın	28	19,7	2,8	3,6	1,1	9,7	12,2	23	100	355
<b>Yerleşim Yeri</b>										
Kent	33	19,5	2,5	4,8	0,9	10,7	12,8	15,8	100	481
Kır	29,1	20,5	3,7	1,5	1,1	14,6	7,7	21,7	100	217
<b>Öğrenim Durumu</b>										
Öğr.yok/ İlk Bitirmemiş	28,7	19,4	2,3	3,5	0,4	6,3	13,4	25,9	100	225
İlk. 1. Kad. Mezun	37,1	20,1	2	2,8	0,6	13,2	6	18,1	100	236
İlk. 2. Kad. Mezun	36,1	21,1	2,5	-	-	14,1	8,7	17,5	100	64
Lise Mezun	32,1	15,2	4,6	5,3	0,9	17,5	16,3	8,1	100	104
Üniversite ve Daha Yüksek	19	26,1	5,5	8,8	4,9	15,6	16,7	3,4	100	69
<b>Anadil</b>										
Türkçe	34,1	16,1	2,2	2,6	1	18,1	11,6	14,4	100	231
Kürtçe	30,2	24,7	3	4,6	1	7,8	9,4	19,4	100	365
Zazaca	23,6	7,6	5,4	3,6	1,2	14,6	19	25	100	55
Arapça	(41,6)	(14)	(3,2)	(3,39)	-	(11,2)	(15)	(11,7)	100	46
<b>Etnik Köken</b>										
Türk	34,6	13,1	1,5	3,4	1,1	17,5	13,1	15,8	100	257
Kürt	30,5	26,9	3,3	4,6	0,9	6,6	8,5	18,7	100	335
Zaza	(19,8)	(9,1)	(6,5)	(4,3)	(1,5)	(15,8)	(16,9)	(26,2)	100	46
Arap	(41,1)	(15,3)	(4,49)	(0,89)	-	(10,7)	(17,1)	(10,6)	100	33
Diğer	*	*	*	-	-	*	*	*	100	23
<b>Toplam</b>	31,6	19,7	2,9	3,8	1	12	11,3	17,7	100	698

\* Ağırlıksız gözlem sayısı 25'in altındadır. ( ) Ağırlıksız gözlem sayısı 25-49 arasındadır. **Kaynak:** Bahçeşehir Üniversitesi, 2009: 142

### **3.3. ENDEKSLER**

Ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın terörizmin yaşandığı yer güvenlik sorunlarının bulunduğu riskli bölgedir. Sermaye ise kendisine istikrarlı ve güvenli bölgeler arar. Bu arayışın sahipleri açısından terörizm gerçek bir tehdit olarak algılanmaktadır. Sermaye yatırım yapacağı ve faaliyette bulunacağı ülkelerin söz konusu tehdit algılamasında ve riskte ne noktada olduğunu anlama ihtiyacı hissetmektedir. İşte bu ihtiyacı karşılamak adına terörizmin riskleri değerlendiren doğru, güncel ve bağımsız analizler yapılmaktadır.

Belirli bir zaman diliminde bir veya daha fazla değişken temel alınarak ve ağırlıklandırılarak bu nicelikler ya da değerler arasındaki ilişkiyi ve bu faktörler arasındaki oransal değişimi elde etmek amacıyla oluşturulan göstergeler endeks olarak tanımlanmaktadır. Terörizmin diğer faktörlerle ilişkisini inceleyen çeşitli endeks çalışmaları bulunmaktadır. Bu endeks çalışmalarının birkaçına aşağıda yer verilecektir.

#### **3.3.1. Küresel Terör Endeksi**

Avustralya merkezli düşünce kuruluşu Ekonomi ve Barış Enstitüsü'nün (2012) hazırladığı Küresel Terör Endeksi (KTE), 2002-2011 yılları arasında 158 ülkeyi kapsamakta ve terörizmin bu ülkeler üzerindeki etkisine ışık tutmaktadır.

Bu endeks, terörist saldırı olarak tanımlanan 104.000 olayı içeren en kapsamlı bilgilerin yer aldığı Terörizm ve Terörizme Karşılıklar Çalışmaları Ulusal Konsorsiyumu'ndan alınan Küresel Terörizm Veritabanı'ndan elde edilen veriler üzerine kurulmuştur.

Bu endeks çalışmasında terörizm şu şekilde tanımlanmaktadır. Devlet dışı bir aktör tarafından siyasi, ekonomik, dini veya toplumsal bir hedefe ulaşmak için korku, zorlama veya korkutma yoluyla tehdit veya yasadışı güç ve şiddet kullanımıdır. Bu tanıma göre terörizm sadece fiziksel bir saldırı olmayıp toplum üzerindeki psikolojik etki olarak tanımlanmakta ve devlet tarafından yapılanları terörizm kapsamında değerlendirmemektedir.

KTE çalışmaları kapsamında; terör olayları, can kayıpları, yaralanma ve maddi zarar sayılarından yola çıkarak terörizmin ülkeleri, bölgeleri ve dünyayı etkileme derecesini değerlendirmekle birlikte terörist faaliyet trendlerini; yönetim biçimleri, gelir seviyeleri, ideolojileri ve yolsuzluk gibi kavramlarla ilişkisini de araştırmaktadır.

Sayıardan yola çıkarak bir hesaplama yapan bu endekste olayların nasıl sayılacağı önem arz etmektedir. Küresel Terörizm Veritabanı'na göre aynı bölge ve zamanda gerçekleşen olay bir olarak sayılmaktadır. Ancak olayların yeri ve zamanı aralıklı ise ayrı olaylar olarak sayılır. Örneğin 4 tane bomba yüklü araç şehrin farklı bölgelerinde patlatılmışsa 4 farklı olay olarak sayılır.

KTE ülke temelli şu 4 göstergeye yer vererek değerlendirme yapmaktadır.

- Terörist olayların toplam sayısı
- Terörizm nedenli toplam can kaybı sayısı
- Terörizm nedenli toplam yaralı sayısı
- Terörizm nedenli tahmini maddi zarar

Her faktör 0 ile 3 arasında ağırlıklandırılmış, can kayıpları en yüksek ağırlığa sahiptir. 5 yıllık ağırlıklı ortalama ise zamanla terörist olayların kalıcı psikolojik etkisini yansıtmak için kullanılmıştır.

**Tablo 12. Faktörlerin Ağırlıkları**

<b>BOYUT</b>	<b>AĞIRLIĞI</b>
Olay sayısı	1
Can kaybı sayısı	3
Yaralanma sayısı	0.5
Maddi zarar toplamı	2

Maddi zararı da 4 derece altında değerlendirilmekte zararın boyutuna göre sınıflanmaktadır.

**Tablo 13. Maddi Zarar Seviyeleri**

Derece	Zararın Miktarı
0	Bilinmeyen
1	Küçük (< 1 milyon \$)
2	Büyük (1 milyon \$ ile 1 milyar \$)
3	Yıkıcı (>1 milyar \$)

Bir ülkenin küresel terör endeksi nasıl hesaplandığına dair bir örnek;

**Tablo 14. Hesaplama Örneği**

Boyut	Ağırlık	Cari Yıl Sayıları	Puan
Olay sayısı	1	21	21
Can kaybı sayısı	3	36	108
Yaralanma sayısı	0.5	53	26.5
Maddi zarar toplamı	2	20	40
Toplam Ham Puan			195.5

$$(1 \times 21) + (3 \times 36) + (0.5 \times 53) + (2 \times 20) = 195.5.$$

Elde edilen bu ham puan çeşitli formüllerle 0-10 arası puanlama çevrilmekte bu puan ise ülkenin terörizmden etkilenme durumunu ortaya koymaktadır. Ham puanların KTE’de kullanılan puanları şu şekildedir:

**Tablo 15. Ham Puanın Endekse Çevrilmesi**

Çizgi	KTE Puanı	Ham Puan Sınırı	Çizgi	KTE Puanı	Ham Puan Sınırı
1	0	0	12	5.5	218.06
2	0.5	1.63	13	6	355.77
3	1	2.66	14	6.5	580.45
4	1.5	4.34	15	7	947.03
5	2	7.09	16	7.5	1545.12
6	2.5	11.56	17	8	2520.93
7	3	18.86	18	8.5	4113.00
8	3.5	30.77	19	9	6710.52
9	4	50.21	20	9.5	10948.48
10	4.5	81.92	21	10	17862.87
11	5	133.65			

Terörizmin psikolojik etkisini anlamak adına kullanılan 5 Yıllık Ağırlıklı Ortalama hesabına dair bir örnek;

**Tablo 16. Ağırlıklı Ortalama Yüzdeleri**

Yıl	Ağırlık	Yüzelik Ağırlığı
Cari yıl	16	52
Bir önceki yıl	8	26
2 yıl önce	4	13
3 yıl önce	2	6
4 yıl önce	1	3

Diğer taraftan ülkeler endekste farklı kategorilerde değerlendirilmekte ve sınıflandırılmaktadır. Bunlardan ilki yönetim biçimi açısından sınıflandırmadır ki İngiltere'nin siyaset ve finans çevrelerinin etkili dergisi The Economist'in İstihbarat Birimi'nin (Economist Intelligence Unit-EIU) gruplandırması kullanılmaktadır. EIU'nun 5 kategori altında 60 göstergıyla düzenlediği Demokrasi Endeksi'ne göre rejimlere 0-10 arası puanlar verilmektedir Bunlar:

- Tam demokrasiler: 8 - 10

- Kusurlu demokrasiler: 6 - 7.9
- Melez rejimler: 4 - 5.9
- Otoriter rejimler: 0 – 3.9

İkincisi ise gelir seviyeleri açısından sınıflandırmadır ki Dünya Bankası gruplandırması kullanılmaktadır. 2011 yılı kişi başı GSMH'ye göre:

- Düşük gelir: 1.025\$ ve altı
- Alt orta gelir: 1.026\$ - 4.035\$
- Üst orta gelir: 4.036\$ - 12.475\$
- Yüksek gelir: 12.476\$ ve üstü

Bu hesaplamalar sonucunda her ülkeye 0-10 arasında puan verilmektedir. İkişer puan aralıklarla sınıflandırılmaktadır. Terörizmden etkilenmeyen ülkelerin puanı 0(Sıfır) olacak olup 10 puan alan ülke ise terörizmden en çok etkilenen ülke olacaktır.

Bu çalışmanın sonuçları 4 Aralık 2012 günü açıklanmış olup sonuçlara göre,

- Terörizmin küresel etkisi 2002'den 2007 yılına kadar ciddi oranda artmış, 2007'de zirveye ulaşmıştır. Terörizmde küresel artışın çoğunluğu Irak'taki olayların başı çekmesiyle en büyük artış 2005-2007 arasında gerçekleşmiştir.
- 2002-2011 yılları arasında sadece 31 millet hiçbir terörist olayla karşı karşıya kalmamıştır. Bu sayı 2011'de 43'tür. Örnek olarak Brezilya, Hırvatistan, Küba, Cibuti, İzlanda, Güney Kore, Kuzey Kore, Moğolistan, Tayvan, Türkmenistan ve Vietnam'ı verebiliriz.
- Terörizmin etkisi özellikle Irak, Afganistan, Pakistan ve Hindistan gibi yerlerde yoğunlaşmış olmasına rağmen dünya çapında dağılmaktadır.
- Terörist olayların sayısı ve başarıyla sonuçlanmış saldırıların sayısı son on yılda sürekli artmıştır.
- 2011 yılında gerçekleştirilen terörist saldırıların %19'u başarıya ulaşmıştır.
- 2002'den 2011'e terörist saldırıların kurbanlarının 1/3'ü Irak'tadır.
- 2011 yılında küresel olarak 7.473 can kaybı ve 13.961. yaralanma ile sonuçlanan 4.564 terörist olay gerçekleşmiştir.



- Dini motifli terörizm daha geniş alana yayılı olmasına rağmen dini olmayan gruplar tarafından gerçekleştirilen terörizm önemli düzeydedir.
- Batı Avrupa’da ABD’den daha fazla terörist olay yaşanmış ve ABD’den 19 kat fazla can kaybı yaşanmıştır.
- 2002-2011 yılları arasında teröristler daha çok özel kişileri ve mülkiyeti, polis ve iş hayatını hedef almıştır. Bu tarz saldırılar 2002’den beri tüm hedefler arasında yükselmeye başlamıştır. Askeri tesisler ve personel tüm olaylar içinde %4 oranında hedeflenmiştir.
- Küresel olayların, can kayıplarının ve yaralanmaların çoğu melez rejimli ülkelerde gerçekleşmekte ki olayların %46’sı, can kayıplarının %54’ü ve yaralanmaların %60’ı bu ülkelerde yaşanmıştır. Burada melez rejimlerden kasıt genelde otoriter olarak kabul edilen ancak bazı açılardan da demokratik sayılan ülkelerdir.
- Terörizm düşük siyasi istikrar ve gruplararası uyum, insan hakları ihlalleri ve yüksek seviyelerde grup şikayetleri ile ilişkilidir.

2011 yılında terörizmden en çok etkilenen ülkeleri yansıtan tablo aşağıda yer almaktadır.

**Tablo 17. 2011 Yılında Terörizmden En Çok Etkilenen 10 Ülke**

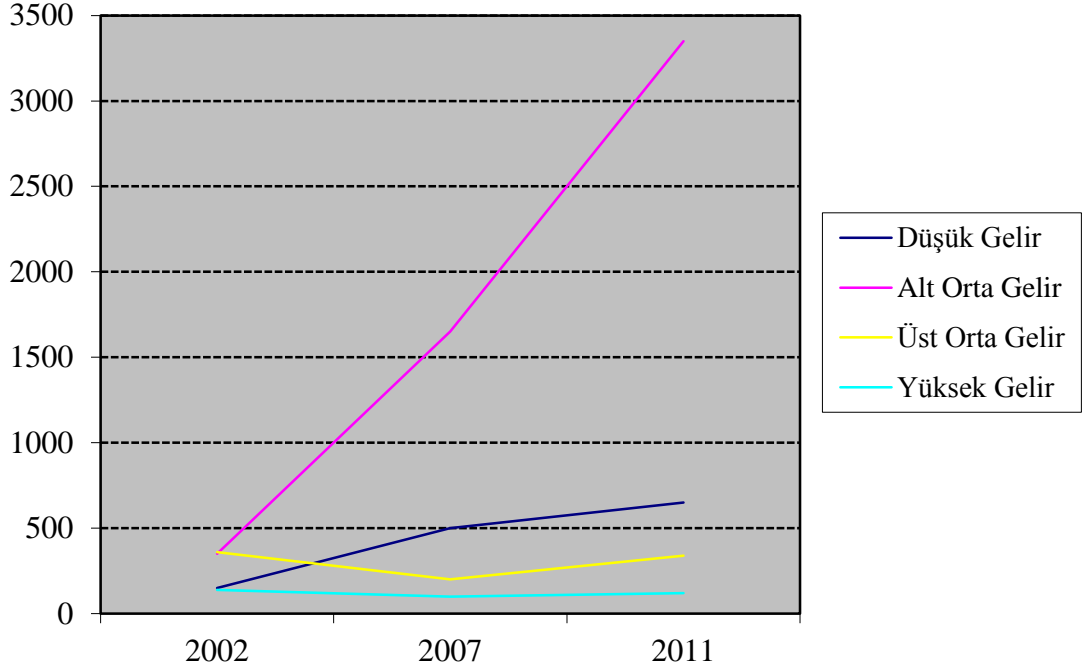
Sıra	Ülke	KTE Puanı	Sıra	Ülke	KTE Puanı
1	Irak	9.56	6	Somali	7.24
2	Pakistan	9.05	7	Nijerya	7.24
3	Afganistan	8.67	8	Tayland	7.09
4	Hindistan	8.15	9	Rusya	7.07
5	Yemen	7.30	10	Filipinler	6.80

9.56 puan ile birinci sırada yer alan Irak’ta 2011 yılı içinde 1228 olay gerçekleşmiş, 1798 can kaybı ve 4905 yaralı ve 660 maddi zarar meydana gelmiştir

Türkiye ise bu sıralamada Kenya’dan sonra İsrail’den önce olmak üzere 19. sıradadır. 50 olay, 25 can kaybı, 110 yaralanma ve 23 maddi zarar ile 5.24 puanı bulunmaktadır.

Gelir düzeyi ile terörizmin ilişkisini özetleyen grafik ve tablo aşağıda yer almaktadır.

**Şekil 2. Ülkelerin Gelir Düzeylerine Göre Olay Sayısı**



**Kaynak:** The Institute For Economics & Peace, 2012 Global Terrorism Index

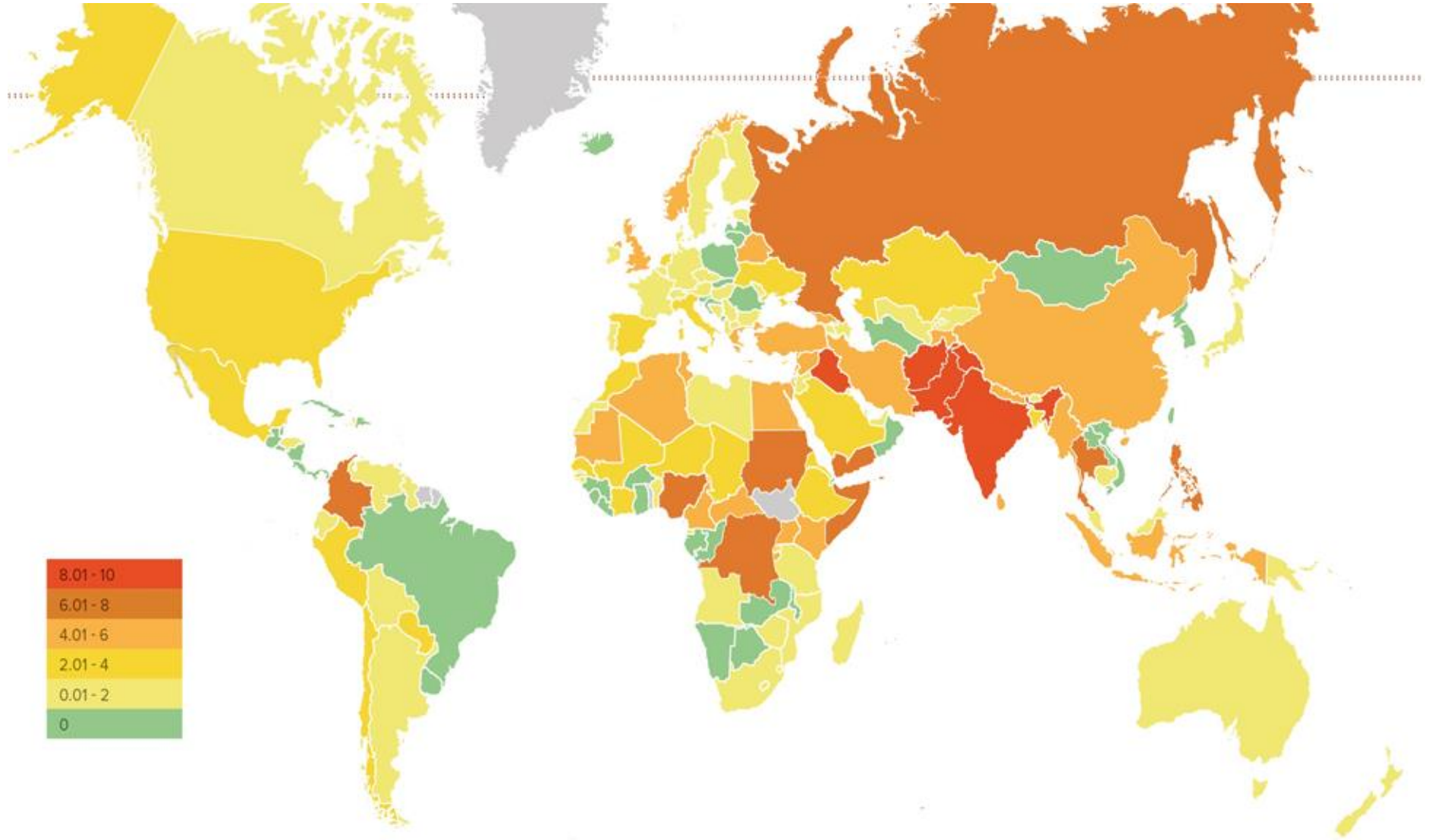
**Tablo 18. İlk 10'da Yer Alan Ülkelerin Gelir Seviyeleri**

Ülke	Gelir Sınıfı
Irak	Alt orta gelirli
Pakistan	Alt orta gelirli
Afganistan	Düşük gelirli
Hindistan	Alt orta gelirli
Yemen	Alt orta gelirli
Somali	Düşük gelirli
Nijerya	Alt orta gelirli
Tayland	Alt orta gelirli
Rusya	Üst orta gelirli
Filipinler	Alt orta gelirli

Grafik ve tablodan anlaşılacağı üzere; olaylar, can kayıpları ve yaralanmalar alt orta gelirli ülkelerde daha egemendir. Terörizmden en çok etkilenen 10 ülkeden 7si alt orta gelir grubunda bulunmaktayken sadece ikisi düşük gelirli ülkeler sınıfındadır. Düşük gelirli ülkeler terörizmden alt-orta gelirli ülkelere göre çok daha az etkilenmektedir. Bu da bize yoksulluğun terörün başlıca etmeni olmadığını göstermektedir.

Son olarak 2011 yılında terörizmin ülkelere etkisini yansıtan KTE haritası aşağıda yer almaktadır.

Şekil 3. Küresel Terör Endeksi Haritası (2011)



### 3.3.2. İspanya’da Bir Endeks Çalışması

İspanya’da 4 akademisyen tarafından ortaya konan endeksin amacı terörizmin toplumsal etkilerini ölçmek olarak ifade edilebilir. Çok boyutlu bir endeks çıkarmayı öngören bu çalışma can kayıpları ile birlikte yaralama, bombalama ve adam kaçırmaya gibi değişkenleri de dikkate almaktadır. Her terörist faaliyetin ağırlığı toplumsal etkisiyle belirlenmekte bu toplumsal etki ise medyadaki ilgisi ile tahmin edilmektedir. Bu çalışmanın veri kümesi İspanya’nın 4 önemli gazetesi olan El País, El Mundo, ABC ve La Vanguardia’dan elde edilmektedir. Bu veriler doğrultusunda, İspanya’da 1993-2004 yılları arasında ETA terörünün toplumsal etkisi ölçülmektedir.

Çok boyutlu değerlendirmenin boyutları arasında; öldürülen insanların toplam sayısı, yaralananların toplam sayısı, saldırının tipi (bombalı mektup, araç bombalama, diğer bombalama, roket ya da el bombası, silahlı saldırı ve diğer saldırı), adam kaçırmaya ve hedefin türü (asker, polis, kamu hizmeti, siyasi kurum, iş dünyası ve sivil) bulunmaktadır.

Yukarıda sayılan ilk üç gazete ulusal yayın yapmakta ancak sonuncusu ise Katalan bölgesinde yayın yapmaktadır. Bu gazetelerden 12 değişken kullanılmaktadır.

- Kapak sayfasındaki fotoğraf
- Kapak sayfasındaki terörle ilgili haberlerin yüzdesi
- Başyazı bölümündeki terörle ilgili haberlerin yüzdesi
- Toplam sayfa sayısı
- İlk iç sayfadaki fotoğraf
- İlk iç sayfadaki terörle ilgili haberlerin yüzdesi
- İkinci iç sayfadaki fotoğraf
- İkinci iç sayfadaki terörle ilgili haberlerin yüzdesi
- Üçüncü iç sayfadaki fotoğraf
- Üçüncü iç sayfadaki terörle ilgili haberlerin yüzdesi
- İkinci gün başyazıdaki terörle ilgili haberlerin yüzdesi
- İkinci gün toplam sayfa sayısı

Bu veriler matematiksel ve istatistiksel bir takım formüllerle şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- 4 insan öldürüldüğünde veya 60 kişi yaralandığında toplumsal etki azami seviyeye ulaşmaktadır.
- Adam kaçırma olayları en büyük katsayıya ulaşmıştır. Toplumsal etkisi açısından, bir terör örgütü için en iyi strateji öldürmek yerine adam kaçırmadır. Ayrıca adam kaçırma örgüt için para toplama fırsatı da olabilir. Ancak ETA bu yöntemi ciddi manada riskli olduğu için çok kullanmamıştır.
- Silahlı saldırı adam öldürmekten daha yüksek katsayıya sahiptir.
- Gazetelerin terörizme karşı hassasiyetleri farklıdır. El País, El Mundo and La Vanguardia gazeteleri ABC gazetesine göre daha hassastır. Hassasiyet sıralaması ise ABC, El Mundo, El País ve La Vanguardia. Gazete ne kadar muhafazakâr ise o kadar da hassas olmaktadır.

### **3.3.3. Terörizm Endeksi**

Her yıl Foreign Policy dergisi ve Center for American Progress adlı düşünce kuruluşu tarafından ABD'nin ulusal güvenlik birimlerinde son yarım yüzyılda çalışan insanlarla yapılan anket çalışmasıdır.

İlk kez Temmuz 2006'da yayınlanan bu endeks Eylül 2007 ve 2008'de yayınlanmıştır. Bu çalışmalarda 100'den fazla ulusal güvenlik uzmanı ABD'nin güvenliğine ilişkin sorulara yanıt vermektedir. Örnek olarak

- Dünya ABD için güvenli mi yoksa tehlikeli bir yer midir?
  - ABD terörizmle savaşı kazanmakta mıdır?
  - Hangi ülke El Kaide'nin sığınacağı yer olacaktır?
  - İran'ın nükleer silahları teröristlere aktarması olası mıdır?
- gibi sorular sorulmaktadır.

### **3.3.4. RAND Kuruluşu**

[Amerika Birleşik Devletleri](#) silahlı kuvvetleri için araştırma ve geliştirme yapması amacıyla kurulmuş olan RAND Kuruluşu dünya çapında siyasi strateji ve düşünce kuruluşudur. Kuruluş ABD hükümetine, milli güvenlik konularında

stratejiler üretme konularındaki çalışmalarını yoğunlaştırmakla birlikte sağlık, hukuk ve bilim alanlarında da araştırmalar yapmaktadır.

Güvenlik güçlerinin ülke çapında nasıl dağıtılması gerektiği sorusu temelde nüfus ve nüfus yoğunluğu gibi basit göstergelerle belirlenmektedir. Ancak daha çok göstergeyi içeren olay tabanlı risk yönetimi çözümlerinin kullanılması gerçek ihtiyacın bilinmesi ve etkin dağılımı sağlayacaktır. Bu olay bazlı risk yönetimi çözümlerinin bir örneği de terörizm risk modelidir. Sigorta ve reasürans sektörleri için terörizmin risklerini ölçmek amacıyla geliştirilen bu endeks ABD’de iç güvenlik kaynaklarının dağılımı için kullanılmaktadır.

Terörizm riski 3 unsuru barındırmaktadır. Bu unsurlar; tehdit, tehdiye karşı kırılabilirlik ve başarılı bir terör eylemi sonucunda ortaya çıkan sonuçlardır.

“Tehditler” belirli bir zamanda belirli bir yolla belirli bir hedefe saldırı ihtimali olarak ölçülebilir. Bir hedefe zarar verme niyeti ve yeteneği olan insanlar ve örgütler terörist bir tehdidi temsil etmektedir. Hem yetenek hem de niyetin bir arada bulunması gerekmekte ve saldırının belirli bir hedefi, biçimi ve zamanı bulunması gerekmektedir.

“Kırılabilirlik” söz konusu tehdidin zarar verme ihtimali olarak ölçülebilir. Zarar ise ölüm, yaralanma, maddi hasar veya başka şekillerde ortaya çıkabilir ve bunların her birinin kendi kırılabilirlik değeri bulunmaktadır.

“Sonuçlar” ise başarıya ulaşmış bir terörist saldırının zararlarının büyüklük ve çeşididir.

“Sonuçlar” gerçekleşme rakamlarını ifade ederken “tehdit” unsuru gelecekte gerçekleşme ihtimalini ifade etmektedir. Coğrafi ve siyasi olarak izole olmuş birkaç ülke dışında pek çok ülke açısından tehdit ihtimali her zaman mevcuttur. Bununla birlikte “kırılabilirlik” terörizmin amaca ulaşma ve tutunma ihtimalini gösterir. Bu noktada kırılabilirlik düzeyi temel belirleyici haline dönüşmekte; kırılabilirlik yüksek ise terörizm daha çok etkili olmaktadır.

Risk; tehdit, kırılganlık ve sonuçlar olarak ifade edilen bu üç unsurun bir fonksiyonudur. Bu modeli diğerlerinden ayıran en önemli özellik sadece gerçekleşen olaylar üzerinden değil ileride gerçekleşme ihtimalini ve gerçekleştiğinde zarar verme ihtimalini hesaba katmaktadır.



## SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk, terörün temel sebeplerinden olmamakla birlikte, diğer sebeplerden dolayı ortaya çıkan terörü beslemektedir. Ayrıca yoksulluk, sadece yoksulluktan ibaret olmayıp beraberinde eğitimsizlik ve cehalet gibi tehlikeli unsurları da beraberinde getirmektedir. Yoksulluk cehaletle birleşince patlamaya hazır bir bomba gibi olmakta onu isteyen istediği gibi kullanabilmektedir.

Her toplumda bir takım hoşnutsuzluklar bulunabilir ancak önemli olan bu rahatsızlıkların sürdürülebilir bir toplumsal yaşamı sağlamak adına en aza indirgenmesidir. Devlet, toplumsal ve ekonomik imkânları tüm vatandaşlarına yeterli bir şekilde sağlamak durumundadır. Bu imkânlar tatmin edici bir biçimde vatandaşlara sunulmuyor ya da sunulmuyorsa bu durum iç, dış mihraklar ve terörist örgütler tarafından kendi amaçlarına hizmet etmesi için kötüye kullanılabilir. Jeopolitik ve jeostratejik öneme haiz bir ülkenin rakip ülkeleri iç farklılık, çelişki ve olumsuzluklarla özellikle ilgilenir ve bunu suistimal etmenin yollarını arar. Öyle ki terörizm bir yandan bölgeyi yoksulluğa mahkûm etmekte bir yandan da bu konudan şikâyet etmektedir.

Gelir düzeyi ile terörizm arasındaki ilişkinin de irdelendiği küresel terör endeksi çalışması sonuçlarına göre 2002-2011 yılları arasında alt orta gelir sınıfında yer alan ülkeler düşük gelir sınıfında yer alan ülkelere nazaran 6 kat daha fazla terörizmden etkilenmiştir. Yine aynı çalışmada terörizmden en çok etkilenen 10 ülkeden 7si alt orta gelir grubunda bulunmaktayken sadece ikisi düşük gelirli ülkeler sınıfındadır.

RAND Kuruluşu tarafından geliştirilen ve terörizm riskini ölçen fonksiyon “sonuçlar” ve “tehdit” unsurları ile birlikte “kırılganlık” faktörüne bağlıdır. Kırılganlığın yüksek olduğu ülkelerde terörizm daha çok etkili olmaktadır. Sosyoekonomik sorunların ortadan kaldırılması, dışlanmış kesimlerin toplumsal hayata entegre edilmesi gibi yollarla kırılganlığın azaltılması terörizmin o ülkede yer bulmasını engelleyeceği gibi mevcut riski de ortadan kaldıracaktır.

Diğer taraftan baskıcı bir yapıdan demokratikleşmeye geçiş sürecinde, özellikle ekonomik ve siyasi gelişmişlik düzeylerinin düşük olmasından kaynaklı, toplumda rahatsız kesimler bulunmaktadır. Bu rahatsızlıklar ne baskıyla ne de demokratikleşmeyle azaltılmadığından rakip ülkelerin de bu durumu manipüle etmesiyle birlikte terörizm ortaya çıkmaktadır.

Terörizmi doğrudan ya da dolaylı olarak yoksulluğa bir tepki olarak görmek yerine siyasal koşullara, uzun süreli aşağılanma ve ekonomik koşullarla az ilişkisi bulunan eziklik hissiyatına tepki olarak görmek daha doğru olacaktır.

Yoksulluğun tek başına belirleyici olmadığı ancak siyasi ve toplumsal etkenlerle birlikte meydana geldiğinde terörizme neden olduğu söylenebilir. Terörizmin temel köken olarak nedeni ne yoksulluk ne ideoloji ne de psikolojik problemlerdir, gerçek neden siyasal sistemin başarısızlığıdır.

Neden terör vardır sorusuna verilebilecek en güçlü yanıt “çünkü ümitsiz insanlar vardır” olacaktır (Usak, 2010). Yoksulluk ve kindarlık duygusu gibi dışsal durumlar ve adaletsizlik insanları dargınlık ve ümitsizlikle doldurmaktadır. Yoksulluk bu ümitsizliğe zemin oluşturabilmekte ve çeşitli problemlere neden olabilmektedir. Bu noktada önemli olan terörizme birinci dereceden etki etsin etmesin yoksulluk olgusunun en aza indirilmesi ve bu zeminin ortadan kaldırılması gerekliliğidir.

Terörizmin sebeplerine bakıldığında terörist hareketlerin sebebi olarak gösterilen birçok faktörün aslında propaganda malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Buna rağmen propaganda malzemesi olarak kullanılıyor olsa da bu faktörlerin ortadan kaldırılması hem ülke vatandaşlarının yaşam kalitesini artıracak hem de terörist faaliyetlerin ortaya çıkışına engel olunacaktır.

Terörizm ile yoksulluk ilişkisi çerçevesinde yoksulluğun terörizme neden olup olmadığı muğlak olmasına rağmen terörizmin özellikle neden olduğu maliyet dolayısıyla yoksulluğa neden olduğu veya yaygınlaştırdığı aşikardır. Terörizmin bitirilmesi güvenli ve istikrarlı bir ortam oluşturulması ve terörizmle mücadeleye tahsis edilen kaynağın üretken alanlara kaydırılması yoluyla yoksulluk da

azaltılacaktır. Bu doğrultuda terörizmle mücadelenin yoksullukla mücadeleye katkı sağlayacağını kabul etmek gerekir.

Son söz yerine, Türkiye'nin 30 yılına mal olan terörizmle mücadeleye yönelik çözüm önerilerini ifade etmek yerinde olacaktır.

Terörizmle mücadele ile bölgenin sorunlarının ayrıştırılarak terörizmin güvenlik boyutu olan teröristle silahlı mücadelenin kesintisiz devam ettirilmesi ve terörizmin altında yatan siyasî, ekonomik, sosyal ve kişisel sebeplerin ve bu anlamda propaganda malzemelerinin ortadan kaldırılması gerekmekte olup bu bağlamda oy kaygısının bir kenara bırakılarak uzun vadeli stratejilerin geliştirilmesi, otorite-hürriyet dengesinin kurularak demokratik esasları temel alan bir mücadele yöntemi izlenmesi ve insanların devlete güveninin sağlanarak terör tarafını seçmek zorunda kalmasının engellenmesi gerekmektedir.

Osmanlı'nın bölge politikası ile ilgili tecrübelerinden çıkarılacak önemli dersler bulunmakta olup en azından bin yıllık bir tarihi ortak olarak şekillendirdiği farklı kökenden gelen bütün unsurları barıştıran ve kuşatan bir kültürel yaklaşım geliştirilmelidir. Meselenin uzun dönemli ve kalıcı çözümü kültürel, ekonomik, siyasi ve diplomatik boyutların entegre bir şekilde yeniden değerlendirilebilmesine bağlıdır. Bu boyutların hiçbiri tek başına yeterli değildir. Bütün boyutları ihtiva eden ve belirleyen temel çözüm unsuru ise kültürel, ekonomik ve siyasi meşruiyetin temelini oluşturan aidiyet hissidir. (Davutoğlu, 2004).

Toplumsal kaynaşma ve içermeye stratejileri bağlamında herkese kazançlı istihdam fırsatlarının sağlanması ve toplumsal istikrarı tehdit eden gelir adaletsizliklerinin giderilerek içermenin sadece gelir düzeyi olarak değil yoksul insanların iktidar dâhil eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimi olarak görülmesi gerekmektedir.

Tüm bu iç politik hamleler yapılırken terörün uluslararası siyasi, lojistik ve finans desteklerine karşı etkili tedbirler alınması zaruri olup teröre destek olan ülkelere

ekonomik ve diplomatik müeyyidelerin uygulanması ve milletlerarası hukukun etkin biçimde işletilmesi sağlanmalıdır.

Terörizm riskini ölçen, ilişkili olduğu alanları tespit eden ve karar alıcılar için yol gösterici nitelikte endekslerin yapılması, bu verilerin periyodik olarak güncellenmesi ve proaktif olarak kullanılması gerekmekte olup endekslerin sadece gerçekleşme rakamlarını içeren yüzeysel bir gösterge olarak değil gazete haberlerini, tehdit ihtimali göstergelerini (coğrafi durum, yer altı kaynakları, toplum içinde homojenlik durumu vb.) ve kırılabilirlik düzeyini (ekonomik gelişmişlik, kişi başı gelir, siyasal katılım düzeyi vb.) içerecek biçimde yapılmalıdır.

Sosyal yardım ve hizmet politikalarının ülke çapında tek tip olarak uygulanmasının yerine yörelerin ihtiyacına göre geliştirilecek programlar, modeller ve projelerle hayata geçirilmesi gerekmekte olup; bölgesel projelerin, genel politikalar çerçevesinde yöreyi ve bu yörenin ihtiyacını bilen otoriteler tarafından diğer kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte özel kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Terör tehdidine karşı toplumun kırılabilirliğinin azaltılması ve bu kırılabilirliğin azaltılması adına terörizmle arasında doğrudan bir ilişki bulunsun ya da bulunmasın yoksulluğun azaltılması ve yoksullukla mücadele kapsamında ise “amacı yoksul vatandaşları toplumca kabul edilebilir asgari bir yaşam düzeyinin üzerine çıkarmayı sağlamak olan geliri belli bir seviyenin altındaki vatandaşlara kamu kaynaklarından düzenli olarak aktarılan nakit transferler” olarak tanımlanan asgari gelir desteği modeline geçiş yapılmalıdır (Coşkun, Güneş ve Ortakaya, 2011: 132).

Asgari gelir desteğinin şartlılık ilkesi çerçevesinde toplum yararına çalışma, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere devam etme karşılığında verilmesi ve suç işlendiğinde ve benzeri durumlarda kesilmesi şeklinde uygulanmalıdır.

Yoksullukla mücadele kapsamında asgari gelir desteğinin bir araç olarak kullanılması insanların terörizme kaymalarını, devlete ve kamu güvenliğine karşı

suç işlemelerini engelleyecek ve aidiyet hissini kuvvetlendirecektir. İnsanların özellikle kaybedecek bir şeyi olmadığında suç ve teröre kolaylıkla yöneldiği göz önünde bulundurulduğunda onlara kaybedeceği bir şeylerin verilmesi bir yandan onların durumunu iyileştirirken diğer taraftan toplumsal bütünleşmeyi sağlayarak barış ortamını getirecektir. Terör hareketlerinin tekrar meydana çıkması halinde kırılabilirliği azaltmak suretiyle bu hareketlerin tutunmasını ve insanlardan destek görmesini engelleyecektir.

## KAYNAKÇA

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu. 1991. Md.1.

Abadie, Alberto. 2006. "Poverty, Political Freedom, and the Roots of Terrorism". The Economics Of National Security. Volume: 96. Number: 2. pp. 50-56.

Abdybaeva, Milana. 2005. Hukuki Bakımdan Terör ve 11 Eylül Saldırısı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Adana.pol.tr Terörizmin Nedenleri. <http://www.adana.pol.tr/tem/nedenleri.htm>. (Erişim Tarihi: 03.01.2013).

Aktan, C. Can. 2002. Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Aktan, C.Can, (ed), Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.

Aktan, C. Can ve Vural, İstiklal. 2002. Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri. Aktan, C.Can, (ed), Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları

[Aktifhaber.com](http://www.aktifhaber.com) Terörün Maliyeti Ve Çözümün Püf Noktası!. <http://www.aktifhaber.com/terorun-maliyeti-ve-cozumun-puf-noktasi-734134h.htm>. (Erişim Tarihi: 13.12.2012).

Arpacıoğlu, Özge ve Yıldırım, Metin. 2011. "Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi". Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi. Cilt: 4. Sayı: 2. s. 60-76.

Ataman, Hakan. 2006. "Bomba felsefesinin dönüşü", <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=873388&CategoryID=42>, Erişim Tarihi:18.01.2013.

Bahar, H. İbrahim. 2009. Sosyoloji. Ankara: Usak Yayınları.

Bahçeşehir Üniversitesi. 2008. Türkiye’nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Etnik Ayrılıkçı Terör Tehdidinin Analizi Ve Irak’ın Kuzeyinde Bir Kürt Devleti Kurulmasına İlişkin Değerlendirmesi Araştırma Raporu. İstanbul.

Bahçeşehir Üniversitesi. 2009. Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Sosyo-Ekonomik Ve Sosyo - Politik Yapı Araştırması Ve Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden En Fazla Göç Almış Olan İllerin Sosyo - Ekonomik Ve Sosyo - Politik Yapı Araştırması: Sorunlar, Beklentiler Ve Çözüm Önerileri Proje Raporu. İstanbul.

Bal, İhsan. 2007. "PKK Terör Örgütü Tarihsel Süreç ve 28 Mart Diyarbakır Olayları Analizi. Uluslararası Hukuk ve Politika. Cilt: 2. No: 88. s. 75-89

Bal, İhsan. 2007. Dünyada Önemli Olaylar Kronolojisi. Uluslararası Hukuk ve Politika. Cilt: 2. No: 88. 146-156.

Barth, R. James ve Li, Tong ve McCarthy , Don ve Phumiwasana, Triphon ve Yago, Glenn. 2006. Economic Impacts of Global Terrorism: From Munich to Bali. Milken Institute. Santa Monica.

BMGK. 2006. Uniting Against Terrorism: Recommendations For A Global Counter-Terrorism Strategy. Sixtieth Session Agenda items 46 and 120. 1-32

Coady, Tony ve O'Keefe, Michael. 2003. Terrorism and Justice. Melbourne: Melbourne University Press.

Coşkun, Selim ve Güneş, Samet ve Ortakaya A. Fatih. 2011. "Asgari Gelir Desteği ve Türkiye'de Uygulanabilirliği: Bir Model Denemesi". Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi. Cilt: 13. Sayı: 3. s. 129-158.

Coşkun, Selim ve Tireli, Münir. 2008. Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye. Ankara. Nobel Yayınları.

Çeçek, Nevzat. "Kck Yapılanması Nedir" <http://nevzatcicek.blogcu.com/kck-yapilanmasi-nedir/6998418> . (Erişim Tarihi: 13.01.2013).

Çınar, Bekir. 2009. "The Root Causes Of Terrorism". METU Studies in Development. Sayı: 36. s. 93-119.

Çondur, Funda ve Cömertler, Necmiye. 2010. "Çevre Kirliliği Ve Yoksulluk İlişkisi: Büyük Menderes Havzası Örneği". Ekonomi Bilimleri Dergisi. Cilt: 2. Sayı: 2. s. 65-72.

Davutoğlu, Ahmet. 2004. Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu. İstanbul: Küre Yayınları

Demir, Celal. 2007. Türkiye'nin İmzaladığı Terörle İlgili Uluslararası Sözleşmeler Ve Bu Sözleşmelerin Temel Haklar Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Dinçoflaz N. Janset. 2009. Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara.

Dumanlı, Recep. 1995. "Yoksullukla Mücadelede Yeni ve Etkin Bir Sistemin Kurulmasında Düzenleme Yapılması Gereği". Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Dumanlı, Recep. 1996. Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları. DPT Uzmanlık Tezi. Ankara.

Enders, Walter and Hoover, A. Gary. 2012. "The Nonlinear Relationship between Terrorism and Poverty". American Economic Review: Papers & Proceedings. Volume: 102 Number: 3. 267-272.

Erdem, Orhan ve Özdemir, Habib. 2009. "Terror And Terrorism: A Multi Dimensional Evaluation". Electronic Journal of Social Sciences. Cilt: 8. Sayı: 30. s. 266-278.

Eş, Muharrem ve Tuncay Güloğlu. 2004. "Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk; İstanbul Örneği". Bilgi Dergisi (8) 2004/1, Değişim Yayınları.

Fbi.gov. "What We Investigate". <http://www.fbi.gov/albuquerque/about-us/what-we-investigate>. (Erişim Tarihi: 13.12.2012).

Globalissues.org. "Poverty Facts and Stats". <http://www.globalissues.org/article/26/poverty-facts-and-stats#src1> (Erişim Tarihi: 08.01.2013).

Gül Hüseyin, Gül Songül S. 1997. "Yoksulluk ve Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlar", Mülkiyetliler Birliği Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 199, Mayıs, pp:3–20.

Gündoğan, Naci. 2008. "Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele". ASOMEDYA. Ocak-Şubat 2008. s.42-56.

Güneş, Samet ve Yeşilirmak, U. İsmail. "Türkiye’de Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Sosyal Yardım Alanında Kullanımı: Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri ve Sosyal Yardım Bilgi Sistemi". Uluslararası Yoksullukla Mücadelesi Stratejisi Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler. İstanbul. Ekim 2010.

Gürcan, Metin. 2012. Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri. İstanbul. Bilgesam Yayınları

Haberturk.com. "Tarihi nitelikte bir adım attık!". <http://www.haberturk.com/gundem/haber/820642-tarihi-nitelikte-bir-adim-attik->. (Erişim Tarihi: 17.02.2013).

Hashim, S. Ahmed. 2010. "Aslanlar ve Kaplanlar Cennette: Sri Lanka’da Terörizm, Ayaklanma ve Devletin Yanıtı". Defence Against Terrorism Review. Cilt: 3. Sayı: 1. s. 1-101.

İpek, Hakan. 2006. Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadelesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

İşeri, Reyhan. 2008. Türkiye’de Etnik Terör: Asala ve Pkk Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Jenkins, B. Michael. 1980. "The Study of Terrorism: Definitional Problems". The Rand Paper Series. Paper No:6353. December 1980.

Kalaycıoğlu, Sibel. 2007. "Yoksulluk Nasıl Anlaşılmalı? Temel Tanımlar, Yaklaşımlar". SYDV Yoksulluk Üzerine Seminerler Dizisi. Ankara.



Kara, Oğuz “Yolsuzluk ve Yoksulluk Göstergeleri Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği” 12th International Symposium on Econometrics Statistics and Operations Research, Pamukkale Universty Departman of Econometrics, 120-128, 26-29 Mayıs 2011, Denizli.

Karaağaçlı, Abbas. 2009. “Sri Lanka ve Tamil Kaplanları”, [http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=1805:-sri-lanka-ve-tamil-kaplanlar-&catid=177:analizler-hindistan](http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1805:-sri-lanka-ve-tamil-kaplanlar-&catid=177:analizler-hindistan), Erişim Tarihi:18.01.2013.

Kaynak, Mahir. 2007. “Farklı Bir Yaklaşım”, <http://haber.stargazete.com/yazar/farkli-bir-yaklasim/yazi-518226>, Erişim Tarihi: 09.01.2013.

Keskin, Aybek. 2007. Türkiye’de Terör Sorunu ve Sosyal Politika Stratejileri Açısından Çözümleri. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

Kılıç, Zafer. 2007. Küreselleşme İle İvme Kazanan Uluslararası Terörizm Ve Buna Karşı Alınan Tedbirler. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.

Kruger, B. Alan and Maleckova, Jitka. 2002. “Does Poverty Cause Terrorism?”. The New Republic. June 24. pp. 27-35.

Kruger, B. Alan and Maleckova, Jitka. 2003. “Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?”. Journal of Economic Perspectives. Volume: 17. Number: 4. pp. 119-144.

Matthew, Richard. 2005. “Sarkaç Etkisi: Teröre Karşı Demokratik Tepkilerde Görülen Değişiklikleri Açıklamak”. Analyses of Social Issues and Public Policy. Volume: 5. Number: 1. pp. 223-233.

Newstatesman.com. Terrorism: The Price We Pay For Poverty. [http://www.newstatesman.com/node/144701?quicktabs\\_most\\_read=0](http://www.newstatesman.com/node/144701?quicktabs_most_read=0). (Erişim Tarihi: 20.01.2013).

Ntvmsnbc.com. HEP, DEP ve HADEP de kapatılmıştı. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25029246/>. (Erişim Tarihi: 13.01.2013).

Oppenheim, C. 1998. An Overview of Poverty and Social Exclusion, Oppenheim C. (Ed.), An Inclusive Society, IPPR, London

Özdağ, Ümit. 2007. Türk Ordusu’nun PKK Operasyonları, İstanbul, Pegasus Yayınları.

Özhan, Taha ve Ete, Hatem. 2008. “Kürt Meselesi Problemler ve Çözüm Önerileri”. Seta Analiz. Sayı: 1. s. 1-20.

Öztürk, Serdar ve Çelik, Kamil. 2009. “Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”. Alanya İşletme Fakültesi Dergisi. Cilt: 1. Sayı: 2 85-106.

Piazza, A. Piazza. 2011. Poverty, Minority Economic Discrimination, And Domestic Terrorism. Journal of Peace Research. Sayı: 48. 339-345.

Rand Corporation. 2005. Estimating Terrorism Risk. .Series: Monographs Santa Monica.

Rodriguez, J. Prieto and Rodriguez, J. Gabriel and Salas, Rafael and Pandiello, J. Suarez. 2009. Quantifying Fear: The Social Impact Of Terrorism. Journal of Policy Modeling. Volume: 31. Issue: 5. pp:803-817.

Rowntree, Seebohm. 1901. Poverty: A Study of Town Life. Macmillian and CO.

Saran, Mine ve Bitirim, Selin. 2010. Terörle Mücadelede Sosyal Pazarlama ve İletişim Stratejileri. Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, Cilt: 1 (2). 86-110

Seyyar, Ali. 2003. Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele. Yoksulluk 1. Cilt. İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.

Social Exclusion Unit. 2001. Preventing Social Exclusion, London.

Soyoğlu, İ. Kemal. 2006. Avrupa Güvenliği ve Terörizm. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

State.gov. Foreign Terrorist Organizations <http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> (Erişim Tarihi: 01.01.2013).

SYGM. 2007. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Personeli Eğitim Kitabı. Ankara: İsmat Matbaacılık.

Şenses, Fikret. 2003. Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk. İstanbul: İletişim Yayınları.

Taş, H. Yunus ve Özcan, Selami. 2012. “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”. International Conference on Eurasian Economies. Almaata, Kazakistan. 11-13 Ekim 2012. s.423-430.

Taşdemir, Fatma. 2006. Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi. Ankara: Usak Yayınları.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. 2009. “Kentsel Yoksulluk, Göç Ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu”. Kentleşme Şûrası Nisan 2009. Ankara.

T.C. Kalkınma Bakanlığı. 2001. “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. DPT: 2599 - ÖİK: 610. Ankara.

T.C. Kalkınma Bakanlığı. 2007. “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”. Dokuzuncu Kalkınma Planı. DPT: 2742 - ÖİK: 691. Ankara.

The Institute For Economics & Peace. 2012. Global Terrorism Index. [www.economicsandpeace.org](http://www.economicsandpeace.org).

The Center for American Progress. 2008. The Terrorism Index. <http://www.americanprogress.org/issues/terrorism/news/2008/08/18/4854/the-terrorism-index/>.

Topal, A. Hamdi. 2004. Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Topateş, Hakan ve Göz, A. Cem. “Kamu Güvenliği- Sosyal Güvenlik İkileminde Terörizm”. Uluslararası Davraz Kongresi. Isparta. Eylül 2009.

Townsend, P. 1984. ‘A Theory of Poverty and the Role of Social Policy’ (Ed.) M. Loney, Social Policy and Social Welfare, Open University Press, Milton Keynes.

Turgut, Mehmet. 1994. Türkiye Gerçeği ve Bask Modeli. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

TÜİK. 2011. “2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları”. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6365>. (Erişim Tarihi: 23.12.2012).

TÜİK. 2012. “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2011”. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10902>. (Erişim Tarihi: 23.12.2012).

TÜİK. 2012. “Yoksulluk Çalışması 2011”. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10952>. (Erişim Tarihi: 23.12.2012).

Türkiye Barolar Birliği. 2007. Türkiye ve Terörizm. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları

Tüsiad. 2000. Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk-Avrupa Birliği ile Karşılaştırma. Yayın No: TÜSİAD-T/2000-12/295, İstanbul

Undp.org. “2011 İnsani Gelişme Raporu Açıklandı Türkiye İnsani Gelişme Endeksi Değerini Artırdı”. <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=3475>. (Erişim Tarihi: 01.01.2013).

Usak. 2010. “Terörün Ekonomik Maliyeti: Diyarbakır Olayları Örneği”. Usak Raporları Serisi. Seri No: 10. Şubat 2010.

Utsam. 2010. “İspanya’nın Terörle Mücadelesi”. Utsam Raporları Serisi. Seri No: 15. Mart 2010.

Vaughn, Bruce. “Sri Lanka: Background and U.S. Relations”. Congressional Research Service. June 2011.

Yavuz, Celalettin. 2011. “PKK Terörünün Tasfiyesi İçin Bir Örnek: İngiltere ve İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA)”, <http://www.turksam.org/tr/a2483.html>, Erişim Tarihi:18.01.2013.

Yılmaz, Işık. 2007. Pkk’nın Yükselişi ve Türkiye-Abd İlişkilerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Yuncu, Demet. 2000. “İki Yoksulluk Yaklaşımı: A.Sen’in Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırılması”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Araştırma Raporu, İstanbul.

Yücel, M. Özgür. 2011. Televizyonlarda Terör, Irkçılık Ve Nefret İçerikli Yayınlar. RTÜK Uzmanlık Tezi. Ankara.

Walker, A. ve Walker, C. 1997. Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s, Child Poverty Action Group, London.

Wolfensohn, James. 2002. Fight Terrorism By Ending Poverty. New Perspectives Quarterly. Volume: 19. Issues: 2. pp: 42-44

Worldbank. 2010. “World Development Report 2004”, [www.worldbank.org](http://www.worldbank.org)., Erişim Tarihi: 12.12.2012.

Worldbank. World Development Report 2010. <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/EXTWDRS/0,,contentMDK:23079906~pagePK:478093~piPK:477627~theSitePK:477624,00.html>. (Erişim Tarihi: 10.12.2012).

ISBN: 978-605-4628-82-7

Ankara  
10 Mayıs 2013